

TYÖVÄEN
TALOUDELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

TUTKIMUSSELOSTEITA 43

HEIKKI KOSKELA

TYÖVÄENLIIKKEEN PÄÄOMAT JA LIIKELAITOKSET

OSA II

Erillisselvitykset

HELSINKI 1986

TYÖVÄEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS

TUTKIMUSSELOSTEITA 43

HEIKKI KOSKELA

TYÖVÄENLIIKKEEN PÄÄOMAT JA LIIKELAITOKSET

OSA II

Erillisselvitykset

Helsinki 1986

ISBN 951-9281-56-8

ISSN 0357-9603

**TYÖVÄENLIIKKEEN PÄÄOMAT JA
LIIKELAITOKSET**

OSA II

Erillisselvitykset

SISÄLLYSLUETTELO	i
SAATTEEKSI	
1. SAK-LAINEN AMMATTIYHDISTYSLIIKE	1
1.1. Tuottojen rakenne	1
1.2. Kulujen rakenne	3
1.3. Omaisuuden rakenne	4
1.4. Omaisuuden käypä arvo	6
1.5. Vieras ja oma pääoma	9
1.6. Sijoitustoiminnan periaatteet	10
2. EKA-YHTYMÄ	25
2.1. Eka-yhtymän konsernitilinpäätös	26
2.2. Eka-yhtymän konserniomaisuus	28
2.3. Vieras ja oma pääoma	30
2.4. Tavoitteet	32
2.1. E-OSUUSKUNTA EKA	35
2.1.1. Toiminnan laajuus	36
2.1.2. Tuloskehitys	41
2.1.3. E-osuuskunta Ekan omaisuus	43
2.1.4. Vieras ja oma pääoma	45
2.1.5. Toimintalinjat ja järjestö- yhteistyö	48
2.2. KANTAVA OY	51
2.2.1. Kantavan konsernitilinpäätös	53
2.3. HAKA-KONSERNI	57
2.3.1. Toiminnan laajuus	59
2.3.2. Hakan kasvu ja tuloskehitys	63
2.3.3. Hakan omaisuus	65
2.3.4. Hakan vieras ja oma pääoma	67
2.3.5. Toiminta-ajatuksen päälinjat	69
2.4. KANSA-KONSERNI	71
2.4.1. Toiminnan laajuus	71
2.4.2. Tuloskehitys	76
2.4.3. Vakavaraisuus	78
2.4.4. Kansa-konsernin omaisuus	80
2.4.5. Vieras ja oma pääoma	82
2.4.6. Keskeiset tavoitteet ja järjestö- yhteistyö	84

2.5. RENLUND-KONSERNI	89
2.5.1. Toiminnan laajuus	89
2.5.2. Tuloskehitys	91
2.5.3. Omaisuus ja rahoitus	92
2.5.4. Toiminta-ajatuksen päälinjat	94
2.6. FINNOIL-KONSERNI	95
2.6.1. Toiminnan laajuus	95
2.6.2. Finnoilin omaisuus ja varainhankinta	96
3. OSUUSLIIKE ELANTO	99
3.1. Toiminnan laajuus	99
3.2. Tuloskehitys	101
3.3. Osuusliike Elannon omaisuus	102
3.4. Vieras ja oma pääoma	104
3.5. Toiminta-ajatuksen pääpiirteet	106
4. KULUTUSOSUUSTOIMINNAN KESKUSLIITTO KK r.y.	109
5. TYÖVÄEN KESKINÄINEN VAKUUTUSYHTIÖ TURVA	113
5.1. Toiminnan laajuus	113
5.2. Tuloskehitys	113
5.3. Varat ja sijoitustoiminta	115
5.4. Vieras ja oma pääoma	116
5.5. Turvan erikoispiirteet	117
6. TYÖVÄENPANKIT	119
6.1. SUOMEN TYÖVÄEN SÄÄSTÖPANKKI	119
6.1.1. Toiminnan laajuus	120
6.1.2. Omaisuus ja varainhankinta	121
6.1.3. Toiminta-ajatuksen ja järjestöyhteistyön päälinjat	126
6.2. OSUUSPANKKI YHTEISTUKI	129
6.2.1. Toiminnan laajuus	129
6.2.2. Omaisuus ja varainhankinta	131
6.2.3. Toiminta-ajatus ja järjestöyhteistyö	135
Yhteistoiminta E-liikkeen kanssa	137
Yhteistoiminta muiden työväenpankkien kanssa	138
Yhteistuen kehittämiskohteet	138
6.3. PERUSPANKKI OY	141
6.3.1. Toiminnan laajuus	142
6.3.2. Pääomat ja rahoitus	143
6.3.3. Toiminta-ajatuksen päälinjat	146

6.4. TURUN TYÖVÄEN SÄÄSTÖPANKKI	149
6.4.1. Toiminnan laajuus	149
6.4.2. Omaisuus ja varainhankinta	150
6.5. NISULAN OSUUSPANKKI	155
6.5.1. Toiminnan tulos	155
6.5.2. Omaisuus ja varainhankinta	156
6.5.3. Pankin jäsenistö ja yhteistyö ay-liikkeen kanssa	159

SAATTEEKSI

Työväenliikkeen pääomat ja liikelaitokset -selvityksen osa II sisältää ammattiyhdistysliikettä, työväenliikkeen liikelaitoksia ja pankkeja koskevat erillisselvitykset. Hankitun numeroaineiston lisäksi selvityksessä on käytetty myös julkisesti saatavissa olevaa muuta aineistoa kuten historiikkeja, vuosikertomuksia, tilinpäätöksiä, ay-liikkeen ja liikelaitosten sekä pankkien lehtiä ja muita julkaisuja. Sen vuoksi, että viime vuosina tapahtuneet rakenteelliset ja organisatoriset uudistukset etenkin E-liikkeessä ovat muokanneet ja edelleen jatkuvasti muovaavat liiketoiminnan luonnetta, on ollut välttämätöntä kuvata pääomien ohella myös liiketoimintojen laajuutta, sisältöä ja kehitystä. Siksi erillisselvityksistä on tullut sisällöltään alkuperäistä tavoitetta laajempia, mutta sellaisenaan ne antanevat lukijalle täydellisemmän kuvan sekä perusaineiston vuosittain jatkuvaa seurantaa varten.

Helsingissä huhtikuussa 1986

Heikki Koskela

1. SAK-LAINEN AMMATTIYHDISTYSLIIKE

Työväenliikkeen pääomat ja liikelaitokset -projektin yhdeksi keskeiseksi selvityskohteeksi päätettiin ottaa SAK:n ja VTY:n jäsenliittojen (liite 1) tuottojen, kulujen ja omaisuuden taso- ja -jakaumakartoitus. Liitoille lähetettyyn tiedusteluun tarkoitusta varten laadittua tiedustelulomaketta käyttäen vastasi 14 SAK:n jäsenliittoa ja 5 VTY:n jäsenliittoa. Vastaamatta jättäneet liitot ovat kuitenkin antaneet yhteenvedon laadintaa varten tarvittavat tuloslaskelma-, tase- ja muut tiedot, joten tehdyissä yhteenve-doissa ovat mukana kaikki muut liitot paitsi Suomen Laivanpäälylystöliitto ja Toimittajaliitto.

Liittokohtaiset tiedot päätettiin pitää luottamuksellisina, koska niihin kerättiin laskelmia omaisuuden käyvästä arvosta ja eräitä muita luottamuksellisia tietoja.

SAK-laisen ay-liikkeen tuotot yhteensä olivat vuonna 1983 noin 660 milj. markkaa. Taseiden kirjanpitoarvon mukaan SAK:n, VTY:n ja niiden jäsenliittojen yhteenlaskettu omaisuus vuonna 1983 oli noin 960 milj. markkaa. Kun SAK:n koko jäsenmäärä oli yli miljoonan, niin keskimäärin jäsentä kohden tuotot olivat noin 650 markkaa ja omaisuus noin 900 markkaa.

1.1. Tuottojen rakenne

SAK:n, VTY:n ja niiden jäsenliittojen tuottojen ja kulujen taso ja rakenne ilmenevät liitetaulukoista 2-4.

Kuten oheisesta asetelmasta 1 ilmenee, liitot rahoittavat toimintansa edelleen pääasiassa jäsenmaksutuotoillaan. Käyttöomaisuudesta ja muista pitkäaikaisista sijoituksista saatavien tuottojen osuus yhteensä on viime vuosina hieman alentunut ja muodostaa tuotoista 53 milj. markkaa eli vain runsaat 8 %.

Asetelma 1. Tuotot ja niiden jakauma

	SAK:n jäsenliitot		VTY:n jäsenliitot		SAK-lainen ay-liike yh- teensä ¹	
	1983	1980	1983	1980	1983	1980
Tuotot milj. mk	598,4	425,1	53,7	37,4	657,4	463,7
siitä %						
Jäsenmaksutuotot	86,7	87,6	85,7	85,7	84,6	86,0
Tuotot käyttömais.	2,8	4,0	2,2	5,1	2,7	4,1
Tuotot pitkäaik.sij.	4,3	3,7	5,6	2,6	5,4	4,4
Valtionavut	0,4	0,4	0,3	0,3	0,5	0,4
Muut tuotot	5,8	4,3	6,2	6,3	6,8	5,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Sisältää liitot, SAK:n ja VTY:n; liittojen jäsenmaksut SAK:lle ja VTY:lle on eliminoitu.

Käyttöomaisuustuottojen merkitys on varsin vähäinen ja niiden osuus on alentunut. Varsinkin jäsenpalveluun tarkoitettussa käyttöomaisuudessa tuottovaatimus on alhainen, tavoitteena usein vain hoito- ja kunnossapitokustannusten kattaminen. Molemmissa ryhmissä, erityisesti VTY:n jäsenliitoissa, pitkäaikaisten sijoitusten tuottojen osuus on kasvanut, mutta ne ovat edelleen yhteensä SAK:n liittojen osalta vain vajaat 26 miljoonaa markkaa ja yhteensä VTY:n liittojen osalta 3 miljoonaa markkaa. Kaikkien liittojen osalta yhteensä nämä tuotot olivat keskimäärin jäsentä kohden vajaat 28 markkaa. Muiden tuottojen, valtaosaltaan pankkitalletusten ja lainasaamisten korkotuottojen merkitys on SAK:n liittojen kohdalla kasvanut erityisesti siitä syystä, että työtaistelurahastoja ja -talletuksia on viime vuosina lisätty. Nämäkin tuotot kaikissa ammattiliitoissa yhteensä olivat vain 38 miljoonaa markkaa eli vajaat 37 markkaa jäsentä kohden. Nämä sijoitustuottojen osuudet kokonaistuotoista ja niiden muutokset osoittavat, että keskimäärin ammattiliitoilla ei ole vielä nykyisinkään mahdollisuuksia kattaa kulujaan siinä määrin sijoitustuotoilla, että jäsenmaksujen alentaminen oli tullut ajankoh- taiseksi.

1.2. Kulujen rakenne

Liittojen kulurakenne (liitetaulukot 2-4 ja oheinen asetelma 2) osoittavat varsin selkeästi SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen toiminnan painopisteet.

Asetelma 2. Kulut ja niiden jakauma

	SAK:n jäsenliitot		VTY:n jäsenliitot		SAK-lainen ay-liike yh- teensä ¹	
	1983	1980	1983	1980	1983	1980
Kulut milj. mk	583,8	408,8	52,1	36,0	638,8	441,3
siitä %						
Ay-jäsenmaksut	28,0	28,1	33,8	33,0	22,0	22,1
Avustukset jäsenille	3,6	4,6	2,1	1,8	3,4	4,4
Muut jäsenmaksut	1,5	1,9	0,6	0,5	1,7	2,2
Henkilöstökulut	26,8	24,7	29,4	28,0	30,3	27,7
Hallintokulut	4,1	2,8	3,6	3,5	4,1	3,0
Toimintakulut	15,6	14,8	16,9	15,2	16,9	16,4
Toimistokulut	5,2	4,5	3,2	2,7	5,3	4,7
Käyttöm. kulut	1,6	0,9	2,3	3,2	1,8	1,2
Sijoitusten kulut	0,8	0,7	0,4	0,4	1,4	1,2
Korkokulut	2,6	2,6	1,6	2,4	2,8	2,8
Poistot	2,0	1,2	0,8	1,0	2,1	1,3
Varaukset	0,4	2,3	4,3	5,2	0,8	2,7
Siirrot rahastoihin	7,8	10,9	1,0	3,1	7,4	10,3
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Ks. huomautus asetelmassa 1.

Liittojen kuluista runsas kolmannes on jäsenmaksuja ja avustuksia jäsenille. Suurimmat erät ovat osastojen jäsenmaksusuudet, työttömyyskassojen jäsenmaksut sekä SAK:n ja VTY:n jäsenmaksut. Työtaisteluavustukset luonnollisesti saattavat vaihdella varsin huomattavasti. Jäsentensä vakuutusturvaa liitot ovat lisänneet 1980-luvun alkuvuosina suhteellisen voimakkaasti ja jäsenvakuutukset yhdessä jäsenpalveluavustusten, kurssitus- ja koulutusavustusten yms. kanssa muodostavatkin nykyisin pääosan jäsenavustuksista. Ammattiliitot maksavat myös jäsenmaksuja kotimaisille ja kansainvälisille yhdistyksille.

Henkilöstö- ja toimistokulut muodostavat toisen kolmanneksen kokonaiskuluista. Näiden kulujen osuus on viime vuosina hiljalleen

lisääntynyt ay-liikkeen toimintojen lisääntymisen ja monipuolistumisen myötä. Hallinto- ja toimintakulut kattavat viidenneksen kokonaiskuluista ja myös niiden osuus on lisääntynyt mm. koulutus- ja tiedotustoiminnan sekä kansainvälisen toiminnan lisääntymisen johdosta.

Pääomakulut ovat suhteellisen vähäiset. Yhteensä omaisuus- ja pääomakulut edustavat kokonaiskuluista SAK:n jäsenliitoissa keskimäärin 7 % ja VTY:n jäsenliitoissa vain runsasta 5 %. Korkokulujen keskimäärin alhainen osuus osoittaa, etteivät liitot merkittävässä määrin harjoita sijoitustoimintaa lainapääomalla ja samalla sitä, etteivät liitot keskimäärin ottaen ole velkaantuneita. Varaukset ja rahastosiirrot muodostavat ammattiliittojen toimintapolitiikassa tärkeän elementin, koska niillä varaudutaan mm. liittokokouksiin ja ennen kaikkea mahdollisiin työtaistelutilanteisiin.

Julkisuudessa viime aikoina esitetyt käsitykset siitä, että SAK-laisenkin ammattiyhdistysliikkeen tuotoista olisi jo huomattava osa peräisin sijoitustoiminnasta tai että SAK:n ammattiliitot keskimäärin voisivat harjoittaa merkittävää sijoitustoimintaa, eivät näytä pitävän paikkaansa. Eräillä ammattiliitoilla, jotka ovat pidempään välttyneet työtaisteluilta tai joiden jäsenkunnassa työttömyys on keskimääräistä vähäisempää, on viime vuosina ollut mahdollisuuksia myös hyvätuottoisiin sijoituksiin.

1.3. Omaisuuden rakenne

Liitetaulukoista 5-7 ilmenee ammattiliittojen omaisuuden vuosien 1980 ja 1983 kirjanpitoarvon mukainen taso ja jakauma.

SAK:n, VTY:n ja niiden jäsenliittojen yhteenlaskettu omaisuus oli vuonna 1983 noin 960 milj. markkaa. Lisäys vuodesta 1980 oli 341 milj. markkaa eli keskimäärin noin 16 % vuodessa. Käytettävissä olevien tietojen perusteella omaisuus vastaavasti vuoden 1984 lopussa oli noin 1030 milj. markkaa eli keskimäärin 1000 markkaa jäsentä kohden.

Oneisesta asetelmasta 3 käy ilmi omaisuuden pääerien suuruus ja kunkin pääerän sisäinen rakenne. Vertailun vuoksi asetelmaan on otettu erikseen SAK:n jäsenliitot, VTY:n jäsenliitot ja SAK, VTY sekä niiden jäsenliitot yhteensä.

Rahoitusomaisuuden pääerät ovat rahat ja pankkisaamiset sekä lainasaamiset. Pankkisaamiset ovat pääosaltaan erilaisilta pankkatileiltä nopeasti nostettavia varoja esim. työtaistelutilanteen syntyessä. STS-pankki ja Osuuspankki Yhteistuki ovat solmineet ammattiliittojen kanssa työtaistelurahastosopimuksia ja erilaisia sijoituspalvelumuotoja mm. ammattiliittojenkin kohdalla viime aikoina yleistynyttä markkinarahasijoittamista varten. Siirtosaamiset ovat suurimmaksi osaksi vuoden viimeisen neljänneksen jäsenmaksusaamisia.

Asetelma 3. Ammattiliittojen omaisuus vuonna 1983

	vuoden 1983 lopussa		
	SAK:n jäsenliitot	VTY:n jäsenliitot	SAK, VTY liitot
Rahoitusomaisuus, milj. mk	368,3	15,9	416,0
siitä %			
Rahat ja pankkisaamiset	40,5	56,1	39,9
Tilisaamiset	9,5	6,1	11,5
Lainasaamiset	29,2	5,6	26,6
Ennakkomaksut	0,3	0,1	0,3
Siirtosaamiset	14,7	24,4	16,2
Muut rahoitusvarat	5,8	7,7	5,4
Vaihto-omaisuus, milj. mk	1,5	0,1	1,5
Käyttöomaisuus, milj. mk	272,2	15,8	300,0
siitä %			
Maa- ja vesialueet	6,0	4,9	5,8
Rakennukset ja rakennelmat	38,3	23,5	36,0
Koneet ja kalusto	3,0	3,7	3,4
Osakkeet ja osuudet	51,8	67,9	53,8
Muut pitkävaik. menot	0,9	0,0	1,0
Muut pitkäaik. sijoitukset, milj. mk	174,0	12,5	242,1
siitä %			
Pankkisaamiset	30,8	10,5	24,4
Velkakirjasaamiset	34,7	19,8	26,0
Osakkeet ja osuudet	34,5	69,7	49,6
Omaisuus yhteensä, milj. mk	815,9	33,4	959,6

Ammattiliittojen sijoituskohteina merkittävimpiä ovat olleet käyttöomaisuuteen kuuluvat omat toimitilarakennukset ja -osakkeet. Useat liitot ovat sijoittaneet myös kurssikeskuksiin, vuokratiloihin, lomakyliin, loma-alueisiin yms. jäsenpalvelukohteisiin. Eräät suuret liitot ovat viime vuosina sijoittaneet myös kiinteistöyhtiöihin, joita on vuokrattu mm. liikelaitoksille.

Muiden pitkäaikaisten sijoitusten osalta todettakoon, että viime vuosina erityisesti pankkisaamiset ja velkakirjasaamiset ovat lisääntyneet suhteellisen voimakkaasti nimenomaan SAK:n jäsenliittojen kohdalla. Liitot ovat sijoittaneet lisääntyvästi pankkien pitkäaikaistileille sekä vastuudebentureihin ja kotimaisiin velkakirjoihin. Osakkeissa ja osuuksissa (liitteet 5-7) on myös 1980-luvun alkuvuosina ollut voimakas lisäys. Pääosaltaan nämä sijoitukset ovat kohdistuneet työväenliikkeen pankkien, liikelaitosten ja niiden tytäryhtiöiden osakkeisiin ja osuuspääomaan.

1.4. Omaisuuden käypä arvo

Ammattiliitoille tehdyssä tiedustelussa pyydettiin arviota myös käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten todellisesta arvosta. Tämä kyselyn kohta osoittautui odotetusti vaikeimmaksi. Liitot eivät juurikaan joudu edes työtaistelutilanteessa sellaiseen rahcitustilanteeseen, jonka vuoksi omaisuutta olisi realisoitava. Liitot kyllä jokseenkin yleisesti myyvät osia hankkimistaan maa-alueista, rakennuksista ja osakkeista ja osuuksista, mutta näissä yksittäisissä kaupoissa on useimmiten kysymys ay-liikkeen yhteisöomistus- ja yhteistyöjärjestelyistä.

Aineisto, jonka perusteella seuraavassa pyritään arvioimaan SAK:n, VTY:n ja niiden jäsenliittojen omaisuuden todellisen arvon suuruusluokka, koostuu SAK:n ja VTY:n lisäksi 8 ammattiliiton ilmoittamista arvioista. Aineisto painottuu suurten liittojen vastauksista.

Luvut on laskettu yhteen jokaisen omaisuuserän osalta. Asetelmassa 4 esitetään em. vastausten kirjanpitoarvojen ja todellisten arvojen summat ja niiden ero indekseinä.

Kuten asetelmasta havaitaan, suurimmat omaisuuden kirjanpidon aliarvostukset ovat toimitiloissa ja muissa käyttöomaisuuden osakkeissa ja osuuksissa sekä sijoitusomaisuuden kiinteistö- ja asunto-osakkeissa. Juuri nämä sisältävät liittojen vanhimpia sijoituskohteita. Esimerkiksi toimitilojen todellinen arvo on yli 2,7-kertainen ja kiinteistöosakkeiden 3,7-kertainen kirjanpitoarvoon verrattuna. Uusimmissa sijoituskohteissa, maa- ja vesialueissa ja erityisesti arvopapereissa aliarvostukset eivät ole merkittäviä.

Asetelma 4. Käyttö- ja sijoitusomaisuuden kirjanpitoarvojen ja todellisten arvojen erot

	SAK, VTY ja 8 liittoa		
	Kirjanpitoarvo	Todellinen	Indeksi
Käyttöomaisuus ja muut pitkävaikutteiset menot			
Maa- ja vesialueet	8177	12900	157,8
Rakennukset ja rakennelmat	86064	114000	132,5
Koneet ja kalusto	8278	8185	98,8
Osakkeet ja osuudet			
Toimitilat	56643	154926	273,5
Muut	7898	19747	250,0
Muut pitkävaikutteiset menot	1778	1806	101,6
Muut pitkäaikaiset sijoitukset			
Pankkisaamiset	50378	50378	100,0
Velkakirjasaamiset	56550	53877	95,3
Osakkeet ja osuudet			
Asunto-osakkeet	13355	27186	203,6
Kiinteistöosakkeet	25174	92371	366,9
Muut arvopaperit	51448	55766	108,4

Suurin varauksin ja ottaen huomioon em. vastausten peittävyys kaikista vastauksista esitetään asetelmassa 5 SAK:n, VTY:n ja niiden jäsenliittojen käyttö- ja sijoitusomaisuuden laskennallinen nykyarvo käyttäen asetelman 4 kertoimia.

Asetelman ensimmäisessä sarakkeessa on asetelman 4 kirjanpitoarvojen peittävyys koko aineiston kirjanpitoarvoista. Yhteensä peittävyys oli 67 %. Pienin peittävyys (39,6 %) on toimitilojen kohdalla. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että useiden nykyarvokysymykseen vastaamatta jättäneiden erityisesti pienehköjen liit-

tojen omaisuus painottuu nimenomaan käyttöomaisuuden toimitiloihin ja osakkeisiin. Muiden merkittävien omaisuuserien peittävydet ovat suhteellisen korkeita ja tämä puolestaan korostaa niiden kohdalla suurten liittojen merkitystä.

Yhteensä SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen käyttö- ja sijoitusomaisuuden käypä arvo vuoden 1983 lopussa oli suuruusluokaltaan 970 miljoonaa markkaa eli noin 1,8-kertainen kirjanpitoarvoon verrattuna.

Kun nimellisarvossaan oleva rahoitusomaisuus ja vähäinen vaihto-omaisuus lasketaan mukaan, oli koko SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen bruttovarallisuus vuonna 1983 käyvin hinnoin noin 1,4 miljardia markkaa. Kun tästä vähennetään velat, saadaan käypähin-taisiin arvioihin perustuvaksi netto-omaisuudeksi 1,1 miljardia markkaa eli noin 1000 markkaa jäsentä kohti. Pääosa kyseisestä omaisuudesta on liittojen toiminnalle välttämätöntä rahoitus- ja käyttöomaisuutta.

Asetelma 5. Käyttö- ja sijoitusomaisuuden kirjanpito- ja todellinen arvo

	SAK, VTY ja niiden jäsenliitot		
	Peittävyys %	Kirjanpitoarvo mmk	Todellinen arvo, mmk
Käyttöomaisuus ja muut pitkävaikutteiset menot			
Maa- ja vesialueet	47,2	17,3	27,4
Rakennukset ja rakennelmat	79,7	107,9	143,0
Koneet ja kalusto	81,4	10,2	10,0
Osakkeet ja osuudet	40,0	161,3	436,9
Toimitilat	39,6	143,1	391,4
Muut	43,4	18,2	45,5
Muut pitkävaikutteiset menot	55,0	3,2	3,3
Yhteensä	<u>55,7</u>	<u>300,0</u>	<u>610,6</u>
Muut pitkäaikaiset sijoitukset			
Pankkisaamiset	85,2	59,1	59,1
Velkakirjasaamiset	90,0	62,8	59,8
Osakkeet ja osuudet	74,9	120,2	236,4
Asunto-osakkeet	70,7	18,9	38,4
Kiinteistöosakkeet	73,8	34,1	125,2
Muut arvopaperit	76,6	67,1	72,8
Yhteensä	<u>81,3</u>	<u>242,1</u>	<u>355,3</u>

1.5. Vieras ja oma pääoma

Liitetaulukosta 8-10 selviää ammattiliittojen vieraan ja oman pääoman tasot ja jakaumat. Oheiseen asetelmaan 6 on laskettu pääomaerien suhteellinen osuus. Luvut osoittavat, että SAK-lainen ammattiyhdistysliike on vakavarainen yhteisö. Vieraan pääoman osuus on keskimäärin ammattiliitoissa vain 27 %. Jos otetaan huomioon edellä todettu omaisuuden yli 400 miljoonan markan kirjanpidollinen aliarvostus, kohoaa SAK-laisen ay-liikkeen käypäarvoinen nettovarallisuus yli miljardin markan. Vakavaraisuus vaihtelee liitoittain melko selvästi ja myös vuosittain riippuen siitä, joutuvatko liitot työtaistelutilanteeseen ja siitä syystä sekä lisäämään vierasta pääomaa että käyttämään työtaistelurahastojaan, jotka muodostavat pääosan omasta pääomasta.

**Asetelma 6. Ammattiliittojen vieras ja oma pääoma,
%-osuudet taseen loppusummasta vuonna 1983**

	Vuoden 1983 lopussa		
	SAK:n liitot %	VTY:n liitot %	SAK, VTY ja liitot, %
Vieras pääoma			
Lyhytaikainen			
Ostovelat	1,3	3,4	1,3
Siirtovelat	5,7	5,2	5,3
Muut lyhytaikaiset velat	<u>3,3</u>	<u>0,4</u>	<u>3,5</u>
Yhteensä	<u>10,3</u>	<u>9,0</u>	<u>10,1</u>
Pitkäaikainen			
Lainat rahalaitoksilta	7,4	7,9	11,7
Eläkelainat	7,6	9,6	7,7
Muut pitkäaikaiset velat	<u>1,2</u>	<u>0,3</u>	<u>1,0</u>
Yhteensä	<u>16,2</u>	<u>17,8</u>	<u>20,4</u>
Varaukset	3,4	13,3	3,6
Oma pääoma			
Rahastot	52,4	37,2	46,5
Pääoma	<u>17,6</u>	<u>22,7</u>	<u>19,3</u>
Yhteensä	<u>70,0</u>	<u>59,9</u>	<u>65,8</u>
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
Tase, vastattavaa, mmk	815,9	33,4	959,6

Ammattiliittojen lyhytaikaiset velat yhteensä ovat pienemmät kuin niiden tili- ja siirtosaamiset yhteensä, kuten liitetaulukosta

ilmenee. Erikseen onkin syytä tarkastella pitkäaikaisia lainoja. Niiden osuus keskimäärin SAK:n liitoilla on 16 % taseesta ja 22 % vuoden tuotoista ja VTY:n liitoilla vastaavasti 18 % taseesta ja 15 % vuoden tuotoista. Nämä suhdeluvut ovat alhaisia, kun otetaan lisäksi huomioon lainojen pitkäaikaisuus ja niiden siirtymä suhteellisten edullisten eläkelainojen suuntaan.

On myös liittoja, joilla vierasta pääomaa ei ole juuri lainkaan. Sellaisia liittoja, joilla vieraan pääoman osuus on kolmannes tai sitä enemmän, oli vain 5. Velkaantunein on itse keskusjärjestö SAK, jonka vieraan pääoman osuus varojen hankinnassa vuonna 1983 oli 65 %. Korkokulut SAK:n liitoilla olivat 2,3 % ja VTY:n liitoilla 1,5 % kokonaistuotoista, joihin sisältyy myös korkotuottoja. Suurimmalla osalla ammattiliitoista korkotuotot ovatkin selvästi suuremmat kuin korkokulut. Keskimäärin tarkasteltuna SAK-laiset ammattiliitot eivät ole aktiivisesti kasvattaneet omaisuuttaan rahalaitoslainoilla edes inflaation ja alhaisten reaalkorkojen vallitessa.

1.6. Sijoitustoiminnan periaatteet

Vuonna 1983 SAK-laisen ay-liikkeen jäsenmaksutuotot olivat 556 milj. markkaa ja sijoitus- ja muut tuotot noin 100 milj. markkaa. Vuonna 1984 tuotot yhteensä olivat runsaat 700 milj. markkaa. Omaisuustaseen loppusumma oli vuonna 1983 kirjanpidossa 960 milj. markkaa. Käyttö- ja sijoitusomaisuuden aliarvostukset huomioon ottaen brutto-omaisuus oli lähes 1,4 miljardia markkaa.

Muiden keskusjärjestöjen ja niiden liittojen tuotoista ja omaisuudesta ei tässä voida esittää arviota. Todettakoon vain, että melkein puolet järjestäytyneistä palkansaaajista kuuluu muiden järjestöjen kuin SAK:n piiriin, joten myös niiden taloudellinen potentiaali on merkittävä.

Järjestäytyneet palkansaaajat ja heidän taloudellinen käyttäytymisensä niin palkkajärjestöinä kuin yksilöinäkin ovat yleisesti liike- ja rahalaitosten lisääntyvän mielenkiinnon kohteena. Näiden katsotaan muodostavan merkittävän asiakas-, säästäjä- ja sijoittajapotentiaalin.

Myös työväenliikkeen liike- ja rahalaitosten toiminnan kehittämiseksi on erittäin merkityksellistä se, mihin suuntaan erityisesti palkansaajajärjestöjen kasvava taloudellinen potentiaali vastaisuudessa purkautuu. Työväenliikkeen hallitsemalla liiketoiminnalla on käytettävissään ja vaalittavanaan perinteinen jäsen-, omistaja- ja sidosryhmäsuhde SAK-laiseen ammattiyhdistysliikkeeseen. Näiden suhteiden vahvistaminen ja mahdollinen laajentaminen myös muihin palkansaajajärjestöihin yhteistoimintamuotoja kehittämällä on yksi tärkeimmistä ja kiireellisimmistä tehtävistä työväen liike- ja rahalaitosten liiketoimintoja johdettaessa.

Suurimmalla osalla ammattiliitoista edelleenkin vain vähäinen osa tuotoista voidaan käyttää oman varsinaisen toiminnan ja jäsenpalvelun ulkopuolisiin sijoituskohteisiin. Kiinnostus ja/tai tarve sijoitustoimintaan on kuitenkin useista syistä lisääntynyt. Joillakin liitoilla jäsenmäärän kehitys on kääntynyt tai kääntymässä laskuun, joten toiminnan ylläpitämiseksi ja toimintamenojen rahoittamiseksi näissä liitoissa katsotaan tarvittavan lisääntyviä sijoitustoiminnasta saatavia tuottoja. Joissakin liitoissa taloudellinen tilanne on kehittynyt tai kehittymässä toimintamenojen rahoitustarpeen tason suhteen sellaiseksi, että ulkopuoliset sijoitukset ovat aikaisempaa enemmän mahdollisia.

Työväen liikelaitosten ja rahalaitosten piirissä tapahtuneet rakenteelliset uudistukset ja organisaatiomuutokset sekä samanaikaisesti ay-liikkeen lisääntyneet sijoitusmahdollisuudet ja -tarpeet ovat luoneet tilanteen, jossa taloudellisen yhteistyön mahdollisuudet ja puitteet ovat historiallisestikin katsoen uudessa vaiheessa ja lisääntyvälle yhteistoiminnalle otolliset. Varsin yleisesti ammattiliitot näkevät työväen liike- ja rahoituslaitokset luontevimpina yhteistyökumppaneina. Sopimuksiin ja jo vakiintuneeseen käytäntöön pohjautuvaa yhteistyötä kuvataan lähemmin liikelaitoksia ja pankkeja koskevissa selvityksissä.

Ammattiyhdistysliikkeen keskeisimpiä sijoituskohteita ovat pankeissa olevien maksuvalmiussijoitusten ohella olleet oman varsinaisen toiminnan vaatimat käyttöomaisuussijoitukset, joista pääosan

muodostavat omat toimitilat. Näiden lisäksi SAK ja useat ammattiliitot ovat yhdessä ja erikseen sijoittaneet varoja jäsenpalvelukohteisiin, opisto-, kurssi- ja lomatoimintakohteisiin silloin kun se on katsottu välttämättömäksi tai tarkoituksenmukaiseksi ay-liikkeen toimintapolitiikan kannalta. Mainittuja sijoituksia ammattiliitot tekevät omien päätöksentekovelvollisuuksiensa asettamien tavoitteiden mukaisesti.

Ammattiliittojen keskinäisen sijoitusyhteistoiminnan samoin kuin ay-liikkeen liikelaitosten ja pankkien välisen sijoitustoiminnan kannalta kiinnostavimmat sijoituskohteet ovat sellaiset lähinnä pitkäaikaiset sijoitukset kuin pankki- ja velkakirjasaamiset, erilaiset toimisto- ja liiketilasijoitukset sekä yhteisöjen osakepääoma- ja osuuspääomasijoitukset.

Näiden sijoitusten osalta ammattiliitoilla on eräitä yleisiä periaatteita:

1. Sijoituskohteiden tulee olla yleisesti hyväksyttäviä ja mahdollisuuksien mukaan sellaisia, että ne tukevat ay-liikkeen toimintaa.
2. Sijoituskohteiden tulee säilyttää reaaliarvonsa ja olla myös vakuuskelpoisia luottolaitoksille.
3. Sijoituskohteiden tulee olla myyntikelpoisia kohtuullisessa ajassa käypään hintaan ja muutoinkin käyvin ehdoin.
4. Sijoituskohteiden tuoton tulee vastata tiettyä tavoitetasoa, joka voidaan määrittää esimerkiksi suhteessa Suomen Pankin peruskorkoon ja/tai pankkien keskimääräiseen antolainauskorkoon. Sijoitusten tuotoilla tulisi olla lain sallima indeksisidonnaisuus.
5. Yleensä ammattiliitot pitävät tärkeänä, että sijoitukset eivät keskittyisi vain muutamaa harvaan sijoituslajiin tai -kohteeseen. Sijoitusten mahdollisten riskien varalta sijoituslajeja tulisi olla useita ja niihin sisältyvien riskien tulisi lisäksi olla suhteessa liiton talouden kantokykyyn.

Nämä SAK:n ja yleisesti myös ammattiliittojen esiin tuomat periaatteet jo sinällään edellyttävät liittojen taloushallinnolta ja päätöksentekovelvollisilta sijoitustoimintaan liittyvää liiketaloudellista asiantuntemusta. Joillakin, erityisesti suurimmilla ammattiliitoilla on hallintoelinten vahvistamia sijoitussuunnitelmia ja myös sijoitustoiminnassa tarvittavaa asiantuntemusta sekä hen-

kilöresursseja, mutta useissa pienissä ja keskisuurissakaan liitoissa ei tällaisia valmiuksia tai henkilöresursseja aina ole.

Useiden liittojen esittämien näkökohtien perusteella ei kuitenkaan ole edes tarkoituksenmukaista, että jokainen liitto perustaisi sijoitustoimintansa pelkästään omaan asiantuntemukseensa. Sen sijaan liitot aika yleisesti katsovat tarpeelliseksi ja jopa välttämättömäksi rakentaa sellaiset yhteiset toimintapuitteet ja -organisaatiot, joiden välityksellä ja asiantuntemuksella liitot voisivat hoitaa sijoitustoimintaansa ja harjoittaa keskenään ja yhdessä keskusjärjestöjen kanssa sijoitusyhteistyötä.

Liite 1

SAK:n jäsenliitot ja niiden jäsenmäärät	1983	1984
Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto AKT r.y.	40738	41581
Hotelli- ja Ravintolahenkilökunnan Liitto		
HRHL r.y.	44173	45369
Ilmailualan Unioni r.y.	2456	2454
Järjestötoimitsijain Liitto r.y.	248	264
Kemian Työntekijäin Liitto r.y.	20736	20543
Kiinteistötyöntekijäin Liitto r.y.	11584	10493
Kumi- ja Nahkätöväen Liitto r.y. ²⁾	15870	16100
Kunnallisten työntekijäin ja viranhaltijain liitto KTV r.y. ^{1) 2)}	170275	173500
Lasi- ja Posliinistöväen Liitto r.y.	5631	5371
Liiketyöväen Liitto r.y.	95338	100323
Maaseututyöväen Liitto r.y.	23494	24249
Metallityöväen Liitto r.y. ^{1) 2)}	154032	151658
Paperiliitto r.y. ²⁾	51064	51167
Puutyöväen Liitto r.y. ²⁾	47837	44058
Rakennustyöläisten Liitto r.y.	85638	93902
Suomen Elintarviketyöläisten Liitto SEL r.y. ²⁾	39053	39000
Suomen Kirjatyöntekijäin Liitto r.y.	26876	27635
Suomen Laivanpäälystöliitto r.y. ¹⁾	2836	2916
Suomen Merimies-Unioni r.y. ¹⁾	10133	10246
Suomen Muusikkojen Liitto r.y.	2663	2962
Suomen Sosialidemokraattinen Sanomalehti- miesliitto r.y.	412	405
Suomen Sähköalatyöntekijäin Liitto r.y. ²⁾	27094	27350
Teknisten ja Erikoisammattien Liitto r.y.	9802	10777
Tekstiililaitosmiesten Liitto r.y.	1101	1050
Tekstiili- ja Vaatetustyöväen Liitto r.y. ²⁾	41835	42478
Toimittajaliitto r.y.	150	170
Virkamiesten ja Työntekijäin Yhteisjärjestö VTY r.y. ^{2) 3)}	111649	105618
Yleinen Lehtimiesliitto r.y.	304	309
Yhteensä	1043022	1051948

VTY:n jäsenliitot	1983	1984
Valtion työntekijäin ja viranhaltijain liitto r.y.	36620	37786
Rautatieläisten Liitto r.y.	23278	22941
Postiliitto r.y.	20687	21235
Suomen Poliisien Liitto r.y.	6914	-
Veturimiesten Liitto r.y.	6018	5906
Vankilavirkailijain Liitto r.y.	1794	1783
Tullimiesliitto r.y.	1548	1539
<u>Osittaisjäsenyydessä olevat liitot</u>		
Kunnallisten työntekijäin ja viranhaltijain liitto KTV r.y.	7000	7000
Metallityöväen Liitto r.y.	6507	6292
Suomen Merimies-Unioni r.y.	1063	916
Suomen Laivanpäälystöliitto r.y.	220	220
Yhteensä	111649	105618

1) Kokonaisjäsenmäärä mukaan lukien VTY:n kautta järjestäytyneet, KTV 180500, Laivanpäälystöliitto 3136, Merimies-Unioni 11366 ja Metalliliitto 157658. 2) Arvio. 3) Suomen Poliisien Liitto eronnut VTY:n jäsenyydestä 16.10.1984 (j.m. 7013).

Liite 2.SAK, VTY ja niiden jäsenliitot¹⁾

TULOSLASKELMA 1.000 MK

VUOSI

1983 1980

1. TUOTOT

1.1. Jäsenmaksutuotot (brutto)	556314	398558
1.2. Tuotot käyttöomaisuudesta	17820	18964
1.3. Tuotot muista pitkäaikaisista sijoituksista	35414	20474
1.4. Valtionavut	3009	1749
1.5. Muut tuotot	<u>44883</u>	<u>23933</u>
TUOTOT YHTEENSÄ	657440	463678

2. KULUT

2.1. Ay-jäsenmaksut, josta	138833	97293
osastojen jäsenmaksuosuudet	81473	60905
työttömyyskassan jäsenmaksut	59649	36955
2.2. Avustukset jäsenille, josta	21860	19295
työtaisteluavustukset	31	7060
lehtisetelit	10209	6898
jäsenvakuutukset	3584	637
muut avustukset	8036	4700
2.3. Muut jäsenmaksut, josta	10848	9643
kotimaiset jäsenmaksut	7650	7327
kansainväliset jäsenmaksut	3198	2316
2.4. Henkilöstökulut, josta	193862	122482
palkat ja palkkiot	122494	76989
sosiaalikulut	50844	32078
muut henkilöstökulut	20524	13415
2.5. Hallintokulut	26498	13098
2.6. Toimintakulut	108023	72659
2.7. Toimistokulut	33918	20631
2.8. Käyttöomaisuuden kulut	11707	5142
2.9. Muiden pitkäaikaisten sijoitus-		
ten kulut	9204	5396
2.10. Korkokulut	18178	12244
2.11. Poistot	13278	5585
2.12. Varaukset	5287	11841
2.13. Siirrot rahastoihin	<u>47299</u>	<u>45989</u>
KULUT YHTEENSÄ	638795	441298
3. YLI/ALIJÄÄMÄ	18645	22380

¹ Puuttuvat Suomen Laivanpäällystöliitto ja Toimittajaliitto. Yhdistelmässä liittojen SAK:lle ja VTY:lle maksamat jäsenmaksut on eliminoitu.

Liite 3.SAK:n jäsenliitot¹⁾

TULOSLASKELMA 1.000 MK

VUOSI

1983 1980

1. TUOTOT

1.1. Jäsenmaksutuotot	518718	372487
1.2. Tuotot käyttöomaisuudesta	16459	16897
1.3. Tuotot muista pitkäaikaisista sijoituksista	25839	15773
1.4. Valtionavut	2484	1500
1.5. Muut tuotot	34861	18424
TUOTOT YHTEENSÄ	598361	425081

2. KULUT

2.1. Ay-jäsenmaksut, josta	163439	114974
osastojen jäsenmaksuosuudet	74091	55838
työttömyyskassan jäsenmaksut	55995	34491
SAK:n jäsenmaksut	32187	23809
VTY:n jäsenmaksut	1166	736
2.2. Avustukset jäsenille, josta	20781	18640
työtaisteluavustukset	29	6859
lehtisetelit	8825	6326
jäsenvakuutukset	3289	609
muut avustukset	6910	4302
2.3. Muut jäsenmaksut, josta	8570	7737
kotimaiset jäsenmaksut	6546	6315
kansainväliset jäsenmaksut	1919	1357
2.4. Henkilöstökulut, josta	156592	100922
palkat ja palkkiot	97136	59316
sosiaalikulut	42436	25451
muut henkilöstökulut	16527	11565
2.5. Hallintokulut	24123	11553
2.6. Toimintakulut	90940	60634
2.7. Toimistokulut	30098	18382
2.8. Käyttöomaisuuden kulut	9249	3500
2.9. Muiden pitkäaikaisten sijoitus-		
ten kulut	4400	2869
2.10. Korkokulut	14905	10588
2.11. Poistot	12013	5026
2.12. Varaukset	2352	9466
2.13. Siirrot rahastoihin	46323	44508
KULUT YHTEENSÄ	583773	408795
3. YLI/ALIJÄÄMÄ	14576	16286

1)

Sisältää VTY:n, mutta ei sen liittoja. Puuttuvat Suomen Lait-
vanpääliittoliitto ja Toimittajaliitto.

Liite 4.

VTY:n jäsenliitot

TULOSLASKELMA 1.000 MK

	VUOSI	
	1983	1980
1. TUOTOT		
1.1. Jäsenmaksutuotot (brutto)	45948	32000
1.2. Tuotot käyttöomaisuudesta	1203	1912
1.3. Tuotot muista pitkäaikaisista sijoituksista	3020	979
1.4. Valtionavut	178	121
1.5. Muut tuotot	3334	2349
TUOTOT YHTEENSÄ	53683	37361
2. KULUT		
2.1. Ay-jäsenmaksut, josta	17577	11873
osastojen jäsenmaksuosuudet	7382	5019
työttömyyskassan jäsenmaksut	3654	2435
SAK:n jäsenmaksut	0	0
VTY:n jäsenmaksut	6541	4419
2.2. Avustukset jäsenille, josta	1079	655
työtaisteluavustukset	0	2
lehtisetelit	576	378
jäsenvakuutukset	12	10
muut avustukset	491	265
2.3. Muut jäsenmaksut, josta	318	172
kotimaiset jäsenmaksut	135	76
kansainväliset jäsenmaksut	183	96
2.4. Henkilöstökulut, josta	15315	10045
palkat ja palkkiot	19161	6518
sosiaalikulut	4085	2923
muut henkilöstökulut	1069	604
2.5. Hallintokulut	1862	1258
2.6. Toimintakulut	8816	5478
2.7. Toimistokulut	1673	988
2.8. Käyttöomaisuuden kulut	1181	1141
2.9. Muiden pitkäaikaisten sijoitus-		
ten kulut	216	155
2.10. Korkokulut	825	855
2.11. Poistot	439	375
2.12. Varaukset	2235	1875
2.13. Siirrot rahastoihin	526	1131
KULUT YHTEENSÄ	52062	36005
3. YLI/ALIJÄÄMÄ	1621	1356

Liite 5.SAK, VTY ja niiden jäsenliitot¹⁾

	31.12.1983	31.12.1980
VASTAAVAA	1.000 mk	
RAHOITUSOMAISUUS		
Rahat ja pankkisaamiset	166149	127099
Tilisaamiset	47894	43521
Lainasaamiset	110753	89906
Ennakkomaksut	1162	854
Siirtosaamiset	67433	30364
Muut rahoitusvarat	22599	22315
YHTEENSÄ	415990	314059
VAIHTO-OMAISUUS	1540	797
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄVAIKUTTEISET MENOT		
Maa- ja vesialueet	17338	14567
Rakennukset ja rakennelmat	107936	66668
Koneet ja kalusto	10164	7594
Osakkeet ja osuudet	161318	49860
Toimitilat	143116	91161
Muut	18202	9699
Muut pitkävaikutteiset menot	3233	313
YHTEENSÄ	299989	189002
MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET		
Pankkisaamiset	59095	14202
Velkakirjasaamiset	62816	29887
Osakkeet ja osuudet	120150	70954
Asunto-osakkeet	18885	14274
Kiinteistöosakkeet	34131	38223
Muut arvopaperit	67134	18457
YHTEENSÄ	242061	115043
VASTAAVAA YHTEENSÄ	959580	618901

1) Puuttuvat: Laivanpäälystöliitto ja Toimittajaliitto.

Liite 6.SAK:n jäsenliitot¹⁾

	31.12.1983	31.12.1980
VASTAAVAA	1.000 mk	
RAHOITUSOMAISUUS		
Rahat ja pankkisaamiset	149071	118741
Tilisaamiset	34906	31540
Lainasaamiset	107697	86100
Ennakkomaksut	1151	748
Siirtosaamiset	54072	23547
Muut rahoitusvarat	<u>21383</u>	<u>21886</u>
YHTEENSÄ	368280	282562
VAIHTO-OMAISUUS	1485	742
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄVAIKUTTEISET MENOT		
Maa- ja vesialueet	16359	13873
Rakennukset ja rakennelmat	104201	63767
Koneet ja kalusto	8117	6696
Osakkeet ja osuudet	140990	81488
Toimitilat	125089	73603
Muut	15901	7885
Muut pitkävaikutteiset menot	<u>2333</u>	<u>313</u>
YHTEENSÄ	272180	166137
MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET		
Pankkisaamiset	53583	13756
Velkakirjasaamiset	60335	28721
Osakkeet ja osuudet	60083	49360
Asunto-osakkeet	17300	12799
Kiinteistöosakkeet	11993	26806
Muut arvopaperit	<u>30790</u>	<u>9755</u>
YHTEENSÄ	174001	91837
VASTAAVAA YHTEENSÄ	815946	541278

1) Sisältää VTY:n, mutta ei sen liittoja. Puuttuvat:
Laivanpäällystöliitto ja Toimittajaliitto.

Liite 7.

VTY:n jäsenliitot

	31.12.1983	31.12.1980
VASTAAVAA	1.000 mk	
RAHOITUSOMAISUUS		
Rahat ja pankkisaamiset	8905	4908
Tilisaamiset	962	2826
Lainasaamiset	897	2273
Ennakkomaksut	11	106
Siirtosaamiset	3876	947
Muut rahoitusvarat	<u>1216</u>	<u>427</u>
YHTEENSÄ	15867	11487
VAIHTO-OMAISUUS	55	55
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄVAIKUTTEISET MENOT		
Maa- ja vesialueet	769	664
Rakennukset ja rakennelmat	3704	2883
Koneet ja kalusto	585	470
Osakkeet ja osuudet	10717	9927
Toimitilat	10090	9621
Muut	627	306
Muut pitkävaikutteiset menot	<u>0</u>	<u>0</u>
YHTEENSÄ	15775	13944
MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET		
Pankkisaamiset	1310	466
Velkakirjasaamiset	2481	1166
Osakkeet ja osuudet	8732	6319
Asunto-osakkeet	1253	1043
Kiinteistöosakkeet	2390	2351
Muut arvopaperit	<u>5089</u>	<u>2925</u>
YHTEENSÄ	12523	7931
VASTAAVAA YHTEENSÄ	44220	33417

Liite 8.SAK ja VTY sekä niiden jäsenliitot¹⁾

	31.12.1983	31.12.1980
VASTATTAVAA	1.000 mk	1.000 mk
 VIERAS PÄÄOMA	 12662	 18557
 LYHYTAIKAINEN		
Ostovelat	12662	18557
Siirtovelat	50813	27527
Muut lyhytaikaiset velat	<u>33208</u>	<u>23157</u>
YHTEENSÄ	96683	69241
 PITKÄAIKAISET		
Lainat rahalaitoksilta	111926	79674
Eläkelainat	74333	29063
Muut pitkäaikaiset velat	<u>9906</u>	<u>9120</u>
YHTEENSÄ	196165	117857
 VARAUKSET	 34966	 28069
 OMA PÄÄOMA		
Rahastot	446113	276734
Pääoma	<u>185653</u>	<u>127000</u>
YHTEENSÄ	631766	403734
 VASTATTAVAA YHTEENSÄ	 959580	 618901

1) Puuttuvat Laivanpäällystöliitto ja Toimittajaliitto.

Liite 9.SAK:n jäsenliitot¹⁾

	31.12.1983	31.12.1980
VASTATTAVAA	1.000 mk	1.000 mk
 VIERAS PÄÄOMA		
 LYHYTAIKAINEN		
Ostovelat	10840	17689
Siirtovelat	46913	24885
Muut lyhytaikaiset velat	<u>26847</u>	<u>21500</u>
YHTEENSÄ	84400	65073
 PITKÄAIKAISET		
Lainat rahalaitoksilta	60700	52805
Eläkelainat	61779	22873
Muut pitkäaikaiset velat	<u>9794</u>	<u>9082</u>
YHTEENSÄ	132273	84762
 VARAUKSET	28031	22502
 OMA PÄÄOMA		
Rahastot	427612	264705
Pääoma	<u>143630</u>	<u>104238</u>
YHTEENSÄ	571242	368943
 VASTATTAVAA YHTEENSÄ	815946	541280

1) Sisältää VT:n, mutta ei sen liittoja. Puuttuvat Laivanpäällystöliitto ja Toimittajaliitto

Liite 10.

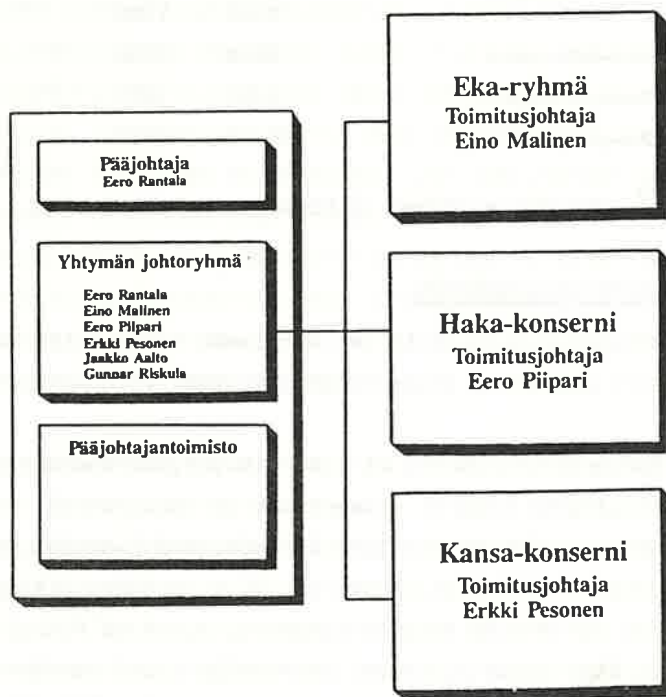
VTY:n jäsenliitot

	31.12.1983	31.12.1980
VASTATTAVAA	1.000 mk	1.000 mk
VIERAS PÄÄOMA		
LYHYTAIKAINEN		
Ostovelat	1502	756
Siirtovelat	2286	986
Muut lyhytaikaiset velat	<u>195</u>	<u>187</u>
YHTEENSÄ	3983	1929
PITKÄAIKAISET		
Lainat rahalaitoksilta	3492	6933
Eläkelainat	4278	2174
Muut pitkäaikaiset velat	<u>112</u>	<u>38</u>
YHTEENSÄ	7882	9145
VARAUKSET	5869	3732
OMA PÄÄOMA		
Rahastot	16468	10534
Pääoma	<u>10018</u>	<u>8077</u>
YHTEENSÄ	26486	18611
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	44220	33417

2. EKA-YHTYMÄ

Eka-yhtymän toiminta käynnistyi lokakuun alussa 1983 ja yhtymän nykyrakenne täsmennettiin 1.10.1984 alkaen. Eka-yhtymän muodostavat E-osuuskunta Eka ja sen palvelu- ja kaupalliset tytäryhtiöt eli Eka-ryhmä sekä sen lisäksi Haka-konserni ja Kansa-konserni. Eka-ryhmään kuuluvat omina juridisin kokonaisuuksinaan Renlund-konserni sekä E-osuuskunta Ekan ja Neste Oy:n puoliksi omistama Finnoil Oy. Eka-yhtymän toimintaan - liki 300 yhtiön puitteissa - sisältyy siten useat keskeiset yhteiskunnan liiketoiminnan alueet, teollisuuden, kaupan ja useiden palvelutoimintojen lisäksi rakennus-, vakuutus- ja finanssitoiminnot.

Eka-yhtymän toimintaorganisaatio

Eka-yhtymä on liikevaihdolla mitattuna Suomen kolmanneksi suurin yrityskokonaisuus (asetelma 8). Yhtymän liikevaihto - sisäinen liikevaihto eliminoituna - kohosi vuonna 1984 lähes 16 miljardiin markkaan ja vuonna 1985 se kohonnee 19 miljardiin markkaan.

Yhtymän ydinyrityksen, E-osuuskunta Ekan, osuus yhtymän liikevaihdosta vuonna 1984 oli 41 %. Kantava-yritykset, Haka- ja Kansa-konsernit kattoivat yhtymän liikevaihdosta vuonna 1984 jo 37 %. Näiden konsernien laajentumiseen onkin koko yhtymän kasvu viime vuosina paljolti perustunut. Eka-yhtymä on myös merkittävä työnantaja. Sen palveluksessa vuonna 1983 oli 24541 ja vuonna 1984 27133 henkilöä.

Asetelma 8. Eka-yhtymän liikevaihto ja henkilökunta

	Liikevaihto, mmk		Henkilökunta
	1984	1983	1984
Eka-ryhmä	10375	9728	18688
siitä:			
E-osuuskunta Eka	6547	6008	15112
Renlund	1734	1477	1487
Finnoil	1961	1748	1281
Haka-konserni	3654	2000	7317
Kansa-konserni	2251	1677	1098
Eka-yhtymä ¹⁾	15936	13249	27133

1) Yhtymän sisäinen liikevaihto on eliminoitu

2.1. Eka-yhtymän konsernitilinpäätös

Yhtymän alakonsernit ja tärkeimmät tytäryhtiöt käydään jäljempänä läpi erikseen, joten tässä esitetään vain konserniyhteenveto.

Konsernitilinpäätös ei kata Eka-yhtymää kokonaisuudessaan. Siihen sisältyvät vain ne osakeyhtiöt ja osuuskunnat, joiden osakkeiden ja osuuskunniin tuottamista äänimäärästä E-osuuskunta Ekalla on suoraan tai välillisesti yli 50 %. Konsernitilinpäätökseen sisältyy siten myös Renlund-konserni, mutta ei Finnoil-konserni. Lisäksi siitä puuttuvat Eka-ryhmän kuusi asunto-osakeyhtiötä sekä Haka- ja Kansa-konsernien kesken vuoden 1984 tilikautta hankitut yhtiöt. Konsernitilinpäätös on konsolidoitu yhtiökohtaisista tilinpäätöksistä ja Hakan ja Kansan alakonsernitilinpäätöksistä. Ulkomaisten tytäryhtiöiden tilinpäätökset on muutettu markoiksi tilinpäätöspäivän Suomen Pankin virallisten ostokurssien mukaan.

Konsernitilinpäätöksessä on eliminoitu keskinäiset tuotot ja kulut, keskinäiset saatavat ja velat sekä sisäinen voitonjako. Sisäinen osakkeenomistus on eliminoitu hankintamenomenetelmällä.

Eka-yhtymän konserniliikevaihto - sisäinen liikevaihto eliminointuna - koostuu Eka-ryhmän kaupallisesta toiminnasta, Haka-konsernin rakennustoiminnasta, Kansa-konsernin vakuutustoiminnasta sekä pääasiassa Kansa-konsernin sijoitustoiminnasta ja Haka-konsernin arvopaperikaupasta (asetelma 9).

Käyttökate vuonna 1984 pysyi suhteellisesti vuoden 1983 tasolla ja oli 3,2 % liikevaihdosta. Tehdyt poistot olivat EVL:n maksimipoistoista vuonna 1983 noin 30 % ja vuonna 1984 noin 36 % ja laskennallisista poistoista vuonna 1983 67 % ja vuonna 1984 69 %. Vuoden 1984 suhteellisesti suuremmista poistoista johtuen konsernin liiketulos jäi edellisen vuoden tasolle. Konsernin nettokorkokulut lisääntyivät vuonna 1984 lähes 100 miljoonalla markalla, josta yli puolet johtui E-osuuskunta Ekan pääomakustannusten kasvusta. Muiden tuottojen osinkotuotot ovat pääosaltaan Haka-konsernin saamia osinkoja. Muut tuotot ovat taas Eka-ryhmän, pääasiassa E-osuuskunta Ekan ja osin Haka-konsernin käyttöomaisuuden myyntivoittoja. Käyttöomaisuuden luovutustuotoista johtuen konsernin tulos ennen varauksia ja veroja oli 327 miljoonaa markkaa eli 178 miljoonaa markkaa suurempi kuin vuonna 1983.

Varauksiaan konserni kasvatti 246 miljoonalla markalla, josta suurin osa oli Haka-konsernin varastovarausta. Vähemmistöosuudesta on pääosa Rakennuskunta Hakan vähemmistöosakkeiden merkitsemälle lisäosuuspääomalle tilikauden tuloksesta maksettavaa koron osuutta. Tilikauden tulokseksi vuonna 1984 jäi noin 20 miljoonaa markkaa voittoa. Tulokseen vaikuttivat oleellisesti em. käyttöomaisuuden luovutusvoitot.

Asetelma 9. Eka-yhtymän konsernituloslaskelma

	Milj. markkaa	
	1984	1983
Liikevaihto		
Kaupallinen toiminta	8347	7954
Rakennustoiminta	2542	1513
Vakuutustoiminta	1682	1288
Sijoitustoiminta	391	278
Arvopaperikauppa	452	397
Yhteensä	13414	11430
Muuttuvat kulut	10762	9068
Myyntikate	2651	2362
Kiinteät kulut	2226	1992
Käyttökate	426	370
Poistot		
Sijoitusomaisuudesta	8	10
Käyttöomaisuudesta	125	96
Konserniaktiivasta	36	7
Yhteensä	169	114
Liiketulos	256	256
Nettokorkokulut		
Korkotuotot	137	138
Korkokulut	424	328
Nettokorkokulut	288	190
Muut tuotot ja kulut		
Osinkotuotot	18	3
Muut tuotot	389	91
Muut kulut	49	12
Yhteensä	358	82
Tulos ennen varauksia ja veroja	327	148
Varausten muutos	-246	-211
Välittömät verot	48	55
Vähennistöösuus	-12	-8
Tilikauden tulos	20	-126

2.2. Eka-yhtymän konserniomaisuus

Eka-yhtymän omaisuuden konsernitaseen mukaiset tasot ja erät ilmenevät asetelmasta 10. Sisäinen osakkeenomistus on eliminoitu hankintamenomenetelmällä. Syntyneet eliminointierot on tonttien, rakennusten ja osakkeiden osalta kohdistettu sijoitus- ja käyttö-

omaisuuteen ja muilta osin esitetty taseessa erillisenä konserniaktiivana.

Asetelma 10. Eka-yhtymän konsernitase

	Milj. markkaa	
VASTAAVAA	1984	1983
Rahoitusomaisuus		
Rahat ja pankkisaamiset	389	458
Myyntisaamiset	1283	930
Lainasaamiset	298	432
Siirtosaamiset	540	432
Jälleenvakuutussaamiset	158	146
Muu rahoitusomaisuus	245	14
Yhteensä	3363	2411
Vaihto-omaisuus		
Keskeneräiset työt	1196	922
Tontit	755	361
Osakkeet	907	419
Muu vaihto-omaisuus	1345	1358
Yhteensä	4202	3060
Sijoitusomaisuus		
Sijoitussaamiset	1182	945
Obligaatiot	377	289
Osakkeet ja osuudet	85	84
Kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet	1139	995
Yhteensä	2784	2313
Käyttöomaisuus		
Maa-alueet	247	220
Rakennukset	1134	1075
Koneet ja kalusto	896	653
Osakkeet ja osuudet	548	291
Muu käyttöomaisuus	76	57
Yhteensä	2901	2296
Konserniaktiiva	215	87
Arvostuserät	40	30
	<u>13506</u>	<u>10197</u>

Rahoitusomaisuudesta noin puolet on Eka-ryhmän ja noin puolet yhteensä Haka- ja Kansa-konsernien. Vaihto-omaisuudessa on Haka-konsernin keskeneräisiä töitä, tontteja ja arvopapereita, jotka muodostavat noin 2/3 asetelman vaihto-omaisuudesta. Loput vaihto-omaisuudesta ovat Eka-ryhmän aineita, tarvikkeita ja tavaroita.

Sijoitusomaisuus on Kansa-konsernin sijoituksia, jotka koostuvat pääasiassa sijoitussuunnitelmissa ja sijoituksista kiinteistöihin ja kiinteistöosakkeisiin. Käyttöomaisuudesta yli puolet on Eka-ryhmän omaisuutta. Maa-alueet ja rakennukset sekä koneet ja kalusto ovat yli 70 prosenttisesti E-ryhmän omaisuutta. Osakkeet ja osuudet ovat pääasiassa Haka- ja Kansa-konsernien. Konserniaktiiva on pääosaltaan Haka-konsernin osuutta. Arvostuserät koostuvat suurimmaksi osaksi kurssieroista ja eläkevakuutuksen vastuuvajauksesta.

Konsernitaseen loppusumma vuonna 1984 oli siten 13,5 miljardia markkaa ja lisäystä edellisestä vuodesta siinä oli 32 %. Nettovarallisuus (taseen summa vähennettynä lyhyt- ja pitkäaikaisilla veloilla, vakuutusteknisellä vastuuvélalla, jäsenistön pääomalla ja vähemmistöosuuksilla) vuonna 1984 oli 1798 miljoonaa markkaa, jossa lisäystä edellisestä vuodesta oli 508 miljoonaa markkaa eli 39 %. Nettovarallisuus kasvoi siten vuonna 1984 taseen summaa nopeammin.

2.3. Vieras ja oma pääoma

Vieraan pääoman (asetelma 11) suurinta erää edustavat lyhytaikaiset velat. Niistä Haka-konsernin osuus on merkittävä nimenomaan saatujen ennakkomaksujen ja muiden lyhytaikaisten velkojen johdosta. Osto- ja siirtovelat ovat pääosin Eka-ryhmän ja jälleenvakuutusvelat Kansa-konsernin. Rahoitusvekselit ovat suurimmalta osaltaan E-ryhmän ja muut lyhytaikaiset velat pääosaltaan Haka-konsernin ja Eka-ryhmän.

Pitkäaikaisista lainoista yli puolet on Eka-ryhmän ja loput lähinnä Haka-konsernin. Vakuutustekninen vastuuvélka on luonnollisesti yksinomaan Kansa-konsernin. Jäsenistön pääoma muodostuu E-osuuskunta Ekan säästökassatalletuksista ja jäsenten rahastosta.

Varauksista suurimman erän muodostaa 976 miljoonan markan varasto-
varaus, josta pääosa on Haka-konsernin. Kansa-konsernin vakuutus-
liikkeen satunnaisheilahtelujen tasoitusvaraus on 282 miljoonaa
markkaa.

Asetelma 11. Eka-yhtymän konsernitaseen pääomat

	Milj. markkaa	
VASTATTAVAA	1984	1983
Vieras pääoma		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	738	674
Ennakkomaksut	1296	1138
Siirtovelat	581	548
Jälleenvakuutusvelat	348	97
Rahoitusvekselit	587	384
Muut lyhytaikaiset velat	<u>2042</u>	<u>1212</u>
Yhteensä	5592	4045
Pitkäaikainen	1683	1099
Vakuutustekninen vastuvelka		
Vakuutusmaksuvastuu	1980	1729
Korvausvastuu	<u>1686</u>	<u>1312</u>
Yhteensä	3666	3041
Jäsenistön pääoma	<u>623</u>	<u>599</u>
Vieras pääoma yhteensä	11564	8792
Arvostuserät	1	1
Varaukset	1423	1082
Vähemmistöosuus	144	144
Oma pääoma		
Sidottu		
Osuuspääoma	122	50
Muu sidottu	<u>360</u>	<u>403</u>
Yhteensä	482	453
Vapaa		
Edellisiltä vuosilta	-127	-119
Tilikauden tulos	<u>20</u>	<u>-126</u>
Yhteensä	<u>-107</u>	<u>-245</u>
Oma pääoma yhteensä	<u>208</u>	<u>375</u>
	<u>13506</u>	<u>10197</u>

Vähemmistöosuus jakautuu varsinaiseen 91 miljoonan markan vähemmistöosuuteen ja rakennuskunta Hakan vähemmistöosakkaiden merkittävään 53 miljoonan markan lisäosuuspääomaan.

Sidottuun omaan pääomaan sisältyvä osuuspääoma on kokonaan E-osuuskunta Ekan osuuspääomaa. Siinä vuodesta 1983 tapahtunut

lisäys 72 miljoonaa markkaa tuli lähinnä Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto (KK) r.y:n osuuspääomasuorituksista.

Muu sidottu oma pääoma väheni vuodesta 1983 43 miljoonalla markalla ja oli 360 miljoonaa markkaa. Tästä oli E-osuuskunta Ekan arvонkorotusrahastoa 239 miljoonaa markkaa eli 2/3. Loppuosa on Kansa-konsernin arvонkorotusrahastoa sekä E-osuuskunta Ekan ja Haka-konsernin vararahastoa.

Vapaa oma pääoma on negatiivinen johtuen Eka-ryhmän toiminnallisen tuloksen alijäämäisyydestä. Oma pääoma yhteensä vahvistui vuonna 1984 167 miljoonalla markalla ja myös omavaraisuus parani hieman osuuspääoman lisäyksen ja tilivuoden tulokseen vaikuttaneiden käyttöomaisuuden myyntivoittojen johdosta.

2.4. Tavoitteet

Eka-yhtymä koostuu useista eriluonteista liiketoimintaa harjoittavista alakonserneista ja niiden lähes 300 osakeyhtiöstä ja osuuskunnasta. Onkin luonnollista, ettei mitään keskitetysti asetettua yhtenäistä liikeideaa voida muovata tällaista yritysjoukkoa varten. Selkein yhteinen tavoite on jäsenten, omistajien ja muiden sidosryhmien tavoitteita ja etuja palveleva ja kannattava liike-toiminta.

Luonteeltaan erilaisten liiketoimintojen vuoksi yhtymän osakonserneilla on ja tulee olla yhtymän organisaatiossa ja johtamisessa tasavertainen ja itsenäinen asema. Kuitenkin koko Eka-yhtymän yhteisten etujen hyödyntämiseksi toiminnaltaan, yrityskuvaltaan ja strategialtaan itsenäiset osakonsernit ottavat toimintapolitiikassaan ja sitä kehittäessään huomioon koko yhtymälle asetetut kehittämistavoitteet ja yhtymän eri osien kehitysedellytykset. Osakonsernien tavoiteasettelua käsitellään tarkemmin niiden erillistarkastelun yhteydessä.

Päätäntävallan delegoiminen keskitetystä hallinnosta alaspäin pienempien yksiköiden päätäntä- ja tulosvastuullisuuteen on Ekan fuusion jälkeen ollut organisaatiomuutoksen keskeinen suunta.

Tarkoituksena on lähentää liiketoimintojen ja jäsenten välistä yhteyttä. Ekassa jäsensuhdetta on pyritty vahvistamaan myös siten, että kaikkien vähittäismyyntipisteiden yhteyteen on perustettu jäsenoimikunnat, jotka voivat omalta osaltaan kehittää toimipaikkakohtaista yksilöllisyyttä paikallisten olosuhteiden ja kuluttajien tarpeiden mukaisesti.

Päätäväallan ja tulosvastuullisuuden delegoiminen eri organisaatioiden tasolla, osakonsernitasolla, tulosityksikkötasolla, toimipistetasolla jne. toteuttaa tarkoituksenmukaisimmalla tavalla ihmisten yhteisvastuullisuutta osuustoimintaliikkeen omistajina ja sen palvelujen käyttäjinä.

Eka-yhtymän tavoitteena on laajojen omistaja- ja sidosryhmien tarpeet ja edut huomioon ottaen kannattavalla tavalla kehittää, uudistaa ja laajentaa toimintaansa. Yhtymärakenteen ja nykyorganisaation tavoitteena on konsernien yhteistyön parantaminen ja taloudellisten sekä henkisten voimavarojen käytön tehostaminen ja sitä kautta yhteisten etujen hyödyntäminen.

2.1. E-OSUUSKUNTA EKA

Kuluvan vuosikymmenen alkuvuodet ovat merkinneet E-liikkeen pitkässä historiassa syvälle käypää rakenteellista muutosta. OTK:n hallintoneuvoston kokouksessa 17.12.1981 todettiin koko osuuskaupaliikkeen rakenteellisen uudistamisen välttämättömyys sekä päätettiin jatkotyöskentelystä. Tavoitteeksi asetettiin sellaisen uudistamissuunnitelman toteuttaminen, jolla

- vahvistetaan palvelukykyä jäsenistön suuntaan ja kilpailukykyä päätoimialoilla
- varmennetaan tuleva taloudellinen tilanne; kannattavuus- ja rahoitusasema ja
- turvataan ja mahdollisuuksien mukaan parannetaan jäsenten päätöksenteko-, vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet toimintaan.

Kokouksessaan 21.4.1982 päättivät OTK:n hallitus ja KK:n liittohallitus yksimielisesti esittää hallintoneuvostolle rakenneuudistuksen toteuttamista siten, että liikkeen voimavarat koottaisiin yhteen muodostamalla Keskusosuusliike OTK:n ja kaikkien E-osuusliikkeiden sulautumisella yksi valtakunnallinen E-osuuskunta 1.1.1984 lukien. E-liikkeen korkeimmat päätöksentekuelimet, OTK:n osuuskuntakokous ja KK:n edustajakokous käsittelivät esityksen osuuskauppapäivillä 19.-20.5.1982, päättivät sen yksimielisesti ja antoivat siihen perustuvat suositukset E-osuusliikkeille. OTK:n hallituksessa ja hallintoneuvostossa vahvistettiin syyskuussa 1982 uuden yrityksen yleisorganisaatio sekä keskeiset, jäsenhallintoa ja liiketoimintaa koskevat periaatteet.

Loppuvuoden 1982 aikana pidetyissä edustajistonsa kokouksissa E-osuusliikkeistä 39 päätti sulautumisestaan Keskusosuusliike OTK:hon. Hallintoneuvoston kokouksessa 16.12.1982 päätettiin muutoksen toteuttamisesta aikaisemmin suunniteltua nopeammalla aikataululla niin, että OTK:n ja osuusliikkeiden juridinen yhdistäminen voitaisiin toteuttaa jo 30.9.1983. Hallintoneuvoston kokouksessa suoritettiin myös nimitykset uuden yrityksen keskeisiin johtotehtäviin.

OTK:n säännöt uudistettiin ja merkittiin kaupparekisteriin 30.9.1983. Osuuskunnan nimeksi vahvistettiin E-osuuskunta Eka, johon 39 E-osuusliikettä sulautui syys-joulukuussa 1983. Uudistuksen ja fuusion ulkopuolelle jäi Osuusliike Elanto.

E-osuuskunta Ekasta muodostui siten yli 250 yritystä käsittävän konsernin emoyritys, jonka jäsenmäärä oli vuoden 1983 lopussa noin 488 000 henkilöä ja osuuspääoma noin 50 milj. markkaa. Jäsenistön näkökulmasta fuusio merkitsi todella suurenluokan muutosta, koska osuustoiminnallinen omistusoikeus ulottui nyt E-osuuskunta Ekan kautta koko konserniin.

Rakennemuutoksen toteuttaminen ja siihen perustuvien toimintaedellytysten luominen muodosti keskeisen osan vuosien 1983-84 toiminnassa. Eka ryhmitettiin tulosityksikköorganisaatioksi, jonka muodostavat päivittäistavarakaupan, tavaratalokaupan, hotelli- ja ravintolatoiminnan, teollisuuden, maatalouskaupan ja materiaali-toimintojen toimialat sekä keskushallinto. Liiketoiminnan ohjausvastuu hajautettiin muodostetuille toimialajohtokunnille. Osuusliikkeiden harjoittama rauta- ja autokauppa yhdistettiin Oy Renlund Ab:n toimintaan ja ohjaukseen sekä työpaikkaruokalatoiminta Lounasrengas Oy:öön. Myös muiden kaupallisten ja palvelutytäryhtiöiden ohjausvastuut ryhmitettiin uuden organisaation mukaisesti.

Itsenäisinä tavaratalo-osuuskuntina toimineet Eka-Marketit luopuivat liiketoiminnastaan E-osuuskunta Ekan hyväksi 1.1.1984 ja osuuskunnat fuusioitiin vuoden 1984 aikana E-osuuskunta Ekaan. Myös 14 kiinteistötytäryhtiötä fuusioitiin vuoden 1984 aikana. Fuusiot tapahtuivat ns. tytäryhtiöfuusioina E-osuuskunta Ekan omistaessa sulautumishetkellä fuusioituneiden yhtiöiden koko osakekannan ja osuuskuntien kaikki osuudet.

2.1.1. Toiminnan laajuus

Täsmällisten vertailutietojen puuttuessa esitetään asetelmassa 1 vain vuodelta 1984 päätoimialojen suuruus mitattuna myynnillä, toimipaikoilla ja henkilöstöllä. Lukuihin sisältyvät myös toimialoilla toimivat kaupalliset tytäryhtiöt.

E-osuuskunta Ekan päätoimiala on päivittäistavarakaupan toimiala, joka harjoittaa valtakunnallisella myymäläverkolla päivittäistavaroiden vähittäiskauppaa, elintarvikealan tuonti- ja tukkukauppaa, leipomo- ja paahtimoteollisuutta sekä suurkuluttajakauppaa. Lisäksi toimialaan kuuluu tytäryhtiö Kontio & Kontio Oy. Toimiala vastaa myös tavaratalo- ja ravintolatoimialojen tarvitsemien elintarvikkeiden hankinnasta. Osuusliike Elannon kanssa on solmittu elintarvikkeiden hankintaa ja markkinointia koskeva yhteistyösopimus.

Asetelma 12. E-osuuskunta Ekan päätoimialat

	Myynti mmk 1984	Toimipaikat kpl 1984	Henkilöstö lukum. 1984
Päivittäistavarakauppa ¹⁾	4058	1039	5506
Tavaratalokauppa	1825	87	2940
Hotellit ja ravintolat ¹⁾	1013	295	4000
Teollisuus ¹⁾	357	9	1203
Maa- ja metsätalouskauppa ¹⁾	691	48	530
Materiaalitoiminnot	13	12	670
Hallintopalvelut	3	-	679
Yhteensä	7420	1490	15528
E-osuuskunta Eka ilman tytäryhtiöitä	7746	1408	15112
Rauta- ja autokauppa ²⁾	2117	58	1487
Muut tytäryhtiöt ³⁾	283	11	393
Polttonestekauppa ³⁾	2075	205	1280
Eka-ryhmä yhteensä⁴⁾	12045	1764	18688

- 1) Sisältää kaupalliset tytäryhtiöt
- 2) Renlund-konsernin toimialaa, joka käsitellään jäljempänä erikseen
- 3) Ekan polttonestekaupasta vastaa Finnoil Oy, joka käsitellään erikseen
- 4) Sisäinen myynti on eliminoitu

Päivittäistavarakaupan myynti vuonna 1984 kattoi runsaat puolet myynnistä ja markkinaosuus kotimaisessa päivittäistavarakaupassa oli noin 13 %. Toimipaikkoja toimialalla oli 1039 ja henkilöstöä 5506.

Päivittäistavarakauppaa organisoitaessa on lähtökohtana ollut perusyksiköiden toimintaedellytysten parantaminen siten, että ne entistä paremmin pystyisivät omalla toiminta-alueellaan tyydyttämään asiakkaiden tarpeet. Organisaation muodostamisen rinnalla on käynnistetty laaja, toiminnalliseen uudistamiseen ja palvelujen parantamiseen tähtäävä henkilöstön koulutus sekä toimipaikkaverkon kehitystyö.

Tavaratalokaupan toimialaan kuuluvat valtakunnalliset Centrum- ja Eka-tavarataloketjut sekä kalustemyymäläketjut ja erikoismyymäläketjut. Lisäksi toimialaan kuuluu Sotkakalusteita valmistava huonekalutehdas Lahdessa, jonne koko kalustekaupasta vastaava kalusteosasto on sijoittunut. Tavaratalokauppa oli vuonna 1984 noin 24 % Ekan myynnistä ja sen markkinaosuus kotimaassa oli noin viidennes. Vuonna 1984 toimialalla oli toimipaikkoja yhteensä 87 ja henkilöstöä liki 3000.

Rakenneuudistuksen keskeisenä painopistealueena on ollut vähittäiskaupan ja palvelujen kehittäminen. Tämä on merkinnyt tavaratalotoiminnan osalta määrätietoista Centrum-tavaratalojen uudistamistoimintaa ja uusinvestointeja Eka-marketeihin. Päätöksenteon hajautuksella on lisätty tavaratalojen toimivaltaa ja vastuuta tulokseen, markkinointiin, henkilöstöpolitiikkaan, omistajiin ja sidosryhmätoimintaan liittyvissä kysymyksissä.

Hotelli- ja ravintolatoimiala harjoittaa valtakunnallista hotelli-, anniskeluravintola- ja kahvilatoimintaa. Toimialaan kuuluu myös työpaikkaruokalatoimintaa harjoittava tytäryhtiö Lounasrengas Oy sekä eräitä muita työpaikkaruokalayhtiöitä. Cumulus-hotellitoiminta muodostaa hotelliketjun, jossa jokainen hotelli toimii itsenäisenä tulosityksikkönä. Ravintolatoiminta perustuu alueorganisaatioon, joka koostuu 11 tulostavasta ravintolapiiristä.

Hotelli- ja ravintolatoiminnan myynti oli vuonna 1984 noin 13 % myynnistä. Anniskeluravintolatoiminnassa markkinaosuus E-osauskunta Ekan toimialueella oli noin viidennes ja hotellitoiminnassa noin 13 %. Hotelli- ja ravintolatoiminnan toimialueella oli toimipaikkoja vuonna 1984 yhteensä 295 ja henkilöstöä 4000.

Turun hotelli Cumuluksen valmistuttua vuoden 1984 joulukuussa on Cumulus-hotelleja kaikkiaan 14 eli lähes kaikissa tärkeimmissä keskuksissa. Ekan hotelli- ja ravintolatoimiala onkin nyt siirtynyt rakenneuudistus ja uudisrakentamisvaiheesta liikeideoiden ja toimintapolitiikan kehittämisvaiheeseen. Henkilökunnan ammattitaidon kehittämiseksi toteutetaan tehostettua valmennusta ja koulutusta organisaation kaikilla tasoilla.

Rakenneuudistuksessa E-osuuskunta Ekan teollisuudesta pääosa organisoitiin omaksi tulostavaksi toimialaksi, Eka-teollisuudeksi. Siihen kuuluu elintarviketeollisuuden tehdasyksikköinä Vanajan Mylly, Helsingin Mylly, Margaron ja Kantolan Keksi, mauste- ja teknokemian tehdasyksikköinä Aromituote- ja Sinikos-tehtaat, rakennusaineteollisuuden yksikkönä Kerana Keravalla ja Orivedellä sekä vaatetusteollisuuden tehdasyksikköinä Fenno-Sport Hyvinkäällä ja Savonlinnan vaatetustehdas. Tytäryhtiönä toimialaan kuuluneen saha- ja puusepänteollisuutta harjoittavan Sotka Oy:n, osake-enemmistö myytiin kesäkuun lopussa 1984 Grahn-yhtymälle. Samassa yhteydessä Hämeenlinnan rakennuspuusepäntehdas Sotka yhdistettiin Eka-teollisuuteen omana tulostavaksi yksikkönään. Myymäläkalusteita valmistava metallitehdas Hauholla myytiin Holming-yhtymän Norpe Oy:lle.

Lisäksi Eka on mukana vähemmistöosakkaana yhteispohjoismaisessa osuustoiminnallisessa pesusaine- ja kosmetiikka-alan teollisuus-konsernissa Nordtend Ab:ssa sekä kolmanneksella Keskon, SOK:n ja Ekan omistamassa tulitikkutehdas Finn-Match Oy:ssa.

Supistumisestaan huolimatta teollisuus on edelleenkin tärkeä osa E-liikkeen toimintaa ja eräs sen talouden kulmakivistä. E-teollisuuden merkittäviä etuja ovat sen perinteiset, läheiset ja kiinteät yhteydet Ekan kaupallisiin toimialoihin. Eka-teollisuuden myynti (ilman Sotka Oy:tä) sisältäen myynnin E-osuuskunta Ekan kaupallisille toimialoille, oli vuonna 1984 357 milj. markkaa ja henkilökunta 1203 henkilöä.

Maatalouskaupan toimiala markkinoi maatilataloudelle tuotantotarvikkeita ja -palveluja sekä hankkii viljaa, siemeniä sekä kanan-

munia markkinointia ja jatkojalostusta varten. Toimiala harjoittaa rehuseosten valmistusta Rehumestari-yksikössä sekä kananmunien jatkojalostusta. Toimialan vähittäiskauppa, Eka-maatalouskeskukset ja myymälät, on ryhmitetty viideksi tulostavaksi alueeksi. Rehumestari-yksikkö ja munapakkaamot toimivat omina tulostavuuksinaan. Toimialaan kuuluu tytäryhtiö Kone-Tähkä Oy, joka harjoittaa traktori- ja konekauppaa Salossa.

Maatalouskaupan toimialaan kuului vielä vuonna 1983 tytäryhtiönä Maatalous-Tammi Oy, joka rakennemuutokseen liittyen kuitenkin purettiin ja liitettiin osaksi Häme-Satakunnan Maatalous-Ekaan vuoden 1984 alusta lukien. Maatalous-Tammi jatkaa kuitenkin toimintaansa omalla nimellään kaikissa kuudessa toimipisteessään ja kaikissa kymmenessä toimialuekunnassaan.

Toimipaikkoja oli vuoden 1984 lopussa 48. Henkilöstöä maatalouskaupan toimialalla vuonna 1984 oli 530 henkeä.

Maatalouskaupan markkinat eivät enää ole kasvukykyiset. E-osuuskunta Ekan rakennemuutoksessa tehtyjen ratkaisujen tavoitteena onkin ollut maatalouskaupan sisäisen tehokkuuden ja samalla hintakilpailukyvyyn lisääminen. Toimialalla keskitytäänkin jo olemassa olevien toimintasektoreiden kehittämiseen henkilöstön koulutuksen ja toimipaikkojen palvelun tehostamisen avulla.

Rakennus- ja teollisuustarvikkeiden tukku- ja vähittäiskauppa sekä autojen maahantuonti sekä niiden tukku- ja vähittäiskauppa käsitellään jäljempänä Eka-yhtymään kuuluvan Renlund-konsernin yhteydessä. Polttonestekauppa käsitellään Eka-yhtymän ja Neste Oy:n puoleksi omistaman Finnoil Oy:n yhteydessä.

Materiaalitoimintojen osalta E-liike on uudessa organisaatioratkaisussaan päätenyt keskitettyyn, itsenäisenä palvelutulostavuuksikönnä toimivaan materiaalitoiminto-organisaatioon. Materiaalitoimintojen tehtävänä on tuottaa keskitetysti muille toimialoille niiden tarvitsemia jakelupalveluja ja hyödyntää näin E-osuuskunta Ekan tavaravirran kokonaisvolyyminä kaupallisten ja palvelutoimialojen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi.

Materiaalitoiminnot muodostettiin OTK:n jakelukeskuksista, päävarastosta ja materiaalitointo-osastosta. Lisäksi siirtyivät Renlund Oy:n varastot ja kuljetustoiminnot sekä sulautumisen yhteydessä Lahden Kuljetuskeskus E-osuuskunta Ekan materiaalitointojen hoitoon. Materiaalitoiminnoissa oli vuoden 1984 lopussa yhteensä 12 toimipaikkaa ja henkilöstöä 670.

Hallintopalvelu muodostuu talous-, kiinteistö- ja henkilöstötoiminnasta. Osuuskunnan alueelliset edunvalvonta- ja jäsenhallinto-tehtävät kuuluvat päivittäistavarakaupan alue- ja piiriorganisaation tehtäviin. Hallintopalvelun henkilöstön kokonaismäärä oli vuoden 1984 lopussa 710.

2.1.2. Tuloskehitys

Keskusosuusliike OTK:n ja 39 E-jäsenosuusliikkeen fuusiot tapahtuivat ns. tavallisina fuusioina, joissa ensimmäisen asteen osuuskunnat sulautuivat omistamaansa keskusosuusliikkeeseen. Sulautuneet yritykset pitivät kirjanpitonsa erillisinä 30.09.1983 saakka. Loppuvuoden aikana yhdistettiin osuusliikekohtaiset tilitiedot kymmenen aluekonttorin erilliskirjanpidoksi. Näistä ja keskustoimipaikan erilliskirjanpidosta eliminoitiin keskinäiset omistus- ja velkasuhteet. Keskinäisten liiketoimien tulosvaikutukset eliminoitiin koko vuodelta 1983, kun erilliskirjanpidot yhdistettiin E-osuuskunta Ekan tilinpäätökseksi 31.12.1983. Koska E-osuuskunta Ekan liiketoimille ei ole vertailutietoja aikaisemmilta vuosilta, esitetään oheisessa asetelmassa 13 osuuskunnan liiketoimien suuruusluokka ja kehitys vain vuosilta 1983-1984.

E-osuuskunta Ekan ensimmäisenä tilivuonna 1983 vaikuttivat kannattavuuteen erityisesti rakennemuutoksesta johtuneet hintainalennukset ja arvostusperusteiden tiukentaminen. Kilpailu- ja realisoitailennusten lisäksi vuoteen 1983 kohdistettiin aikaisempina vuosina kertyneen, vähittäiskaupan vaihto-omaisuuteen sisältyneen tukkupalkkion purku. Toiminnallista suurempaan 1983 alijäämään johtivat myös palkkajaksotusten yhdenmukaistaminen sekä aikaisempien keskinäisten liiketoimien kertakulukirjaukset. Yhteensä

rakennemuutoksesta johtuvat kirjanpidolliset, negatiiviset tulosvaikutukset olivat erittäin merkittävät vuonna 1983 ja edelleen vuonna 1984.

Asetelma 13. E-osuuskunta Ekan tuloslaskelman keskeiset erät

	Milj. markkaa		Muutos-% 1984/83
	1984	1983	
Myyntituotot	7746	7015	10,4
Liikevaihto	6547	6008	9,0
Muuttuvat kulut	4748	4443	6,9
Kiinteät kulut	1736	1492	16,3
Käyttökate	63	73	-13,2
Poistot	47	35	34,0
Liikeliikkeen jäämä	17	38	-56,0
Muut tuotot ja kulut	+247	+187	46,2
Varausten muutos	-4	+20	
Korkokulut	298	245	21,2
Välittömät verot	7	19	-64,0
Tilikauden voitto/tappio	-18	-19	-6,8

Huomattavalta osalta fuusioituneista osuusliikkeistä peräisin olevat korolliset velat olivat vuonna 1983-1,7 miljardia markkaa ja vuonna 1984 2,1 miljardia markkaa. Kun Keskusosuusliike OTK:n nettokorot olivat vuonna 1982 80 milj. markkaa ja 2,2 % liikevaihdosta, olivat E-osuuskunta Ekan nettokorot vuonna 1984 244 miljoonaa markkaa ja peräti 3,7 % liikevaihdosta. Vanhan E-liikkeen E-osuuskunta Ekalle jättämän velkataakan lisäksi erityisesti toimipaikkojen uudistumiset ja uuteen rakenteeseen siirtymisen aiheuttamat käynnistyskulut rasittivat suhteellisen voimakkaasti sekä vuoden 1983 että Ekan ensimmäisen kokonaisen toimintavuoden 1984 tulosta.

Poistoja tehtiin vuonna 1983 35 milj. markkaa ja ne kohdistettiin ensisijaisesti käytöstä poistettuun ja ajan kulumisen perusteella tasapoistoin poistettavaan omaisuuteen. Elinkeinotuloverolain mukainen kokonaispoisto-oikeus oli 200 milj. markkaa ja laskennalliset täydet poistot 115 milj. markkaa. Vuoden 1984 47 miljoonan markan poistoista kohdistettiin 8 milj. markkaa tytäryhtiöiden osakkeisiin. Kuluvasta käyttöomaisuudesta tehdyt 39 milj. markan poistot vastasivat aikaisempaa vertailukelpoisempaa tasoa.

EVL:n mukainen kokonaispoisto-oikeus kohosi mm. fuusiosta johtuen 240 milj. markkaan.

Tulosta kohennettiin vuonna 1983 95 milj. markan ja vuonna 1984 199 milj. markan omaisuuden myyntituloilla.

Vuonna 1983 aikaisempien vuosien varauksia käytettiin 24 milj. markkaa ja tämän lisäksi tilinpäätöksessä tuloutettiin osuusliikkeiltä fuusion yhteydessä siirtyneet varastovaraukset. Luottotappioihin varauduttiin 4 milj. markan luottotappiovarauksella, jota vuonna 1984 kartutettiin 4 milj. markalla. Tuloslaskelman mukainen tilikauden tappio oli vuonna 1983 19 milj. markkaa ja vuonna 1984 18 milj. markkaa.

2.1.3. E-osuuskunta Ekan omaisuus

E-osuuskunta Ekan taseen loppusumma kirjanpitoarvoin vuonna 1983 oli 3437 milj. markkaa. Asetelmasta 14 ilmenee omaisuuden jakautuminen rahoitus-, vaihto- ja käyttöomaisuuden eriin. Rahoitusomaisuus oli 27 % taseen loppusummasta ja sen lainasaamisiin sisältyi tytäryhtiösaamisia vuonna 1983 194 milj. markkaa ja vuonna 1984 105 milj. markkaa. Vaihto-omaisuus on noin neljännes taseesta ja koostuu pääasiassa tavaravarastoista.

Käyttöomaisuus muodostaa kirjanpitoarvoin lähes puolet omaisuudesta. E-osuuskunta Eka omistaa maata noin 13 000 hehtaaria, josta on noin 6 000 hehtaaria rakennettujen kiinteistöjen tonttimaata. Maa-alueiden kirjanpitoarvoon 128 milj. markkaan sisältyy tehtyjä arvonkorotuksia 72 milj. markkaa. Kiinteistökantaan puolestaan sisältyvät lähes kaikki mahdolliset kiinteistötyypit suurista tavarataloista ja hotelleista asunto-osakeyhtiöihin. Kiinteistökanta muodostuu 316 kunnassa sijaitsevasta noin 1600 kiinteistöstä. Rakennusten 791 milj. markan kirjanpitoarvoon sisältyy arvonkorotuksia 156 milj. markkaa.

Näin suuren, erilaisista ja maan eri puolilta sijaitsevista omaisuusyksiköistä koostuvan omaisuusmassan käyvän arvon arviointi on vaikea tehtävä, koska esimerkiksi tonttien ja maa-alueiden

osalta käypä arvo riippuu mm. kaavoituksesta ja sen muutoksista, sijainnista ja erilaisista mahdollisista käyttötarkoituksista ym. tekijöistä. Samoin rakennusten ja rakennelmien käypä arvo määräytyy hyvin monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta, kuten rakennuskustannuksista, hoitokustannuksista, rakennuksen käyttökelpoisuudesta, rakennuksen sijainnista ja iästä jne.

Asetelma 14. E-osuuskunta Ekan omaisuus

VASTAAVAA	Miljoonaa markkaa		
	1984	1983	1983/84
Rahoitusomaisuus			
Rahat ja pankkisaamiset	210	136	+74
Myyntisaamiset	582	470	+112
Lainasaamiset	183	247	-64
Ennakkomaksut	3	4	-1
Siirtosaamiset	90	73	+17
Rahoitusomaisuus yhteensä	1068	931	+137
Vaihto-omaisuus			
Aineet ja tarvikkeet	102	114	-12
Tavarat	901	703	+198
Vaihto-omaisuus yhteensä	1004	817	+186
Käyttöomaisuus ja muut pitkävaikutteiset menot			
Keskeneräiset omat työt	10	1	+9
Maa- ja vesialueet	128	116	+12
Rakennukset ja rakennelmat	791	743	+48
Koneet ja kalusto	524	418	+105
Muut aineelliset hyödykkeet	7	7	0
Tytäryhtiöiden osakkeet ja osuudet	256	295	-39
Muut osakkeet ja osuudet	108	79	+29
Aineettomat oikeudet	7	6	+1
Muut pitkävaikutteiset menot	38	19	+18
Käyttöomaisuus yhteensä	1869	1684	+185
Arvostuserät	12	5	+7
Yhteensä	<u>3953</u>	<u>3437</u>	<u>+516</u>

Tässä yhteydessä esitetäänkin suurin varauksin vain käyvänarvon suuruusluokka. Vuoden 1984 lopussa E-osuuskunta Ekan maa-alueiden ja rakennusten käypä arvo oli noin 2-kertainen asetelman 14 kirjantoimitukseen verrattuna. Muiden kuin tytäryhtiöosakkeiden kohdalla

käyvän arvon voidaan arvioida olleen yli 3,5-kertainen kirjanpitoarvoon verrattuna. Myös tytäryhtiöiden osakkeissa ja osuuksissa on aliarvostuksia, mutta niitä lukuunottamattakin voidaan E-osuuskunta Ekan käyttöomaisuuden käyvän arvon arvioida olleen vuoden 1984 lopussa runsas miljardi markkaa kirjanpitoarvoa suurempi.

Valtaosa kiinteistökannasta on tarpeen Ekan omalle kaupalliselle toiminnalle, mutta kiinteistöistä osa saattaa paremmin soveltua Eka-yhtymän muiden osien kuin emoyrityksen tarpeisiin. On myös runsaasti sellaisia kiinteistöjä, joita ei mikään yhtymän osa tarvitse. Tällöin on luonnollista ja normaaliin liiketoimintaan kuuluvaa, että Ekan toiminnassa tarpeettomasta ja tuottamattomasta omaisuudesta luovutaan ja myynnistä saatavilla pääomilla uudistetaan ja tarpeen mukaan lisätään tuottavaa käyttöomaisuutta ja sen tasoa.

2.1.4. Vieras ja oma pääoma

E-osuuskunta Ekan pääomarakenne ilmenee asetelmasta 15. Taseen loppusummasta vuonna 1984 lyhytaikaista vierasta pääomaa oli 44 %, varsinaisia lyhytaikaisia lainoja 24 % (vuonna 1983 21 %) ja pitkäaikaisia lainoja 29 % (vuonna 1983 30 %). Jäsenistön pääoma oli taseesta 16 % (vuonna 1983 17 %). Vieraan pääoman sisäinen rakenne heikkeni vuodesta 1983.

E-osuuskunta Ekan rahoituslaitoksilta saaduissa pitkäaikaisissa lainoissa pankkien ohella on merkittävä osuus Kansa-yhtiöillä. Eläkelainoista, joiden pääosa koostuu TEL-takaisinlainauksesta ja Eläkekassa Tuen rahastoimattomista eläkesitoumuksista, on fuusion myötä tullut aikaisempaa merkittävämpi rahoitusmuoto.

Osuustoiminnalle ominainen ja suhteellisen edullinen rahoitusmuoto on jäsenrahoitus, joka koostuu vieraaseen pääomaan luettavista säästökassatalletuksista ja oman pääoman osuuspääomasta. Säästökassan hoidosta saamallaan tuotoilla toimipaikat voivat kehittää jäsenten omia myymäläpalveluja. Maaliskuun alusta 1985 säästökassojen verottomien talletustilien rinnalle otettiin käyttöön myös korkeakorkoinen sijoitustili, jonka korko on sama kuin pankeissa

eli 11,50 %. Sijoitustilien tarkoitus on jäsenpalvelun parantaminen ja lisäpääomien saaminen osuuskunnalle.

E-osuuskunta Ekan jäsenmäärä oli vuoden 1984 lopussa 494 705 jäsentä, jossa lisäystä vuoden 1983 lopusta oli 6832 jäsentä. Maksettu osuuspääoma oli vuoden 1983 lopussa 49,8 milj. markkaa ja vuoden 1984 lopussa 121,6 milj. markkaa. Lisäystä runsaat 70 milj. markkaa tuli Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto (KK) r.y.:n osuuspääomasuorituksista. Jäsenten maksamaton osuuspääoma oli vuoden 1984 lopussa 58,9 milj. markkaa. Jäsenmaksuina kertynyt riskipääoma on osuuskunnan liiketoiminnan kokoon nähden erittäin vähäinen. Nykyisillä osuusmaksuilla kotitalousjäsenten osuuspääoman pitäminen reaalisesti nykytasollaan edellyttää vuosittain vähintään 25 000 jäsenen lisäystä. Toiminnan kehittäminen ja pääomarakenteen tervehdyttäminen ei näin ollen voi juurikaan nojautua jäsenmaksujen lisäykseen.

Arvonkorotusrahastoa korotettiin vuonna 1983 nettomääräisesti yhteensä 173 milj. markalla. Lisäyksestä 45 milj. markkaa kohdistui maa-alueisiin, 115 milj. markkaa rakennuksiin ja fuusion johdosta lisäyksenä arvopapereihin 13 milj. markkaa. Vuonna 1984 maa-alueiden arvoja 11 milj. markalla ja rakennusten 7 milj. markalla. Yhteensä näillä katettiin käyttöomaisuuden myyntien peruutetut arvonkorotukset. Kauppavoitoista rahastoitiin arvonkorotusrahastoon noin 3 milj. markkaa, jonka jälkeen arvonkorotusrahasto vastaa käyttöomaisuuden kirjanpitoarvoihin sisältyviä arvonkorotuksia. Oman pääoman suurimpana eränä oleva arvonkorotusrahasto ei kuitenkaan suhteessa käyttöomaisuuden edellä esitettyihin kirjanpidollisiin aliarvostuksiin ole vielä merkittävä.

Pääomarakenteen parantaminen, oman pääoman lisääminen ja osuustoiminnallisen perustehtävän eli jäsenten etujen ajaminen ja samalla markkinakilpailun vaatiman uudistumisen ja kehitystyön toteuttaminen edellyttävätkin ensisijaisesti kannattavuuden ja tuloksen parantumista.

Asetelma 15. Vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	Miljoonaa markkaa		
	1984	1983	1984/83
Vieras pääoma			
Lyhytaikainen			
Ostovelat	440	404	+36
Ennakkomaksut	5	6	+1
Siirtovelat	364	334	+30
Rahoitusvekselit	486	330	+156
Muut lyhytaikaiset velat	<u>457</u>	<u>380</u>	<u>+77</u>
Lyhytaikainen yhteensä	1751	1453	+298
Pitkäaikainen			
Lainat rahoituslaitoksilta	633	549	+84
Eläkelainat	518	476	+42
Muut pitkäaikaiset velat	<u>12</u>	<u>5</u>	<u>+7</u>
Pitkäaikaiset yhteensä	1163	1030	+133
Jäsenistön pääoma			
Säästökassatalletukset	620	589	+30
Jäsenliikkeiden rahasto	-	5	-5
Jäsenten rahasto	4	4	0
Obligaatiolainat	<u>-</u>	<u>1</u>	<u>-1</u>
Jäsenistön pääoma yhteensä	<u>623</u>	<u>599</u>	<u>+24</u>
Vieras pääoma yhteensä	3538	3083	+455
Varaukset			
Varastovaraus	28	28	0
Luottotappiovaraus	<u>8</u>	<u>4</u>	<u>+4</u>
Varaukset yhteensä	36	32	+4
Oma pääoma			
Sidottu oma pääoma			
Osuuspääoma	122	50	+72
Vararahasto	44	44	0
Arvonkorotusrahasto	<u>239</u>	<u>237</u>	<u>+2</u>
Sidottu oma pääoma yhteensä	405	331	+74
Vapaa oma pääoma			
Käyttörahassto	-	10	-10
Muut rahastot	0,2	0,2	0
Ed. tilikausien alijäämä	-9	-	-9
Tilikauden yli-/alijäämä	<u>-1</u>	<u>-19</u>	<u>+1</u>
Vapaa oma pääoma yhteensä	-27	-9	-18
Oma pääoma yhteensä	379	322	+57
Vastattavaa yhteensä	<u>3953</u>	<u>3437</u>	<u>+516</u>

2.1.5. Toimintalinjat ja järjestöyhteistyö

E-osuuskunta Eka on nyt parin toimintavuotensa aikana toteuttanut perinpohjaisen rakennemuutoksen. Ekan liiketoiminta on järjestetty päätöksenteoltaan ja tulostavastuultaan toimialaorganisaatioksi, jossa vastuita ja valtuuksia on delegoitu toimialajohtokunnista edelleen alueorganisaatioon ja toimipaikkoihin aina mahdollisimman lähelle asiakas- ja jäsenpalvelua. Tarkoituksena on ollut luoda ja edelleen kehittää tarvittaviin toiminnan muutoksiin ja uudistuksiin joustavasti reagoiva organisaatio.

Mikään organisaatio ei kuitenkaan sinällään takaa liiketoiminnan menestystä ja kannattavuutta. Avainasemassa ovat organisaatiossa toimivat henkilöt ja erityisesti kaupallisessa yrityksessä toimipaikkahenkilöstö ja sen motivointipalvelujen laadun ja omien valmiuksien kehittämiseen. Henkilöstön koulutus onkin tärkeä painopistealue Ekan lähivuosien kehittämistoiminnassa ja tästä koulutuksesta vastaa pääasiassa E-instituutti.

Ekan rakenneuudistuksen keskeisimpinä tavoitteina ovat toimialojen kilpailukyvyyn vahvistaminen ja kannattavuuden sekä rahoitusrakenteen parantaminen. Kilpailukyvyyn vahvistamisen tulee nojata suurelta osin organisaation toimivuuden tehostamiseen sekä jäsen- ja asiakaspalvelujen parantamiseen.

Mutta muuttuvassa toimintaympäristössä myös rakennemuutoksen tulee olla jatkuvaa. Investointien suuntaamisessa on välttämättä painotettava ympäristötekijät ja kehitysnäkymät huomioonottaen toimipaikkaverkon kannattavuusedellytykset omaavan osan kehittämistä. Tämä merkitsee väistämättä myös sitä, että pääomia joudutaan irrottamaan kaikista sellaisista toimipaikoista ja kohteista, joilla ei ole kannattavan toiminnan edellytyksiä tai jotka ovat E-osuuskunta Ekan varsinaisen kaupallisen toiminnan kannalta epätarkoituksenmukaisia.

Ekan asuntoyhtiöt on ilmeisen tarkoituksenmukaista siirtää Valtakunnallisen Vuokratalo-Osuuskunnan hallintaan ja omistukseen. Eka-yhtymän sisäisessä työnjaossa on merkittävänä etuna pidettävä

sitä, että Rakennuskunta Haka ja myös Kansa-yhtymä voivat useissa tapauksissa hyödyntää emoyrityksen varsinaiselle toiminnalle tarpeettomaksi käynyttä omaisuutta. Tarpeettoman omaisuuden luovutuksista saaduilla pääomilla voidaan tukea kannattavan toiminnan kehittämistä sekä parantaa rahoitusrakennetta.

Kilpailussa kaupan muiden ketjujen kanssa E-osuuskunta Ekan jäseneduilla on välitön vaikutus jäsenkunnan pysyvyyteen ja kasvuun sekä ostouskollisuuteen. Nyt voimassa olevat keskeisimmät jäsen-edut ovat 1 % ostohyvitys, jäsentarjoukset, hotellietu, säästö-kassapalvelut korkeakorkoisine sijoitustileineen ja Me-lehti ilmaisjakeluna jäsentalouksille. Jäsenetujen lisäksi jäsenet voivat luonnollisesti vaikuttaa osuuskunnan kehitykseen osallistumalla joka 4. vuosi pidettäviin osuuskunnan vaaleihin ja jatkuvasti oman toimipisteen jäsentoimintaan. Näitä konkreettisia osuustoiminnallisia jäsenetuja ja vaikutusmahdollisuuksia kehittämällä voidaan välillisesti tukea myös kannattavuustavoitteen saavuttamista.

E-osuuskunta Ekan ja SAK:n yhteistoiminta perustuu nykyisin sopimukseen, jota täydennetään vuosittain hyväksyttävällä toimintasuunnitelmalla. Yhteistoiminnan tavoitteina vuonna 1985 ovat olleet mm. yhteistoiminnan laajentaminen SAK-laisen ay-liikkeen ja E-osuuskunta Ekan välillä, ay-liikkeen jäsenten järjestäytymisen lisääminen E-osuuskunta Ekan jäsenyyteen ja kuluttajapoliti-tisen tietämyksen ja toiminnan lisääminen ay-liikkeen ja E-osuuskunta Ekan jäsenistön keskuudessa. Jäsentoiminnan ohjaamisesta ja järjestöllisestä yhteistoiminnasta vastaa vuoden 1985 alussa perustettu osuustoimintayksikkö. Toimintaa toteutetaan SAK:n ja sen jäsenliittojen kaikilla toimintatasoilla ja työssä ovat kiinteästi mukana E-osuuskunta Eka, Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto sekä Kuluttajaneuvontaliitto.

2.2. KANTAVA OY

Kantava Oy perustettiin vuonna 1982 Kansa-yhtymä Oy:n ja Rakennuskunta Hakan yhteiseksi omistajayhtiöksi ja sen yhtiöjärjestys merkittiin kaupparekisteriin 11.11.1982. Yhtiö omistaa Kansa-yhtymä Oy:stä 87,8 % ja Rakennuskunta Hakasta 73,4 %.

Kantava Oy:n osakekannasta omistaa E-osuuskunta Eka 74,9 %, SAK jäsenliittoineen 25,0 % ja Työväen Urheiluliitto TUL r.y. 0,1 %. Kantava Oy on tämän järjestelyn kautta E-osuuskunta Ekan tytäryhtiö. Kantava Oy:n perustamisella haluttiin mm. vahvistaa E-liikkeen ja SAK:n vaikutusta Kansa-yhtymä Oy:ssä ja Rakennuskunta Hakassa. Kantava Oy harjoittaa koordinointi- ja suunnittelutoimintaa sellaisilla taloudellisen toiminnan aloilla, joilla E-liikkeellä ja ammattiyhdistysliikkeellä on yhteisomistusta ja -toimintaa. Kantavan toimialapykälä yhtiöjärjestyksessä kuuluu seuraavasti:

"Yhtiön toimialana on huolehtia niiden työväenliikkeen taloudellista liiketoimintaa harjoittavien yhtiöiden ja yhteisöjen, joissa yhtiö on osakkaana tai jäsenenä, yhteisistä tehtävistä, kuten hallinnosta ja rahoitus- ja sijoitustoiminnasta, omistaa ja hallita osakkeita, kiinteistöjä ja arvopapereita sekä harjoittaa muutakin näihin liittyvää toimintaa, ei kuitenkaan kiinteistö- tai arvopaperikauppaa. Yhtiön tarkoitus ei myöskään ole suorittaa osakeyhtiöiden hallituksille tai toimitusjohtajille kuuluvia tehtäviä."

Kantava ei ole ollut muutoin toimiva kuin, että se on laatinut Kansa-yhtymä Oy:tä ja Rakennuskunta Hakaa koskevan konsernitilinpäätöksen vuosina 1983 ja 1984. Lisäksi se on myöntänyt joitakin takauksia omistamilleen yrityksille.

Yhtiön tuotot muodostuvat lainasijoitusten koroista ja tytäryhtiöiltä saaduista osingoista. Asetelmassa 16 esitetään keskeiset Kantava Oy:n tulos- ja tasetiedot.

Rahoitusomaisuus on pääasiassa lainasaamia konsernilta. Käyttöomaisuudessa on tytäryhtiöiden eli Kansa-yhtymä Oy:n osakkeiden

**Asetelma 16. Kantava Oy:n tuotot, kulut, omaisuus
ja pääoma**

	1982 ¹⁾	1000 markkaa 1983	1984
Liikekulut	-12	-71	-48
Käyttökate	-12	-71	-48
Korkotuotot	+482	+2101	+2282
Tytäryhtiöosingot	-	+2282	+2282
Takauspalkkiot	-	+71	+113
Muut kulut	-5	-	-0,2
Luottotappiovarauksen muutos	-	-320	+285
Korkokulut	-33	-200	-375
Välittömät verot	-133	-499	-246
Tilikauden voitto	+300	+3365	+2760
VASTAAVAA			
Rahoitusomaisuus			
Rahat ja pankkisaamiset	634	975	51
Myyntisaamiset	-	-	2350
Siirtosaamiset	-	64	446
Lainasaamiset	16850	10676	1175
Käyttöomaisuus			
Osakkeet ja osuudet			
Tytäryhtiöt	82565	82566	91765
Muut	-	10005	10005
Omaisuus yhteensä	100049	104286	105796
VASTATTAVAA			
Vieras pääoma			
Lyhytaikainen	289	1136	3651
Pitkäaikainen	1300	1300	4788
VARAUKSET			
Luottotappiovaraus	-	320	35
Oma pääoma			
Sidottu			
Osakepääoma	24570	24570	24570
Vararahasto	73590	73590	73590
Vapaa			
Käyttörahaso	-	5	53
Tilikauden voitto	300	3365	2760
Pääomat yhteensä	100049	104286	105796

1) Tilikausi 10.6.1982-31.12.1982

osuus 73 % ja Rakennuskunta Hakan osuuskunnan osuus 27 %. Muissa osakkeissa on Kantava Oy:n vuonna 1983 merkitsemä puolet eli 10 milj. markkaa E-Öljyt Oy:n (Finnoil Oy) osakepääoman korotuksesta. Kantava Oy omistaa 10 % myös Asuntokeskuskunta Etelä-Suomen Hakasta.

Ensimmäisenä kokonaisena tilivuotena 1983 Kantava Oy:n vieras pääoma taseesta oli runsaat 2 % ja vuonna 1984 8 %.

Toukokuussa 1985 tehtyjen periaatepäätösten mukaan Kantavan toiminta aktivoituu liiketoiminta-alueilla, joilla se voi toimia EKA-yhtymän ja ammattiyhdistysliikkeen yhteistyöfoorumina. Kantavan omistus ja hallinto antaa mahdollisuuden suunnitella E-liikkeen ja ay-liikkeen liiketaloudellista yhteistyötä sekä toteuttaa sitä osapuolten talouden ja vakavaraisuuden parantamiseksi. Lisäksi on mahdollista tarkastella kaikkien työväen liikelaitosten ja ammatillisten järjestöjen yhteistyön suunnittelua, kehittämistä ja toteutusta.

Kantava voi toimia myös sovittavilla uusilla liiketoiminta-alueilla, joilla ay-liikkeellä ja työväen liikelaitoksilla on tarkoituksenmukaista laajentaa toimintaansa. Kysymykseen tulee mm. toiminta sijoitus-, kehitys-, rahoitus- ja pörssi-yhtiötoimialoilla. Lisäksi Kantavaan voidaan keskittää yritystutkimukseen, liiketaloudelliseen tutkimukseen, liikkeenjohdon konsultointiin ja yhteiskuntasuhteiden hoitoon liittyvää asiantuntemusta.

2.2.1. Kantavan konsernitilinpäätös

Kantavan molemmat alakonsernit, Haka ja Kansa, muodostavat Ekan yhtymärakenteessa toiminnaltaan, yrityskuvaltaan ja strategialtaan itsenäiset Ekan kaupalliselle toiminnalle rinnakkaiset toimialat. Sekä Kansa-konserni että Haka-konserni käydään jäljempänä erikseen lävitse yksityiskohtaisemmin, joten tässä yhteydessä esitetään vain niistä laadittu Kantavan konsernitilinpäätös.

Liiketuotoissa sijoitustuotot ovat Kansa-yhtiöiden sijoitustoiminnan tuottoja kun taas arvopaperikaupan tuotot tulevat Haka-

konsernin arvopaperikaupasta. Kun konsernin liiketuottoihin lisätään Kansa-konsernin osalta jälleenvakuuttajien osuus vakuutusmaksuista ja eräitä muita eriä, oli Kantava-konsernin koko liikevaihto vuonna 1983 3,6 miljardia markkaa ja vuonna 1984 5,2 miljardia markkaa. SAK ammattiliittoineen on siten Kantava Oy:n osakekannan 25 % omistuksellaan mukana suomalaisittain varsin mittavassa liikeyrityksessä.

Asetelma 17. Kantavan konsernituloslaskelman keskeiset erät

	Miljoonaa markkaa	
	1984	1983
Rakennustoiminnan tuotot	2552	1531
Vakuutusmaksutuotot	1225	800
Sijoitustuotot	513	392
Arvopaperikaupan tuotot	474	397
Liiketuetot	4764	3120
Rakennustoiminnan kulut	2559	1571
Vakuutuskorvauskulut	1306	911
Vakuutuspallokiot	187	100
Liikekate	712	537
Kiinteät kulut	349	245
Käyttökate	363	292
Poistot	96	47
Liikevoitto	268	245
Muut tuotot ja kulut	156	101
Rakennustoiminnan korkokulut	147	62
Tulos ennen tilinpäättössiirtoja ja veroja	276	284
Varausten muutos	-217	-230
Välittömät verot	32	24
Omistajavähennistöosuus	15	12
Muu vähennistöosuus	6	2
Tilivuoden voitto	7	16

Kantava on kahden jo varsin pitkään toimineen vakavaraisen konsernin muodostamana kokonaisuutena taseeltaan vahva ja vakavarainen yritys. Taseen loppusumma vuonna 1983 oli lähes 6,9 miljardia markkaa ja vuonna 1984 jo 9,8 miljardia markkaa.

Asetelmasta 18 konsernin vaihto-omaisuus on Haka-konsernin omaisuutta ja sijoitusomaisuus puolestaan Kansa-yhtiöiden omaisuutta.

suutta. Käyttöomaisuuden kiinteistöistä ja kiinteistöosakkeista sekä osakkeista ja osuuksista vuonna 1983 oli 2/3 Kansa-konsernin ja 1/3 Haka-konsernin.

Asetelma 18. Kantavan konserniomaisuus

VASTAAVAA	Miljoonaa markkaa	
	1984	1983
Rahoitusomaisuus		
Rahat ja pankkisaamiset	593	274
Myyntisaamiset	504	312
Siirtosaamiset	453	324
Jälleenvakuutussamiset	158	146
Muu rahoitusomaisuus	<u>428</u>	<u>409</u>
Yhteensä	2137	1465
Vaihto-omaisuus		
Keskeneräiset työt	1145	908
Tontit	775	375
Osakkeet	941	463
Aineet ja tarvikkeet	15	14
Valmisteet ja tavarat	<u>-</u>	<u>-</u>
Yhteensä	2896	1760
Sijoitusomaisuus		
Sijoitussamiset	1892	1664
Obligaatiot	402	289
Osakkeet ja osuudet	85	84
Kiinteistöt ja kiint.osakkeet	<u>1155</u>	<u>1008</u>
Yhteensä	3535	3045
Käyttöomaisuus		
Kiinteistöt ja kiint.osakkeet	311	201
Osakkeet ja osuudet	406	222
Koneet ja kalusto	232	64
Muut pitkävaikutteiset menot	<u>12</u>	<u>7</u>
Yhteensä	961	494
Konserniaktiiva	202	61
Arvostuserät	<u>28</u>	<u>24</u>
Vastaavaa yhteensä	9759	6850

Kantava-konsernin vieraasta pääomasta vuonna 1983 oli yli puolet pitkäaikaista vakuutusteknistä vastuuvalkaa (katso Kansa-konserni). Lyhytaikaiset velat ovat pääosaltaan Haka-konsernin vastattavaa (katso Haka-konserni).

Asetelma 19. Kantavan konsernitaseen vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	Miljoonaa markkaa	
	1984	1983
Vieras pääoma		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	161	110
Siirtovelat	199	109
Ennakkomaksut	1229	1072
Jälleenvakuutusvelat	348	97
Muut lyhytaikaiset velat	<u>1525</u>	<u>746</u>
Lyhytaikainen yhteensä	3461	2134
Pitkäaikaiset	891	331
Vakuutustekninen vastuuvélka		
Vakuutusmaksuvastuu	1980	1729
Korvausvastuu	<u>1686</u>	<u>1312</u>
Pitkäaikaiset yhteensä	<u>3666</u>	<u>3041</u>
Vieras pääoma yhteensä	8019	5506
Arvostuserät	2	4
Varaukset	1332	1011
Omistajavähemmistöosuus	89	89
Muu vähemmistöosuus	77	56
Oma pääoma		
Sidottu		
Osakepääoma	25	25
Muu sidottu	<u>141</u>	<u>119</u>
Yhteensä	165	143
Vapaa		
Edellisiltä vuosilta	68	28
Tilikauden voitto	<u>7</u>	<u>16</u>
Yhteensä	<u>75</u>	<u>44</u>
Oma pääoma yhteensä	<u>240</u>	<u>187</u>
Vastattavaa yhteensä	<u>9759</u>	<u>6850</u>

Yhteensä konsernin varaukset vuonna 1984 olivat 1,3 miljardia markkaa, josta Haka-konsernin varastovaraus oli noin 68 % ja Kansa-konsernin tasoitusvaraus 21 %.

2.3. HAKA-KONSERNI

Haka-konsernin emoyritys, Rakennuskunta Haka, syntyi nimellä Helsingin Asuntokeskuskunta Haka 20.9.1938. Sen perusti edistysmielinen osuustoimintaliike sosiaalisesti asunnontuottajaksi poistamaan 1930-luvun ahdasta asumista, rakennustoiminnan epätaisaisuutta ja keinottelua asunnontarvitsijoiden kustannuksella.

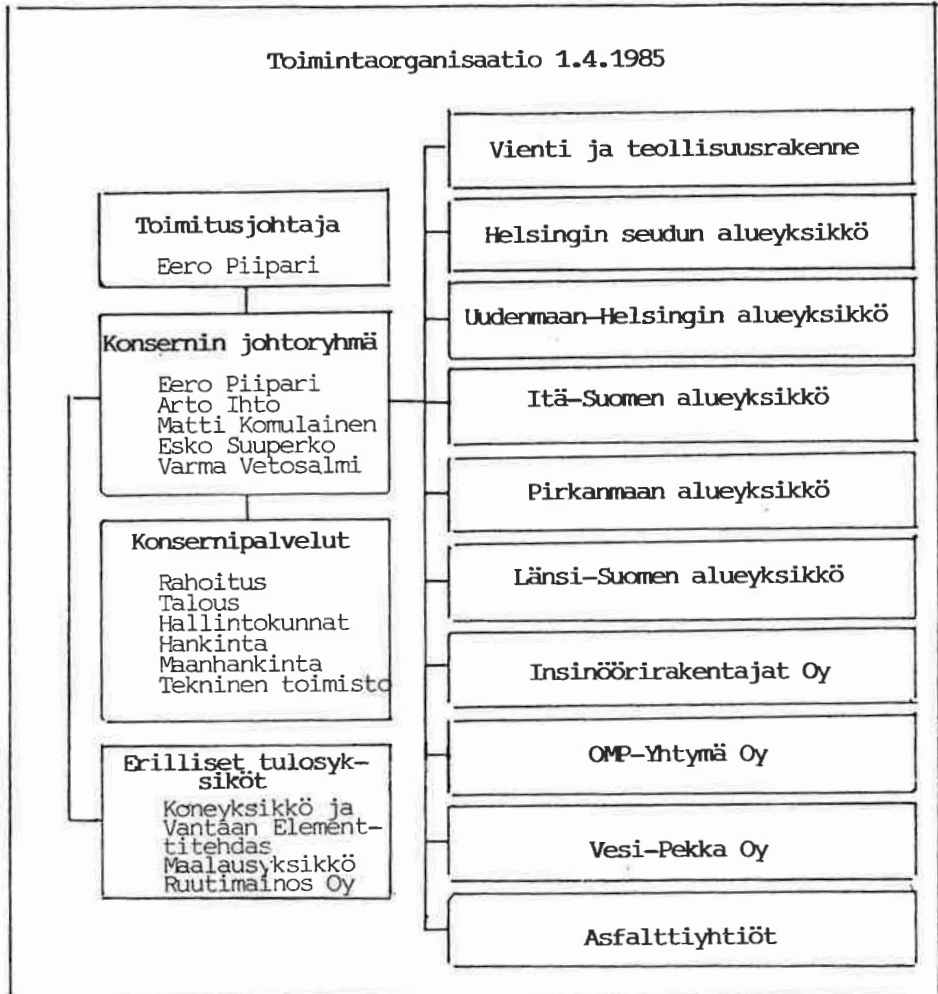
Vuonna 1974 Rakennuskunta Hakaksi nimensä muuttanut työväen rakennusliike on osuuskunta, jonka omistussuhteissa tapahtui vuonna 1984 muutos Osuusliike Elannon myytyä osuuksiaan Suomen Työväen Säästöpankille ja STS-Rahoitus Oy:lle. Omistussuhteet ja tapahtuneet muutokset ovat seuraavat:

	Osuuksia, kpl		Osuus, % 1984
	31.12.1983	31.12.1984	
Kantava Oy	4219	4220	73,4
Osuusliike Elanto	1526	1177	20,5
Suomen Työväen Säästöpankki	-	262	4,6
STS-Rahoitus Oy	-	87	1,5
SAK r.y.	1	1	0,0
E-osuuskunta Eka	1	1	0,0
Hakan As. Oy Hämeentie 70	1	-	-
Yhteensä	5748	5748	100,0

Omistuspohjan muutoksen jälkeenkin Kantava Oy omistaa rakennuskunta Hakan osuuksista 73,4 %. Eka-konsernin emoyhtiön E-osuuskunta Ekan omistaessa 74,9 % Kantava Oy:n osakepääomasta kuuluu myös Rakennuskunta Haka tytäryhtiöineen Kantava Oy:n välityksellä Eka-yhtymään. Rakennuskunta Hakan varsinainen osuuspääoma on 5 748 000 markkaa.

Yhtymärakenteessa Haka-konserni muodostaa yrityskuvaltaan ja toimintapolitiikaltaan itsenäisen konsernin, jonka päätoimialat ovat talonrakennus, maa- ja vesirakennus, vesihuolto, projektivienti, betonituotanto, konepajateollisuus ja tienpäälläystyöt. Hakan toimintaorganisaatio ja hallitus ilmenevät seuraavasta kaaviosta.

Toimintaorganisaatio 1.4.1985

Hallitus 1985

Puheenjohtaja
Pääjohtaja Eero Rantala

Varapuheenjohtaja
Toimitusjohtaja Eero Piipari

Jäsenet
Puheenjohtaja Olavi Hänninen
Pankinjohtaja Kosti Kyhälä
Toimitusjohtaja Erkki Pesonen
Johtaja Gunnar Riskula
Pääjohtaja Ylermi Runko
Pääjohtaja Ulf Sundqvist
Puheenjohtaja Pertti Viinanen

Hallintokuntien sihteeri
Apulaisjohtaja Ossi Paukku

2.3.1. Toiminnan laajuus

Haka-konserni on vuoden 1984 yritysostojen jälkeen toiseksi suurin valtakunnallinen rakentaja, jonka toiminnot kattavat kaikki rakentamisen osa-alueet. Yritysostoilla ja uusimalla koko konsernin vientiorganisaation konserni kykenee ulottamaan rakennusvienninsä perinteisen Neuvostoliittoon ja muihin SEV-maihin suuntautuvan viennin ohella myös länsi- ja kaukomarkkinoille.

Haka-konserni on kahden tilivuoden aikana 2,5-kertaistanut liikevaihtonsa (asetelma 20). Vastaavana aikana konsernin emoyrityksen, Rakennuskunta Hakan liikevaihto 1,6-kertaistui ja sen osuus konsernin liikevaihdosta aleni vuoden 1982 73 %:sta vuonna 1984 49 %:iin. Vuosina 1983 ja 1984 ostettujen yritysten osuus konsernin liikevaihdosta kattoi vuonna 1984 lähes 1,3 miljardia markkaa eli yli kolmanneksen. Vuonna 1985 konsernin liikevaihto kohoaa runsaaseen 4 miljardiin markkaan. Haka-konserniin kuului vuoden 1984 lopussa emoyrityksen, Rakennuskunta Hakan, lisäksi 69 tytäryritystä.

Asetelma 20. Haka-konsernin kokonaisliikevaihto ja henkilökunta

	1981	Miljoonaa markkaa		
		1982	1983	1984
Talonrakennus	1271	1219	1076	1969
Maa- ja vesirakennus	-	-	-	340
Vienti			468	516
Arvopaperikauppa	208	268	451	632
Tuotantolaitokset ja muu			42	180
Yhteensä	1479	1487	2037	3697
Henkilökunta	3607	3619	3984	7317

Kesäkuun alusta 1984 konsernin organisaatio uusittiin perustamalla konsernin johtoryhmä ja jakamalla talonrakennus ja tuotantotoiminta kymmeneen alueyksikköön. Seuraavassa tarkastellaankin Haka-konsernin toiminnan laajuutta ja tytäryrityksiä alueyksiköittäin.

Vienti ja teollisuuden urakkayksikkö vastaa ensinnäkin itäviennistä, jonka laajentamiseksi Haka on panostanut markkinoinnin kehit-

tämiseen erityisesti elintarviketeollisuuden ja varikkorakentamisen aloilla. Syksyllä 1984 Haka perusti länsi- ja kaukorientiosaston hoitamaan toisaalta koko Haka-konsernin vientimarkkinointia uusille alueille sekä vastaamaan Hakan omasta vientitoiminnasta länteen ja Kauko-Itään. Teollisuuden urakkayksikkö pyrkii painottamaan toimintaansa teollisuusurakointiin, jossa sen osuus toistaiseksi on ollut suhteellisen vähäinen muihin kilpailijoihin verrattuna. Vaativaa saneerausurakointia pyritään myös jatkamaan ja lisäämään. Alueyksikön liikevaihto vuonna 1984 oli 369 miljoonaa markkaa, josta vientiliikevaihtoa 274 miljoonaa markkaa. Henkilöstöä yksikössä oli keskimäärin 530, joista 210 työskenteli viennin parissa.

Helsingin seudun alueyksikön toiminta-alueita ovat Helsinki, Espoo ja Vantaa. Alueyksikköön kuuluu myös itsenäisenä tulosityksikkönä Espoossa toimiva Rakennus Oy Arjatsalo, jonka Haka osti markkinaosuuden kasvattamiseksi lokakuussa 1983. Yksikön rakennustoiminnan painopiste on asuntotuotannossa, ja yksikön liikevaihto Rakennus Oy Arjatsalo mukaanlukien oli vuonna 1984 482 miljoonaa markkaa. Henkilökuntaa yksikössä oli keskimäärin 750.

Uudenmaan-Helsingin alueyksikkö vastaa Hakan rakentamisesta Uudenmaan läänissä lukuunottamatta pääkaupunkiseudun kuntia. Sen lisäksi yksikkö rakentaa Helsingin kaupungin alueella liike- ja julkisia rakennuksia. Alueyksikkö jakautuu kolmeen tulosityksikköön, Länsi-Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan tulosityksikköön sekä Helsingin liikerakennusyksikköön. Alueyksikön liikevaihto vuonna 1984 oli 268 miljoonaa markkaa ja henkilöstöä oli keskimäärin 470.

Itä-Suomen alueyksikköön kuuluvat Lahden tulosityksikkö vastuualueenaan Kanta- ja Päijät-Häme sekä Kymenlaakso, Imatran tulosityksikkö vastuualueenaan Etelä-Karjala ja Etelä-Savo, Keski-Suomen tulosityksikkö vastuualueenaan Keski-Suomi ja Pohjois-Savo. Lisäksi alueyksikköön kuuluvat tytäryhtiöt, Rakennustoimisto Y. I. Immonen Oy toiminta-alueenaan Pohjois-Karjala sekä Riihimäen Rakentajat Oy toiminta-alueenaan Kanta-Häme. Alueyksikön liikevaihto yhteensä 1984 oli 348 miljoonaa markkaa ja henkilöstöä alueyksikössä oli keskimäärin 840.

Pirkanmaan alueyksikkö muodostuu vuonna 1982 hankitusta tampere-laisesta tytäryhtiöstä H. Böök Oy:sta ja vuonna 1984 ostetuista Noppa-yhtiöistä. Noppa-yhtiöihin kuuluivat vuoden 1984 aikana Pirkanmaalla asuntotuotantoa ja muuta talonrakennusurakointia harjoittanut Nopan Rakennusliike Oy, pääkaupunkiseudulla urakoinut Urakkayhtymä Oy sekä Tampereella elementtejä tuottanut Tampereen Elementti Oy. Alueyksikön liikevaihto vuonna 1984 oli rakennustoi-minnassa 201 miljoonaa markkaa ja henkilöstöä keskimäärin alueyk-sikössä oli 540.

Länsi-Suomen alueyksikköön kuuluivat vuonna 1984 Hakan tulosityksi-kön lisäksi Pohjanmaalla rakentava Oy E. Ehrns Ab sekä Porin Betoni Oy sekä Porin Kolmio Oy rakennuselementtien ja kunnallisteknisten tuotteiden toimittajina. Tilivuoden päätyttyä kaupallisella pohjalla toiminut Porin Betoni Oy myytiin Semera Oy:lle. Alueyksi-kön liikevaihto vuonna 1984 oli 215 miljoonaa markkaa, josta arvopaperikaupan osuus oli 54 miljoonaa markkaa. Henkilöstöä alueyksikössä oli keskimäärin 470.

Pohjois-Suomessa Haka-konsernin rakentajana toimii ensimmäinen tytäryhtiö, vuonna 1978 hankittu Insinöörirakentajat Oy, joka muodostaa oman alueyksikkönsä. Vuoden 1984 lopussa Haka osti Kainuusta Rakennusliike Einari Savolainen Ky:n ja Rakennusliike Reino Komulainen Ky:n liiketoiminnot. Näihin yhdistettiin paikal-linen aluetoimisto ja muodostunut tulosityksikkö toimii nimellä Insinöörirakentajat Oy/Rkl Savolainen. Koko alueyksikön liikevaih-to vuonna 1984 oli 378 miljoonaa markkaa. Henkilöstöä alueyksikös-sä työskenteli vuonna 1984 keskimäärin 820.

Maaliskuussa 1984 Rakennuskunta Haka hankki omistukseensa OMP-yh-tymä Oy:n osakekannan. OMP-yhtymä Oy harjoittaa kotimaassa ja poh-joismaissa maa- ja vesirakentamista sekä Pohjois-Suomessa teolli-suus- ja liikerakentamista. OMP-konserniin kuuluvien yritysten liikevaihto oli vuonna 1984 458 miljoonaa markkaa ja henkilöstöä alueyksikössä oli keskimäärin 1190.

Maaliskuussa 1984 siirtyi Rakennuskunta Hakan omistukseen Vesi-Pekka Oy tytäryhtiöineen. Syynä yritysostoon oli toiminnan laajentaminen uudelle toimialalle, maa- ja vesirakennustoimintaan. Tähän alueyksikköön kuuluivat Vesi-Pekka tytäryhtiöineen, Rymättylän Kone ja Telakka Oy (myyty 1985) sekä Vesi-Pekka Oy:n heinäkuussa 1984 ostama hollantilainen David Holding B.V. (myyty 1985). Alueyksikössä oli vuonna 1984 maa- ja vesirakennuksen osalta liikevaihtoa 830 miljoonaa markkaa, vientiliikevaihtoa 63 miljoonaa markkaa ja muuta liikevaihtoa 9 miljoonaa markkaa. Henkilöstöä alueyksikössä oli keskimäärin 429. Vuonna 1985 toteutetun järjestelyn mukaisesti Vesi-Pekka toimii nyt ainoastaan kaukoviennissä.

Vuonna 1985 perustettiin Teollisuusrakentamisen alueyksikkö, joka vastaa kotimaassa teollisuus- ja liikerakentamisen uudisrakentamisesta ja korjaustoiminnasta sekä hoitaa Neuvostoliittoon ja muihin SEV-maihin suuntautuvien kohteiden toteuttamisen.

Rakennuskunta Hakan laajentamispolitiikka johti 1984 10 toimivan asfalttiyhtiön ostamiseen ja samalla kokonaan uudelle rakentamisen alalle. Hakan omistukseen siirtyivät vuoden 1984 aikana turkulainen Alue-asfaltti Oy, helsinkiläinen Asfalttipojat Oy, haikiputaalainen Asfalttipudas Oy, kouvolaalainen Asfalttiyhtiö Oy, helsinkiläiset Kestoasfaltti Oy, Pikikivi Oy ja Polarasfaltti Oy, jyväskylälainen Simla Oy, tamperelainen Tienrakennus Oy TIERA ja helsinkiläinen Oy Viarecta Ab. Asfalttiyhtiöt yhdistettiin Hakassa alueyksiköiden tapaan toimivaksi kokonaisuudeksi. Hakan asfalttiyhtiöiden päätoiminta-alue on Lounais- ja Keski-Suomi. Urakointialueina on kuitenkin koko Suomi ja ulkomaan projektit ovat myös suunnitelmissa. Alueyksikön liikevaihto vuonna 1984 oli 230 miljoonaa markkaa ja henkilöstöä oli keskimäärin 592. Vuonna 1985 asfalttiyhtiöiden toimintaa on myös alueellisesti yhtenäistetty ja päällekkäisyyksiä poistettu. Kymmenestä erillisestä yhtiöstä muodostetaan viisi yhtiötä, jotka toimivat alueellisesti kattuen koko valtakunnan.

Vientitoiminnan tehostamiseksi on perustettu Haka-Group -niminen yhtiö, jonka tehtävänä on projektien hankinta länsi- ja kaukoviennissä. Neuvostoliittoon ja muihin SEV-maihin tapahtuvaa vientiä harjoittaa ja koordinoi Hakan itäviennin yksikkö.

2.3.2. Hakan kasvu ja tuloskehitys

Hakan tavoitteena on ollut 1970-luvun lopulta lähtien tulla kaikki rakentamisen osa-alueet kattavaksi valtakunnalliseksi rakentajaksi ja laajaa vientitoimintaa harjoittavaksi konserniksi. Tavoite on toteutettu em. yritysostojen avulla.

Edellä olevassa asetelmassa 20 esitettiin koko Haka-konsernin liikevaihto. Haka teki vuodelta 1984 ensimmäisen julkistetun konsernitilinpäätöksen, johon kuitenkin eivät vielä sisältyneet em. Nopan Rakennusliike Oy ja asfalttiyritykset.

Asetelmassa 21 esitetään emoyrityksen, rakennuskunta Hakan tuloslaskelma vuosilta 1981-1984 sekä Haka-konsernin vuoden 1984 tuloslaskelma. Kuten jo edellä todettiin, Haka-konserni on kasvanut nykyiseen kokoonsa pääasiassa vuosina 1983-1984.

Emoyrityksen, Rakennuskunta Hakan liikevaihdon kasvu niin rakennustoiminnassa kuin arvopaperikaupassakin vuosina 1983-1984 oli erittäin nopeaa. Tämä luonnollisesti heijastui myös muuttuviin kuluihin, joissa erityisesti kasvua tapahtui muissa muuttuvissa kuluissa arvopaperikaupan aktiviteetin lisäyksen ja tonttivarann merkittävän kasvun johdosta. Sekä emoyrityksessä että konsernissa varaston kasvu oli myös suhteellisen suuri ja myös tämä johtui suurelta osin vaihto-omaisuuteen kuuluvien tonttivarannon ja arvopaperisalkun lisäyksestä. Konsernin tuloslaskelmassa on eliminoitu yhtiöiden keskinäistä liikevaihtoa 44 miljoonaa markkaa.

Emoyrityksessä poistot kuluvasta käyttöomaisuudesta on tehty EVL:n enimmäissäädösten mukaisina. Myös konsernin poistot vastasivat pääsääntöisesti EVL:n maksimipoistoja ja olivat kuluvasta käyttö-

omaisuudesta 34 miljoonaa markkaa ja konserniaktiivasta 32 miljoonaa markkaa.

Asetelma 21. Hakan tuloslaskelma

	Miljoonaa markkaa			
	Rakennuskunta 1982	Haka 1983	Konserni 1984	Konserni 1984
Liikevaihto	1093	1511	1806	3109
Rakennustoiminnasta	906	1207	1443	2585
Arvopaperikaupasta	187	304	363	504
Muusta	-	-	-	20
Muuttuvat kulut	1010	1209	1492	2639
Aineet ja tarvikkeet	311	378	407	887
Palkat	141	164	214	449
Aliurakat	306	391	364	439
Muut muuttuvat kulut	563	770	1253	1711
Valmistus omaan käyttöön	0	-5	-12	-27
Varastojen muutos	-311	-488	-734	-819
Myyntikate	83	302	314	469
Kiinteät kulut	60	62	80	144
Palkat	21	25	36	68
Vuokrat	10	9	13	
Muut kiinteät kulut	27	35	63	
Käyttökate	23	239	234	326
Poistot	11	15	17	66
Rakennuksista	3	4	5	9
Koneista ja kalustosta	8	11	12	24
Muista	-	0,2	0,2	1
Konserniaktiivasta				32
Konsernireservin vähennys				0,1
Liikeliikenne	12	224	217	260
Muut tuotot ja kulut	25	96	128	155
Korkotuotot	31	85	85	98
Osinkotuotot	5	5	9	16
Muut tuotot	6	7	35	54
Muut kulut	16	1	1	13
Varausten muutos	-	-236	-189	-208
Varastovaraus				-212
Muut varaukset				4
Korkokulut	31	59	93	151
Verot	2	9	7	19
Vähemmistöosuus				1
Tilikauden ylijäämä	4	15	57	36

Muiden tuottojen erässä "muut tuotot" on vuonna 1984 emoyrityksellä verovapaita tuottoja 33 miljoonaa markkaa ja konsernilla käyttöomaisuuden luovutustuottoja 32 miljoonaa markkaa.

Emoyrityksessä lisättiin varastovarausta vuonna 1984 189 miljoonalla markalla, ja konsernin varausten kasvu yhteensä oli 208 miljoonaa markkaa.

Vuonna 1983 emoyrityksen nettokorot olivat positiiviset, mutta vuonna 1984 emoyrityksen korkokulut ylittivät selvästi korkotulot. Tämä johtui siitä, että Hakan liikeluottokanta lisääntyi voimakkaasti investointeja ja rakennettavia tontteja sekä kiinteistöjä varten otettujen lainojen vuoksi.

Rakennuskunta Hakan nettotulos muodostui hyväksi (245 mmk) johtuen hyvän käyttökatteen ohella muiden tuottojen kehityksestä. Hakan kaikki tulosityksiköt tekivät vuonna 1984 positiivisen tuloksen ja täyttivät tai ylittivät niille budjetoidut tavoitteet. Emoyrityksen ja konsernin kasvaneet varastovaraukset vahvistivat toiminnan edellytyksiä kiristyvässä kilpailutilanteessa.

2.3.3. Hakan omaisuus

Rakennuskunta Hakan ja koko Haka-konsernin omaisuuden taseen mukaiset erät ilmenevät oheisesta asetelmasta 22.

Konserniyhtiöiden taseen keskinäiset erät on eliminoitu. Konsernitilinpäätös on laadittu hankintamenomenetelmän mukaan. Yhtiöiden hankintamenoista on käyttöomaisuusosakkeisiin kohdistettu niiden osuus ja muu osa hankinta-arvon ja tasearvon erosta on konserniaktiivana ja -reservinä.

Suurimmat tasearvon mukaiset omaisuuserät sekä emoyrityksessä että konsernissa löytyvät vaihto-omaisuudesta. Vaihto-omaisuus on kirjattu välittömään hankintamenoon.

Asetelma 22. Hakan omaisuus

	Miljoonaa markkaa			Konserni 1984
	Rakennuskunta 1982	Haka 1983	1984	
Rahoitusomaisuus	520	831	540	1010
Rahat ja pankkisaamiset	77	113	90	165
Myyntisaamiset	249	270	204	506
Lainasaamiset	116	287	119	194
Ennakkomaksut	9	3	3	13
Siirtosaamiset	38	36	91	115
Muut rahoitusvarat	31	123	33	17
Vaihto-omaisuus	697	1476	2210	2904
Aineet ja tarvikkeet	5	8	6	15
Valmisteet ja tavarat				19
Keskeneräiset työt	373	743	802	1145
Tontit ja maa-alueet	146	350	678	775
Arvopaperit	174	375	722	949
Käyttöomaisuus	128	181	554	562
Keskeneräiset työt	0	4	0	0
Maa-alueet	4	4	4	26
Rakennukset	21	27	38	116
Koneet ja kalusto	19	26	28	170
Osakkeet ja osuudet	83	120	483	248
Muu käyttöomaisuus	-	1	1	3
Muut pitkäaikaiset sijoitukset				0,1
Konserniaktiiva				173
Arvostuserät	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>12</u>
Yhteensä	<u>1348</u>	<u>2490</u>	<u>3306</u>	<u>4661</u>

Vuosien 1983-84 tonttien hankintojen ansiosta Hakan tonttivaranto vastaa nyt runsaan 5 vuoden oman tuotannon tarpeita. Kahtena viime vuotena myös arvopaperisalkku on kasvanut huomattavasti. Yrityssotot ovat tuoneet konserniin lisää tontti- ja arvopaperivarantoa.

Emoyrityksen käyttöomaisuus on lisääntynyt pääasiassa osakkeiden kasvulla. Tytäryhtiöosakkeiden kirjanpitoarvo emoyrityksen taseessa 1984 oli 435 miljoonaa markkaa. Emoyrityksiellä on maa-alueiden ja rakennusten arvonorotuksia yhteensä vain noin 8 miljoonaa markkaa ja konsernilla vain noin 10 miljoonaa markkaa, josta vajaa 2 miljoonaa markkaa oli vuoden 1984 rakennusten arvonorotusta.

Omaisuserien kirjanpito- ja nykyarvon välisiä eroja on sekä emoyrityksen että konsernin osalta erittäin vaikea tässä yhteydessä arvioida ja esittää. Erityisesti vaihto-omaisuuden tonttien todellinen arvo riippuu monesta tekijästä, rakennusoikeudesta, käyttötarkoituksesta, sijainnista jne. Niiden arvo joissakin tapauksissa voi olla hankintamenoa verrattuna moninkertainen. Myös käyttöomaisuuden maa-alueet ja rakennukset ovat kirjanpidossa aliarvostettuja. Tytäryhtiösakkeet ovat kirjanpidossa suurin piirtein todellisessa arvossaan. Yhteensä Haka-konsernin vaihto- ja käyttöomaisuuden kirjanpidolliset aliarvostukset olivat suuruusluokaltaan vuonna 1984 noin puoli miljardia markkaa.

2.3.4. Hakan vieras ja oma pääoma

Rakennuskunta Hakan ja Haka-konsernin vieras ja oma pääoma ilmenevät asetelmasta 23.

Hakan lyhytaikaisessa vieraassa pääomassa saadut ennakkomaksut ovat olleet merkittävää suuruusluokkaa, vuonna 1984 emoyhtiössä 49 % ja konsernissa 47 %. Ilman ennakkomaksuja vieraan pääoman osuus taseen loppusummasta vuonna 1984 oli emoyhtiössä 47 % ja konsernissa 49 %.

Pitkäaikaisen vieraan pääoman lisäys vuonna 1984 oli sekä emoyhtiössä että konsernissa suhteellisen suuri. Hakan liikeluottokanta lisääntyikin voimakkaasti investointeja ja rakennettavia tontteja sekä kiinteistöjä varten otettujen lainojen vuoksi. Konsernissa vuonna 1984 suoritettujen käyttö- ja vaihto-omaisuusinvestointien noin miljardiin markkaan nouseva summa on rahoitettu noin neljäsosaltaan konsernin omalla rahoitustuloksella ja loppu vieraalla pääomalla.

Varastovarauksia kasvatettiin vuonna 1984 emoyrityksessä 713 miljoonaan markkaan ja konsernissa 904 miljoonaan markkaan.

Emoyrityksen sidottua omaa pääomaa kasvatettiin vuonna 1983 onistajajäsenten merkitsemillä lisäosuusmaksuilla 100 miljoonalla markalla. E-osuuskunta Eka merkitsi 55,5 miljoonaa markkaa,

Asetelma 23. Hakan vieras ja oma pääoma

	Miljoonaa markkaa			
	Rakennuskunta 1982	Haka 1983	Konserni 1984	Konserni 1984
Vieras pääoma				
Lyhytaikainen				
Ostovelat	58	82	61	161
Ennakkomaksut	674	876	819	1229
Siirtovelat	49	57	80	137
Rahoitusvekselit				65
Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset	37	107	201	217
Muut lyhytaikaiset velat	<u>320</u>	<u>367</u>	<u>514</u>	<u>788</u>
Yhteensä	1138	1489	1675	2597
Pitkäaikainen				
Lainat rahoituslaitok- silta	133	282	684	812
Eläkelainat	20	24	27	27
Muut pitkäaikaiset lainat	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>31</u>
Yhteensä	153	306	711	920
Vieras pääoma yhteensä	1291	1795	2386	3517
Arvostuserät				
Konsernireservi				0,8
Muut arvostuserät	<u>2</u>	<u>0,7</u>	<u>0,5</u>	<u>0,5</u>
Yhteensä		0,7	0,5	1,3
Varaukset				
Varastovaraus	-	524	713	904
Luottotappiovaraus	2	4	4	6
Muut varaukset	<u>22</u>	<u>22</u>	<u>22</u>	<u>45</u>
Yhteensä	24	550	739	955
Vähemmistöosuus				2
Oma pääoma				
Sidottu				
Osuuspääoma	6	6	6	6
Lisäosuuspääoma		100	100	100
Vararahasto	17	17	17	17
Arvonkorotusrahasto	<u></u>	<u></u>	<u></u>	<u>2</u>
Yhteensä	23	123	123	125
Vapaa				
Käyttörahassto				24
Aikaisemmilta tilikausilta				36
Tilikaudelta	4	15	57	
Oma pääoma yhteensä	27	138	180	185
Yhteensä	<u>1348</u>	<u>2490</u>	<u>3306</u>	<u>4661</u>

Osuusliike Elanto 26,0 miljoonaa markkaa ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK r.y. 18,5 miljoonaa markkaa. Sekä varsinaiselle osuuspääomalle että lisäosuuspääomalle Rakennuskunta Haka maksoi vuosina 1983-84 osuuskorkoa 20 %.

2.3.5. Toiminta-ajatuksen päälinjat

Kotimaisen rakennustoiminnan kokonaisvolyymin ei lähivuosina odoteta kasvavan. Asuntotuotannossa kokonaisuudessaan tapahtuu hiljalleen vähentymistä. Teollisuusinvestointien rakenne on jo muuttunut kone-, laite- ja teknologiainvestointien suuntaan uudisrakentamisen kustannuksella. Liike- ja toimistorakennusten osalta nykyinen volyymi saattaa säilyä toistaiseksi. Rakentamisen kokonaisvolyymia pitäneeikin ennallaan lisääntyvä saneerausrakentaminen.

Tällaisten kehityssuuntien vallitessa ja turvatakseen toiminta- ja kehitysedellytyksensä sekä parantaakseen markkina-asemiaan Haka on laajentanut toimintaansa koko valtakunnan kattavaksi ja ulottanut mm. yritysostoin toiminta-alueensa talonrakennuksesta myös muille rakentamisen osa-alueille. Myös lisääntyneet vientiresurssit ja -osaaminen merkitsevät Haka-konsernin kilpailukyvyyn parantumista.

Edellytykset kotimaisen rakentamisen markkinaosuuksien lisäämiselle ovat suhteellisen hyvät. Tutkimusta, tuotekehittelyä ja myös henkilökunnan koulutusta lisäämällä sekä konsernin yritysten keskinäistä yhteistyötä tehostamalla Haka-konsernin toiminnan laajentumiseen on vastaisuudessaakin hyvät edellytykset. Näiden Hakan omaan yrityskuvaan kuuluvien edellytysten ohella liittyminen Eka-yhtymään on merkinnyt Hakalle parempia toimintaresursseja ja laajempia toimintapuitteita yhtymän osakonsernien keskinäisen yhteistyön tiivistymisen myötä.

Vuonna 1985 Hakassa on edellisten vuosien tapaan suoritettu laajoja vaihto-omaisuusinvestointeja tavoitteena toiminnan varmistaminen jatkuvasti suhdanneherkällä alalla. Maa-alueiden ja saneerattavien kiinteistöjen hankintaan tullaan vuonna 1985 käyt-

tämään vajaat 1000 miljoonaa markkaa. Maa-alueiden ostoissa on edellisiin vuosiin verrattuna painotettu liike- ja toimistotonttien hankintaa, koska konsernin asuntotonttivaranto on ennestään riittävän laaja ja koska myytävien asuntotonttien hintataso on suuremmilla paikkakunnilla noussut kohtuuttoman korkeaksi.

Saneerattavien kiinteistöjen ostoa on tehostettu ja kohdistettu suurimpien kaupunkien keskustoihin, missä kiinteistökannan käyttö jatkuvasti muuttuu ja useat rakennukset ovat korjaustarpeessa.

Vaihto-omaisuuden hankintaa on suunnattu myös Eka-yhtymän sisälle tarkoituksena saattaa yhtymässä olevia maa-alueita ja kiinteistöjä markkinoita vastaavaan käyttöön.

Käyttöomaisuusinvestoinnit ovat pysyneet edellisten vuosien tasolla suhteessa toiminnan volyymiin.

Organisaation uudistaminen ja lisäpanostukset tähtäävät toiminnan tehokkuuteen ja palvelujen parempaan tarjoamiseen asiakkaille kaikilla toimialoilla, mutta erityisesti viennissä, maa- ja vesirakentamisessa. Tavoitteena on volyymin kasvattaminen ja markkinaosuuksien lisääminen kannattavuutta heikentämättä.

Yhtymän sisäisen yhteistyön lisäksi tiivistämällä kehitys- ja yhteistyötä tärkeän omistaja- ja sidosryhmän, SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen kanssa on aivan selvästi saavutettavissa yhtymätasoa vielä huomattavasti laajenmat synergiaedut. Selkeimpänä yhteistyömuotona näyttäisi olevan ay-liikkeen pääomasijoitukset Hakaan ja sijoitusmuotojen ja -kanavien kehittäminen.

2.4. KANSA-KONSERNI

Kansa-yhtiöiden muodostaman konsernin emoyhtiö on Kansa-yhtymä Oy. Sen osakkeista omistaa Kantava Oy 87,8 %, Osuusliike Elanto 11,5 % ja Suomen Elintarviketyöläisten Liitto ry. 0,7 %. Kun E-osuuskunta Eka omistaa 74,9 % Kantava Oy:n osakepääomasta, kuuluu Kansa-yhtymä Oy tytäryhtiöineen Kantava Oy:n tytäryhtiönä Eka-yhtymään.

Kansa-yhtiöt muodostavat Eka-yhtymässä toiminnaltaan, yrityskuvaltaan ja strategialtaan itsenäisen konsernin, joka toimintapolitiikassaan ja sitä edelleen kehittäessään ottaa luonnollisesti huomioon koko Eka-yhtymälle asetetut kehittämistavoitteet ja yhtymän eri osien kehitysedellytykset. Kansa-yhtiöiden toimintapolitiikan peruslähdekohdat ovat toiminnan laajentaminen ja sitä kautta Kansan roolin vahvistaminen ay-liikkeen ja E-liikkeen rahoittajana.

Kansa-konsernin toiminnan painopiste on vakuutustoiminnassa ja siihen kiinteästi kuuluvassa sijoitustoiminnassa, mutta myös muiden finanssipalveluiden tarjonta on viime vuosina monipuolistunut ja laajentunut. Kansan saavuttama voimakas asema yksityistalouksien vakuuttajana on muodostunut kotimaan vakuutuksen peruslähdekohdaksi. Kansan ulkomaantoiminta puolestaan perustuu keskeisesti korkean vakavaraisuusasteen tarjoamaan kilpailuetuun kansainvälisillä jälleenvakuutusmarkkinoilla.

2.4.1. Toiminnan laajuus

Toiminnan laajuutta koko Kansa-konsernin osalta voidaan parhaiten kuvata ns. bruttoliikevaihdoilla, joka sisältää sekä konsernin oman osuuden että jälleenvakuuttajien osuuden vakuutusmaksutuloista sekä konsernin sijoitustoiminnan tuotot (asetelma 24).

Vuosina 1980-1984 Kansa-yhtymä on 2-kertaistanut liikevaihtonsa ja yli 2-kertaistanut ulkomaan vakuutusliikkensä ja myös muun liiketoimintansa. Onnistunut yhteistyö SAK:n ja sen jäsenliittojen kanssa on kasvattanut Kansa-yhtymän liikevaihdoltaan varsin suureksi, yli 2 miljardin markan yritykseksi. Kuitenkin tämä

ammattiyhdistysliikkeen ja muun työväenliikkeen omistuksessa ja vaikutuspiirissä oleva yhtiö on edelleen pienin viidestä suuresta vakuutusalan yhtiöryhmittymästä.

Asetelma 24. Bruttoliikevaihto toimialoittain

	Milj. markkaa			% - jakauma		
	1980	1983	1984	1980	1983	1984
Kotimaan vahinkovakuutus	186	352	407	17	21	18
Kotimaan henkivakuutus	76	97	87	7	6	4
Kotimaan eläkevakuutus	297	351	371	27	21	17
Kotimaa yhteensä	559	799	865	51	48	39
Ulkomaan vakuutus	334	489	818	30	29	37
Muu liiketoiminta	209	389	527	19	23	24
Yhteensä	1102	1677	2209	100	100	100

1970-luvun jälkipuoliskolta lähtien tiivistynyt yhteistyö SAK:n ja sen jäsenliittojen kanssa on ollut omiaan vahvistamaan Kansan markkina-asemaa, mutta Kansa-yhtiön osuus maksutulolla mitattuna on edelleenkin vain vajaa 10 % ja kotimaan vakuutusliikkeestä runsaat 7 %.

Asetelma 25. Kansan markkinaosuudet toimialoittain

	Maksutulo-osuudet, %					
	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Vahinkovakuutus	5.9	6.1	6.4	6.6	7.0	7.2
Henkivakuutus	13.7	15.5	15.3	13.9	13.0	11.2
Eläkevakuutus	5.3	5.2	5.2	5.3	5.4	5.1
Ulkomaan vakuutus ¹	16.7	22.9	18.9	17.8	17.0	23.4
Yhteensä	6.9	7.5	7.3	7.6	7.9	9.5

¹ Osuus suomalaisten vahinkovakuutusyhtiöiden ulkomaisesta vakuutusliikkeestä.

Vuoden 1976 työmarkkinaratkaisujen yhteydessä sovittiin työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta (TRHV) ja sen kehittamisestä ns. pooliperiaatteen mukaisesti. Kansa sai vastuulleen puolet koko tästä järjestelystä ja tämä kohotti Kansan markkinaosuutta henkivakuutuspalveluissa. TRHV:n kehittämisessä on ollut kuitenkin eräitä vaikeuksia, esimerkiksi TRHV:n maksuprosentti on vuodesta

1976 vuoteen 1984 mennessä alentunut 2 promillesta 1 promilleen. Kansan markkinaosuus vahinkovakuutuksen osalta on ollut selvimminkin noususuuntainen ja tämä johtuu suuresta määrin SAK:n ja Kansa-yhtymän välisestä vakuutusten keskittämiskampanjasta, joka on saanut ammattiyhdistysliikkeen jäsenet siirtämään yksilöllisiä vakuutuksiaan Kansaan. Kansan markkinaosuus eläkevakuutuksista on vain runsas 5 %. Tämä on erittäin alhainen osuus verrattuna siihen, että SAK:laiseen ammattiyhdistysliikkeeseen järjestäytyneiden osuus koko työvoimasta on yli 40 % ja palkansaajista yli puolet. Työeläkevakuutukseen ja lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen liittyvien rahastojen voidaankin katsoa olevan kiinteästi työnantajapiirejä edustavien rahoitus- ja vakuutusyhtiöiden hallussa.

Vuonna 1978 toteutettiin yhtiömuodon muutos, jolla keskinäisinä vakuutusyhtiöinä toimineista Kansa-yhtiöistä tuli osakeyhtiöitä, jotka yhdessä Kansa-yhtymä Oy:n kanssa muodostivat konsernin. Tämä muutos oli tärkeä edellytys Kansan toiminnan laajentamiselle täysin uusille aloille ja myös konsernin yhtiöiden sisäisen työnjaon selkeyttämiseksi. Kansa-konsernin toiminnan laajuutta ja luonnetta tarkastellaankin seuraavassa tärkeimpien tytäryhtiöiden puitteissa.

Kansa-yhtymä Oy on Kansa-yhtiöiden muodostaman konsernin emoyhtiö ja sen tehtävänä on konsernin strateginen johtaminen, rahoituksen ja investointien suunnittelu ja valvonta sekä hallinnollisten palvelujen tuottaminen tytäryhtiöille, minkä lisäksi se harjoittaa myös itsenäisesti sijoitustoimintaa. Emoyhtiön liikevaihto vuonna 1983 oli 74 milj. markkaa ja keskimääräinen henkilövahvuus 195.

Tytäryhtiöistä suurin niin liikevaihdoltaan kuin keskimääräiseltä henkilövahvuudeltaan on Vahinkovakuutusosakeyhtiö Kansa, joka aloitti toimintansa keskinäisenä vakuutusyhtiönä jo 1919. Yhtiöstä on konsernin omistuksessa yli 90 % ja sen toimialana on vahinko- ja jälleenvakuutustoiminta Suomessa ja ulkomailla. Vahinko-Kansan ulkomaisen vakuutuksen ja kotimaisen jälleenvakuutuksen hoitaa

yhtiöiden sisäisen työnjaon puitteissa Jälleenvakuutusosakeyhtiö Kansa. Vahinkovakuutusosakeyhtiö Kansan liikevaihto vuonna 1983 oli 688 milj. markkaa ja keskimääräinen henkilövahvuus 660.

Henkivakuutusosakeyhtiö Kansa, joka perustettiin keskinäisenä vakuutusyhtiönä 1923, harjoittaa konsernissa henki- ja eläkevakuutustoimintaa sekä yksityistä tapaturma- sekä sairausvakuutusta Suomessa sekä näiden jälleenvakuutusta myös ulkomailla. Ulkomaisen vakuutusliikkeen hoito on siirretty hoitosopimuksin Jälleenvakuutusosakeyhtiö Kansalle. Vuonna 1983 yhtiön liikevaihto oli 168 milj. markkaa ja keskimääräinen henkilövahvuus 56.

Vuonna 1975 toimintansa aloittaneen Eläkevakuutusosakeyhtiö Kansan osakekannan omistaa kokonaisuudessaan Kansa-yhtymä Oy. Yhtiön yhtiöjärjestyksen mukainen toimiala käsittää lakisääteisen ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen, näihin liittyvän muun henkivakuutusliikkeen Suomessa ja niiden jälleenvakuutuksen. Kansa-yhtiöiden muodostamassa konsernissa Eläke-Kansa toimii yksinomaisena eläkevakuutustoiminnan harjoittajana. Vuonna 1983 yhtiön liikevaihto oli 499 milj. markkaa ja keskimääräinen henkilövahvuus 46.

Jälleenvakuutusosakeyhtiö Kansa perustettiin 1978 ja sen tehtävänä on hoitaa oma liikkeensä, konsernin muiden kotimaisten vakuutusyhtiöiden jälleenvakuutusliike ja ulkomainen ensivakuutusliike. Yhtiön osakkaat ovat Henkivakuutusosakeyhtiö Kansa, Vahinkovakuutusosakeyhtiö Kansa ja Kansa-yhtymä Oy. Vuonna 1983 yhtiön liikevaihto oli 98 milj. markkaa ja keskimääräinen henkilövahvuus 18 henkilöä, johon sisältyy myös yhtiön ulkomailla olevat toimihenkilöt.

Kansa-konsernin kokonaan omistamat ulkomaiset tytäryhtiöt, vuonna 1977 perustettu Kansa International Insurance Company (Bermuda) Ltd. ja vuonna 1981 perustettu Kansa Reinsurance (Latin America), S.A. "KANLA" harjoittavat ulkomaista jälleenvakuutusta.

Toukokuussa 1984 perustettiin Indianaan Kansalle tytäryhtiö Kansa International, Inc., josta 20 prosentin vähemmistöosuuden omistaa Brougner International, Inc. Kansa International omistaa kokonaan New Yorkin vakuutusörssissä vuoden lopulla toimintansa aloittaneen Kansa-Brougner Syndicaten ja Floridassa Sterling Investors' Life Insurance Companyn.

Joulukuussa 1984 Kansa muutti virginialaisen osakkuusyhtiönsä HGIC Corporationin tytäryhtiökseen lunastamalla muut osakkaat pois yhtiöstä. HGIC:n tärkein tytäryhtiö Home Guaranty Insurance Corporation harjoittaa kiinnitysluottovakuutusta.

Kotimaan toimintojen laajentamiseksi ja monipuolistamiseksi perustettiin vuoden 1981 syksyllä Lakiasema Oy-niminen yhtiö, jonka toimialana ovat lakiasiat ja asianajopalvelut. Yhtiön liikevaihto oli vuonna 1983 2 milj. markkaa ja henkilövahvuus 9 henkilöä.

Perinteisten kiinteistö- ja lainasijoitusten rinnalla konsernin uusia rahoituspalveluja kehittämään ja hoitamaan perustettiin vuoden 1983 alussa Finanssipalvelu Oy Kansa. Uusista rahoituspalveluista mainittakoon leasing, arvopaperi- ja jalometallikauppa sekä muut finanssipalvelut ja näiden välittäminen sekä kotimaassa että ulkomailla. Finanssi-Kansan liikevaihto vuonna 1983 oli 25 milj. markkaa ja henkilövahvuus keskimäärin 8 henkilöä. Finanssipalvelu Oy Kansan kokonaan omistamaksi tytäryhtiöksi perustettiin elokuussa 1984 Pikarahoitus Oy, jonka toimialana on leasingtoiminta ja muu ns. rahoitusyhtiötoiminta. Yhtiön perustaminen ennakoi valmisteilla olevan rahoitusyhtiölain vaatimuksia. Yhtiö aloittaa toimintansa 5 miljoonan markan osakepääomalla keväällä 1985. Sen jälkeen Finanssi-Kansa ei enää tee uusia rahoitussopimuksia.

Toukokuussa 1984 Kansa perusti kehitysyhtiön Suomen Yrityskehitys Oy:n. Sen tehtävänä on Kansan lukuun hankkia sijoitusmielessä osakkuuksia eri aloilla toimivista yrityksistä ja auttaa niitä menestymään. Tähän liittyen tulivat Kansan tytäryhtiöiksi Ketmi Oy ja VK-paino Oy.

Vakuutustoimintaa harjoittavan yhtymän luonteeseen erityisesti sijoitustoimintaan kuuluu suhteellisen suuret investoinnit kiinteistöihin. Vuoden 1984 lopussa Kansa-konsernilla oli 72 kappaletta asunto- ja kiinteistöyhtiöitä, joiden yhteinen kirjanpitoarvo oli 589 milj. markkaa.

Tytäryhtiöiden lisäksi Kansa-konsernilla on sekä käyttöomaisuuteen että sijoitusomaisuuteen luettavia kotimaisia osakkuusyhtiöitä. Kansa omistaa mm. Haka-Auto Oy:stä 27 %, Aarikan Lämpö Oy:stä 27 % ja Kustannusosakeyhtiö Tammesta 23 %. Lisäksi Kansalla on joukko ulkomaisia osakkuusyhtiöitä.

2.4.2. Tuloskehitys

Kansa-konsernin strategisena päämääränä on toimintaa laajentamalla saavuttaa liikevaihdon, nettovarallisuuden ja rahoitusvolyymin tuntuva reaalin kasvu 1980-luvulla. Vuosina 1980-1984 vuotta 1981 lukuunottamatta Kansan liikevaihto on ylittänyt tavoitteeksi asetetun keskimääräisen reaalikasvun ja ollut myös voimakkaampaa kuin maan koko vakuutustoiminnan keskimääräinen reaalikasvu.

Vakuutusyhtiöissä liikevaihto (asetelma 26) koostuu vakuutusmaksutuloista ja sijoitustoiminnasta, jonka lähtökohtana on vakuutusyhtiölain vaatimus vakuutussitoumusten eli vastuiden katteena olevien varojen sijoittamisesta tuottavasti ja turvaavasti. Konsernin sijoitustuotot ovatkin vuosina 1980-1984 kasvaneet selvästi nopeammin kuin vakuutusmaksut yhteensä. Merkittävä osa käytettävissä olevista varoista on suunnattu ja suunnataan edelleen kiinteistösiijoituksiin, jotka ovat vakavaraisuuden kannalta tärkeimpiä sijoitusalueita. Kansan sijoitustoiminnassa on keskeisellä sijalla ollut vakavaraisuuden lisääminen. Sijoituskohteet on valittu tuotto-odotuksiin perustuen niin, että sijoitustoiminta mahdollisimman hyvin edistää konsernille asetettujen päämäärien, nettovarallisuuden, liikevaihdon ja rahoitusvolyymien kasvun toteutumista.

Asetelma 26. Liikevaihto, tulot ja tuotot

		Miljoonaa markkaa			
	1980	1981	1982	1983	1984
Koko liikevaihto	1102	1246	1456	1677	2209
Sijoitustuotot	209	261	327	389	527
Vakuutusmaksutulot	893	985	1129	1288	1682
Oma osuus	801	861	988	1093	1484
Jälleenvakuuttajat	92	124	141	195	199
Vakuutusmaksutuotot ¹⁾	686	785	909	976	1394
Oma osuus	603	696	765	800	1225
Jälleenvakuuttajat	83	89	144	176	169

1) Tilivuonna ansaittu tulon osa

Vakuutustoiminnan luonteeseen kuuluu erityisesti isojen vahinkojen mahdollisuuden varalta jälleenvakuutus, jolla vakuutusyhtiöt siirtävät osan vakuuttamistaan riskeistä joko kotimaisille tai ulkomaisille jälleenvakuuttajille. Tällöin myös vastaava osa vakuutusmaksusta menee jälleenvakuuttajalle. Koko Kansa-yhtymän vakuutusmaksutulosta jälleenvakuuttajien osuus on 1980-luvulla ollut 10–15 % ja oli vuonna 1984 noin 12 %. Suurin osa jälleenvakuutuksista otetaan ulkomailta. Kansan kohdalla jälleenvakuutuksista vuonna 1983 meni noin 80 % ulkomaille.

Vakuutusmaksutuotot, jotka muodostuvat tilivuonna ansaitusta vakuutusmaksutulosten osasta, olivat vuonna 1984 yhteensä 1394 milj. markkaa. Tästä tuotosta oli Kansa-yhtymän oma osuus 1225 milj. markkaa ja jälleenvakuuttajien osuus 169 milj. markkaa. Konsernin tilivuoden liiketuotot muodostuvat siten vakuutusmaksutuottojen omasta osuudesta ja sijoitustuotoista.

Vuodesta 1980 vuoteen 1984 vakuutusmaksutuotot ovat 2-kertaistuneet ja realisoitunut sijoitusten nettotuotto (sijoitustuotot - kulut) 2,3-kertaistunut. Liiketuottojen tasoon ja vuotuisiin vaihteluihin vaikuttavat myös tuloutetut arvonorotukset. Ne ovat sijoitusomaisuuden arvonorotuksia, jotka merkitään tuloslaskelmaan omiana eräänään ja jotka on pääsääntöisesti tarkoitettu kattamaan vastuuvelan kasvua. Asetelman 27 luvut perustuvat konsernin

tuloslaskelmaan, jossa on eliminoitu sisäisestä jälleenvakuutusliikkeestä johtuvat laskut, palkkiot, korvaukset sekä sisäisen jälleenvakuutuksen vaikutus vakuutusmaksu- ja korvausvastuuseen, sisäinen voitonjako, sisäinen suoritemyynti, sisäiset vuokrat, vastikkeet, korot ja myyntivoitot. Kuten asetelman 27 luvuista voidaan päätellä, koko konsernin tulos heikkeni selvästi vuosina 1983-1984 ja tähän vaikutti suuresti kansainvälisten vakuutusmarkkinoiden useita vuosia jatkunut kannattavuuskriisi, joka oli syvimmillään vuonna 1984. Tuloksen heikkouteen vuonna 1984 vaikutti myös liikennevakuutuksen ja lakisääteisen tapaturmavakuutuksen tappiollisuus. Myös liikekulut kasvoivat suhteellisen voimakkaasti johtuen panostuksista markkinointiin ja atk-järjestelmien kehittämiseen.

Asetelma 27. Tuloslaskelman pääerät

		Miljoonaa markkaa			
	1980	1981	1982	1983	1984
Vakuutusmaksutuotot	603	696	765	800	1225
Sijoitustuotot					
Realisoitunut nettotuotto	163	207	263	316	383
Tuloutetut arvonorotukset	22	37	28	77	138
Liiketuotot yhteensä	788	940	1056	1193	1746
Korvauskulut	537	674	791	911	1306
Tasoisvarauksen muutos	-50	-22	+21	+50	+8
Liikekulut	167	188	233	267	392
Käyttökate	34	56	54	64	56
Poistot	19	20	24	22	29
Muut tuotot ja kulut	+1	+3	+2	+3	+6
Varausten muutos	-5	-21	-5	-18	-17
Välittömät verot	5	9	11	11	13
Tilikauden voitto	5	8	17	17	1,5

2.4.3. Vakavaraisuus

Vakuutusyhtiöiden toiminnassa on keskeistä niiden kyky selviytyä sitoumuksistaan eli ottamistaan vastuista. Tätä kykyä mitataan vakuutusyhtiön vakavaraisuudella eli solvenssilla, joka useimmissa maissa perustuu lainsäädäntöön ja viranomaisvalvontaan siten, että vakuutuksen turvaavuus ja vakuutusmaksutason kohtuullisuus voidaan taata.

Vakuutusyhtiöllä tulee olla käytettävissään sellainen taloudellisten resurssien määrä eli solvenssimarginaali, joka riittää oletetun keskimääräisen tason ylittävienkin korvausten maksamiseen. Solvenssimarginaali muodostuu mm. kansainvälisen käytännön mukaan seuraavista eristä:

1. Kirjanpidon mukainen oma pääoma
2. Kirjattujen velkojen (vastuiden) ja realistisesti arvioitujen todellisten velkojen (vastuiden) ero. Suomessa tämä ero kateetaan vakuutusyhtiölain mukaan ns. tasoitusvarauksella.
3. Varojen todellisen arvon ja kirjanpitoarvon välinen ero ts. arvostuserot.

Tämän mukaisesti koko Kansa-konsernin vakavaraisuusasema ja sen kehitys kaikkine erineen ilmenee asetelmasta 28.

Asetelma 28. Kansan vakavaraisuusasema

	Miljoonaa markkaa					
	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Oma pääoma	59	62	68	120	153	195
Tasoitusvaraus	288	338	361	339	290	282
Varaukset	28	33	54	59	77	95
Arvostuserot	199	181	242	303	346	316
Yhteensä ¹⁾	573	614	725	821	866	888

- 1) Solvenssimarginaali eli nettovarallisuus käypäarvoisena

Vakuutusyhtiön omaa pääomaa voidaan periaatteessa käyttää kaikkien tappioiden peittämiseen, mutta solvenssimarginaalin tärkein osa riskiliikkeen tappioiden varalta on tasoitusvastuu, jonka tehtävänä on turvata vakuutettuja etuja riskiliikkeen vaihteluilta ja varmistaa liikkeen jatkuvuus sekä tasoittaa riskiliikkeen tulos useammalle vuodelle. Vakavaraisuus- eli solvenssisuhde saadaan suhteuttamalla solvenssimarginaali omalla vastuulla oleviin vakuutusmaksuihin. Koko Kansa-konsernin osalta solvenssisuhde vuonna 1984 oli kirjanpitoarvoin 39 % ja käyvin arvoin 60 %. Kansassa solvenssimarginaalin säilyttämistä korkealla tasolla sekä koko konsernissa että kussakin vakuutusyhtiössä erikseen pidetään liikkeen volyymia kasvatettaessa yhtenä keskeisimmistä tavoitteista.

2.4.4. Kansa-konsernin omaisuus

Vakuutusyhtiöiden sijoitustoiminnan lakisääteinen lähtökohta on vakuutussitoumusten katteena olevien varojen sijoittaminen tuottavasti ja turvaaviin kohteisiin. Ellei sijoituksille onnistuta saamaa riittävää reaalityottoa, on vakuutusyhtiön yleensä pakko puuttua vakuutusmaksutasoon selvitäkseen ottamistaan vastuista.

Vakuutusyhtiöiden tyypillisimmät sijoitusmuodot ovat lähinnä yritysasiakkaille suuntautuvat erityyppiset luotot, vuokrakiinteistöjen rakentaminen, osakkeiden merkintä sekä yritysten liikkeelle laskemien obligaatioiden ja debentuurien osto.

Kansa-konsernin kirjanpitoarvoihin laskettu sijoitusomaisuus, joka on noin 70 % omaisuustaseen loppusummasta, ilmenee asetelmasta 29.

Asetelma 29. Kansa-konsernin omaisuus

VASTAAVAA	1980	Miljoonaa markkaa				1984
		1981	1982	1983		
Rahoitusomaisuus						
Raha ja pankkisaamiset	105	115	219	140	427	
Jälleenvakuutussaamiset	64	127	123	145	158	
Siirtosaamiset	238	224	252	287	330	
Muut	18	21	31	23	223	
Yhteensä	425	488	625	596	1138	
Sijoitusomaisuus						
Sijoitussaamiset	1064	1301	1509	1689	1921	
Obligaatiot	90	144	208	289	402	
Osakkeet ja osuudet	4	4	23	84	85	
Kiinteistöt ja kiint.-osakkeet	573	696	799	1008	1156	
Yhteensä	1731	2145	2538	3070	3565	
Vaihto-omaisuus	-	-	-	-	4	
Käyttöomaisuus						
Osakkeet ja osuudet	77	87	105	144	174	
Kiinteistöt ja kiint.-osakkeet	93	103	120	133	170	
Koneet ja kalusto	6	9	11	22	62	
Muut pitkävaikutt. menot			3	6	9	
Yhteensä	177	200	240	305	415	
Konserniaktiiva	-	-	-	-	4	
Arvostuserät	17	13	20	22	16	
Vastaavaa yhteensä	2350	2846	3423	3993	5143	

Kansa-konsernin sijoitusomaisuuden suurin erä on edelleen sijoitussuunnitelmat, josta vuonna 1984 oli TEL-takaisinlainausta noin 60 %. Sijoitukset kiinteistöihin ovat kuitenkin kasvaneet suhteellisen voimakkaasti ja ne ovat pääasiassa kiinteistöjen rakentamista ja osittain niiden ostamista. Nykyisin vakuutusyhtiöt ovatkin huomattavia teollisuus- ja liiketilojen omistajia. Teollisuusrakennusten ja teollisuushallien lisäksi nämä tilat voivat olla erilaisia toimistotaloja, ostoskeskuksia, ravintoloita, hotelleja ja niin edelleen.

Rakentamalla ja vuokraamalla tilat joko asiakasyritysten tai muiden yritysten tarpeisiin vapautetaan näissä tiloissa toimivien yritysten varoja muihin tarvittaviin kohteisiin. Kansa-yhtiöissä noudatetaan nykyisin sellaista periaatetta, että kiinteistöt pyritään vuokraamaan usealle ja yhä yleisemmin omalle vakuutusasiakkaalle pieninä osina. Tämä on lisännyt aikaisemmasta käytännöstä poiketen merkittävästi omassa hoidossa olevien kiinteistöjen lukumäärää. Tämän muutoksen vuoksi on pyritty kehittämään kiinteistötoimen tiedonhallintaa atk-järjestelmien käyttöönottamalla.

Kansa-konsernin piirissä on omaksuttua toimintapolitiikkaa noudattaen jo usean vuoden ajan lisätty mahdollisuuksia monipuolistaa sijoituskantaa ja hakeutua uusille toimialoille vakuutustoiminnan ja siihen varsinaisesti liittyvän sijoitustoiminnan ulkopuolella. Vuoden 1983 alusta Finanssipalvelu Oy Kansa on ulkomaanliikkeeseen kuuluvien toimintojensa lisäksi valmistellut uusien finanssipalvelujen tarjoamista kotimaassa. Kotimainen toiminta on sisältänyt mm. markkinarahan otto- ja antolainausta, arvopaperikauppaa sekä omaisuuden hoitopalveluja. Yhtiö on myös luonut valmiudet leasingtoiminnan laajentamiseksi konsernin piirissä muuhunkin käyttöomaisuuteen kuin kiinteistöihin.

Kun omaisuuden aliarvostukset eli varojen kirjanpitoarvon ja todellisen arvon välinen ero, joka koskee pääasiassa kiinteistöjen ja kiinteistöosakkeiden arvostusta, lisätään kirjanpitoarvoin laskettuun omaisuuteen, saadaan koko konsernin omaisuuden arvo

markkinahinnoin. Vuonna 1984 nämä arvotuserot olivat 316 milj. markkaa.

Kansa-konsernin koko sijoituskannan kehitys ilmenee asetelmasta 30.

Kansa-konsernin sijoituskannasta muodostavat yritysten luototus ja sijoitukset kiinteistöihin yhteensä yli 80 %. Kansassa on luotustoiminnan kehittämiseen kiinnitetty erityistä huomiota ja tuloksena onkin hyvin toimiva, asiakkaiden tarpeiden kokonais-selvittelyyn pystyvä lainaosasto ja eri tyyppisiä lainoja sisältävä lainasalkku. Jo vuodesta 1962 lakisääteisellä pohjalla ollut eläkevakuutustoiminta on jatkuvasti lisännyt vakuutuslaitosten merkitystä luottomarkkinoilla. Kuitenkaan vakuutuslaitokset eivät tee tältä osin sijoituspäätöksiä, koska eläkevakuutusrahastoista myönnettävä takaisinlainaus toimii automaattisesti eli luotot ohjautuvat pääasiassa takaisin niille yrityksille, jotka ovat maksaneet vakuutusmaksut. Kansa-konsernin sijoituskannassa tätä automaattista takaisinlainausta on lähes 30 %.

Asetelma 30. Sijoituskannan kehitys

	Miljoonaa markkaa				
	1980	1981	1982	1983	1984
Takaisinlainaus (TEL)	682	807	924	1020	1124
Muut lainat	382	495	585	669	797
Valuuttatalletukset	77	82	199	104	135
Obligaatiot	90	144	208	289	402
Osakkeet	81	92	128	228	259
Kiinteistöt ja kiint.-osakkeet	<u>666</u>	<u>800</u>	<u>919</u>	<u>1141</u>	<u>1327</u>
	1978	2418	2963	3451	4044

2.4.5. Vieras ja oma pääoma

Asetelmassa 31 esitetty Kansa-yhtiöiden vieraan ja oman pääoman taso ja kehitys perustuu konsernitaseeseen, jossa on eliminoitu sisäisen jälleenvakuutuksen vaikutus saamisiin, velkoihin sekä vakuutustekniseen vastuovelkaan, muut sisäiset velat mukaanlukien työntekijäin eläkelain mukainen takaisinlainaus ja sisäinen voitonjako. Vähemmistöosuudet sisältävät vähemmistöosakkaiden

osuuden omasta pääomasta niissä tytäryhtiöissä, joista yhtymä suoraan tai välillisesti omistaa vähemmän kuin 100 prosenttia.

Vieraasta pääomasta on valtaosa vakuutusteknistä vastuuvalkaa, johon sisältyy vakuutusmaksuvastuu ja korvausvastuu. Vakuutusmaksuvastuu on konsernin vakuutusyhtiöiden voimassa olevista vakuutussopimuksista aiheutuva vastuu, joka lankeaa tilinpäätöksen jälkeiselle ajalle. Korvausvastuu on varaus ennen tilikauden päättymistä sattuneista, tunnetuista ja vielä tuntemattomista vahingoista suoritettavia korvauksia varten. Eläkevakuutuksen osuus vakuutusmaksuvastuusta on lisääntynyt ja oli vuonna 1983 noin 61 prosenttia. Muut velat ovat pääasiassa yhtymän valuuttamääräisiä velkoja, avoimia kauppahintoja ja kiinteistöyhtiöiden rakennusaikaisia velkoja.

Asetelma 31. Vieraan ja oman pääoman kehitys

VASTATTAVAA	1980	Miljoonaa markkaa				1984
		1981	1982	1983		
Vieras pääoma						
Jälleenvakuutusvelat	46	119	108	97		348
Siirtovelat	24	36	35	43		67
Muut velat	75	74	202	291		460
Vakuutustekninen vastuuvalka						
Vakuutusmaksuvastuu	1046	1206	1436	1729		1980
(josta eläkevak.osuus)	(583)	(699)	(832)	(1047)		
Korvausvastuu	724	926	1122	1312		1686
(josta eläkevak.osuus)	(399)	(502)	(594)	(602)		
Yhteensä	1915	2361	2903	3472		4541
Tasointusvaraus	338	316	339	290		282
Luottotappiovaraus	27	37	47	60		66
Ennakkokulukirjaus	6	17	11	16		24
Muut varaukset	1	1	1	1		5
Vähennistöosuudet	1	1	2	1		30
Oma pääoma						
Sidottu						
Osakepääoma	16	16	16	16		19
Muu sidottu	37	37	70	88		125
Yhteensä	53	53	86	105		144
Vapaa						
Edellisiltä vuosilta	3	7	16	32		49
Tilikauden voitto	5	8	17	17		2
Yhteensä	8	15	33	49		51
Vastattavaa yhteensä	<u>2350</u>	<u>2846</u>	<u>3423</u>	<u>3993</u>		<u>5143</u>

Asetelman tasoitusvaraus ja muut varaukset sisältyvät Kansa-konsernin solvenssimarginaaliin ja vaikuttavat siten yhtymän vakavaraisuussuhteen tasoon.

2.4.6. Keskeiset tavoitteet ja järjestöyhteistyö

Kansan perinteisesti voimakas asema kotitalouksien vakuuttajana on kotimaan vakuutuksen peruslähtökohta. Omistuspohjansa ja taustansa perusteella Kansalla on toiminnassaan kotitaloussektorilla selkeä pääkohderyhmä, SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen ja sen taloudet. Toimintaa kehitetään tarjoamalla Kansan pääasiakasryhmille ay-liikkeen ja E-liikkeen jäsentalouksille ryhmävakuutuksin perusturva, jota taloudet voivat täydentää yksilöllisin, perusturvaan sopivin, toisiinsa yhdisteltävin vakuutuksin. Muille yksityistalouksille tarjotaan vähintään kilpailevien vakuutusyhtiöiden taseisia palveluja ja yksilöllisiä, toisiinsa yhdisteltävissä olevia vakuutustuotteita.

Yksityistalouksien lisäksi kansan asiakaslohkoina ovat pienet ja keskisuuret yritykset, E-liike, muut suuryritykset mm. valtionyhtiöt, kunnat ja järjestöt. Tuotteita ja palveluja kehitetään ja hinnoitellaan asiakaslokoittain. E-liikkeen ja muun työväenliikkeen yritystoiminnan vakuutuspalvelu hoidetaan mahdollisimman laajasti tarjoten vähintään kilpailijayhtiöiden taseisia palveluja. Yrityksille ja kunnille tarjotaan kilpailukykyinen palvelu, jossa vakuutuspalvelujen lisäksi tarjotaan asiakasryhmien ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti yhteistyössä muun liiketoiminnan ja ulkomaantoiminnan kanssa kaikkien toimialojen palvelumahdollisuudet hyödyntäviä finanssialan kokonaispalveluja. Markkinointi tapahtuu laajan yleisen lajiasiantuntemuksen omaavan alueorganisaation puitteissa asiakaslokoittain ryhmitettynä.

Kansan ulkomaantoiminta perustuu keskeisesti korkean vakavaraisuussuhteen tarjoamaan kilpailuetuun kansainvälisillä jälleenvakuutusmarkkinoilla. Ulkomaanliikkeen bruttovakuutusmaksuja lisätään korkeintaan puoleen Kansan koko vakuutusmaksuvolyymista markkinoiden tarjoamien mahdollisuuksien rajoissa.

Mahdollisuuksia yhtiöinvestointeihin seurataan aktiivisesti ja yhtiöinvestoinneissa korostuu valmius tehdä nopeita ratkaisuja.

Palveluja kehitettäessä painotetaan sijoitustyyppisiä vakuutuksia. Finanssi- ja vakuutuspalvelua yhdistellen luodaan kokonaistuotteita, joiden markkinat pääosin sijaitsevat ulkomailla. Yhteistyössä kotimaan vakuutuksen ja muun liiketoiminnan kanssa kehitetään myös Suomen vakuutus- ja finanssimarkkinoille sopivia palvelutuotteita.

Kansan sijoitustoiminnassa on edelleen keskeisintä vakavaraisuuden lisääminen. Sijoituskohteet valitaan tuotto-odotuksiin perustuen niin, että sijoitustoiminta mahdollisimman hyvin auttaa konsernipäämäärien toteutumista.

Merkittävä osa käytettävissä olevista varoista suunnataan kiinteistösijoituksiin, jotka ovat vakavaraisuuden kannalta tärkeimpiä sijoitusalueita. Kiinteistösijoitusten ja muiden sijoitusten nykyiset suhteelliset osuudet koko sijoituskannasta säilytetään ennallaan. Kiinteistösijoituksia, jotka suunnataan E-liikkeen kohteisiin, kuntien ja valtion sekä ykstyistä yritystoimintaa palveleviin kiinteistöihin, käytetään yhtenä asiakkaiden rahoitus muotona.

Lainasijoituksiin varoista ohjataan se määrä, joka tarvitaan mm. likviditeetin ylläpitoon ja asiakassuhteiden edellyttämään rahoitukseen. Lainoituksessa huomio kiinnitetään kokonaistalouden kannalta tarkoituksenmukaiseen rakenteeseen.

Sijoituksia uusille toimialoille lisätään ja niitä kehitettäessä otetaan kannattavuuden lisäksi huomioon niiden sopivuus Kansan konsernikokonaisuuteen.

Finanssipalvelutoimintaa hyödynnetään sijoitustoiminnan monipuolistamisessa. Osaamista finanssipalvelun piirissä kehitetään niin, että alalla voidaan tarjota laaja-alaisesti myös neuvontapalveluja. Näitä toimintoja varten Kansa perusti toukokuussa 1984 kehi-

tysyhtiön Suomen Yrityskehitys Oy, jonka tehtävänä on hankkia sijoitusmielessä osakkuuksia eri aloilla toimivissa yrityksissä ja auttaa niitä menestymään. Elokuussa 1984 perustettiin Pikarahoitus Oy, jonka toimialana on leasingtoiminta ja muu ns. rahoitusyhtiötoiminta. Finanssipalvelujen tarjonnassa tuotteet ja palvelut kehitetään yhteistyössä kotimaan vakuutuksen ja ulkomaantoiminnan kanssa.

SAK:n ja Kansan kesken sovittiin yhteistyön tiivistämisestä vuonna 1974, jolloin SAK ja sen jäsenliitot tulivat Kansan osakkaiksi. Yhteistyön pääargumentit olivat:

- ay-jäsenen taloudellisen turvallisuuden edistäminen vakuutus- toiminnan avulla
- vakuutustoiminnassa liikkuvien pääomavirtojen ohjailu
- asiantuntijayhteistyö Kansan toimialaan kuuluvissa asioissa
- Kansan selviytyminen vakuutuskilpailussa.

Lähtökohtana Kansan toiminnassa SAK:n jäsenten parissa on SAK:n 12. edustajakokouksen vakuutuspoliittinen kannanotto, jonka perussisältö oli, että

- perussosiaaliturva järjestetään yhteiskunnan toimesta
- työmarkkinavakuutukset täydentävät tätä perussosiaaliturvaa (vuonna 1976 TES-neuvotteluissa sovittiin työntekijäin ryhmähenkivakuutusjärjestelystä, TRHV, Kansa sai vastuuleen puolet koko järjestelystä)
- ryhmävakuutuksilla paikataan liitto- ja osastokohtaisesti sosiaaliturva-aukkoja
- yksilöllisillä vakuutuksilla viimeistellään asiakaskohtaisesti tarpeiden mukainen, kattava vakuutusturva.

Lakisääteinen sosiaaliturva on kehittynyt viime vuosina monipuolisesti. Kansaneläkkeen ja työeläkkeen tasoa on nostettu, sairaus-, tapaturma- ja työttömyysvakuutus on uudistettu sekä perhepolitiikkaa kehitetty. Keskeisten sosiaalivakuutusmuotojen laajat muutokset eivät olekaan aivan lähivuosina todennäköisiä, vaan pääasiallinen huomio kiinnitetään yksityiskohtien korjaamiseen sekä vakuutusten rahoitusjärjestelmien turvaamiseen.

Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen ehtoja on myös tarkistettu koko ajan. Se on myös osoittautunut erittäin tarkoituksenmukaiseksi tavaksi edistää työntekijäin taloudellista turvallisuutta, minkä vuoksi sen kehittämiseen tullaan panostamaan myös tulevaisuudessa.

Ryhmävakuutuksilla voidaan edullisesti ja tehokkaasti paikata yleisessä sosiaaliturvassa olevia aukkoja. Kansa on yhdessä SAK:n ja sen jäsenliittojen kanssa kehittänyt perussosiaaliturvan ja työmarkkinavakuutuksen kanssa yhteensovitettuja ryhmävakuutuksia. Tällä hetkellä jo lähes 650000 SAK:n jäsentä on eri liittojen kustantamien ryhmävakuutusten piirissä.

SAK:n ja Kansan yhteistyössä on lähdetty siitä, että työmarkkina-, liitto- ja yksilöllisten vakuutusten tulee muodostaa jäsenille järkevä ja kattava, perussosiaaliturvaa aukottomasti täydentävä kokonaisturva. Tämä asettaa Kansan tuotekehittelylle suuria vaatimuksia. Keskeisenä tavoitteena on asiakkaan kokonaispalvelun kehittäminen. Yksilöllisiä vakuutuksia kehitetään siten, että niiden avulla on mahdollisuus ratkaista perheen koko vakuutusturvan tarve keskenään yhteensopivin vakuutuksin.

SAK:n ja Kansan yhteistyö on merkinnyt Suomen oloissa ainutlaatuisen, työpaikoille ulottuvan palveluverkoston rakentamista. Vuonna 1978 alkanut toiminta on laajentunut voimakkaasti siten, että tuhansilla työpaikoilla toimii ammattiosaston nimeämä vakuutusvastaava. Hänen tehtävänä on huolehtia vakuutusasioihin liittyvästä neuvonnasta ja tiedotuksesta sekä vakuutusten keskitämisestä Kansaan. Tähän mennessä on yhteistyön tuloksena Kansaan keskitetty jo noin 250 000 vakuutusta.

Liitoissa ja ammattiosastoissa tapahtuvaa vakuutuspalvelutoimintaa kehitetään edelleen siten, että jäsenillä on varma tieto häntä koskevasta ryhmävakuutuksesta ja sen sisällöstä. Lisäksi varmistetaan, että jäsenellä on mahdollisuus saada tarpeittensa mukaiset yksilölliset vakuutukset ay-jäsenyyteen kytkeytyvine erikoisetuineen Kansan oman asiakaspalvelun tai ammattiosaston vakuutuspalvelutoiminnan kautta.

Myös Kansan asiakaspalveluverkosto on kehitetty kattamaan kotitalousasiakkaan tarpeet koko maassa. Koko maan alueella toimii yli 60 asiakaspalvelutoimistoa, 150 päätoimista piiripäällikköä ja yli 5000 sivutoimista asiamiestä. Näiden voimavarojen avulla palveluaan Kansan tällä hetkellä yli 400 000 kotitalousasiakasta.

Kansa on vuodesta 1970 kolminkertaistanut markkinaosuutensa useimmissa vakuutuslajeissa kotimaassa. Tähän on ollut tuntuvasti vaikuttamassa yhteistyö SAK:n jäsenliittojen ja niiden jäsenkunnan kanssa. Voimakas kasvu asettaa kuitenkin Kansan palvelukyvyille kovia haasteita. Menestyminen riippuu kyvystä rakentaa vakuutuspalvelut asiakkaiden ehdoilla.

2.5. RENLUND-KONSERNI

Perinteikäs 110-vuotias Oy Renlund Ab on kuulunut jo 24 vuotta E-liikkeeseen. Yhtiön osakekannasta on 99,8 % E-osuuskunta Ekalla. Eka-yhtymässä Renlundin toimialaan kuuluvat rakennus- ja teollisuusstarvikkeiden tukku- ja vähittäiskauppa sekä autojen maahan-tuonti ja niiden tukku- ja vähittäiskauppa.

Vuodet 1982-1984 ovat merkinneet Renlund-yhtymälle laajaa organi-saatio- ja rakennemuutosta. Tulosityksikköorganisaatio on uudistettu asiakaslähtöisiin toiminnallisiin kokonaisuuksiin. Rakennus- ja teollisuusstarvikkeiden kauppa jaettiin erillisiin tulosryhmiin: tukkumyyntiryhmään, vähittäismyyntiryhmään, osto- ja materiaali-toimintoryhmään sekä metalli- ja ulkomaankaupparyhmään. Renlund-yhtymän autokaupasta vastaavat itsenäisenä tytäryhtiönä toimiva autojen maahantuontia harjoittava Haka-Auto Oy sekä yhtymän autoryhmä. Autoryhmään kuuluvat osuusliikkeiden omistuksessa olleet auto-osastot ja osakeyhtiömuotoiset autoliikkeet. Forssan Autopirtti Oy, Kainuun Takuuauto Oy, Oulun Tehoauto Oy, Autopuu-s-telli Oy Varkaudessa ja Rehtiauto Oy Tampereella ovat siirtyneet E-osuuskunta Ekalta Renlund-yhtymän tytäryhtiöiksi.

2.5.1. Toiminnan laajuus

Renlund-konsernin liikevaihto vuonna 1984 oli 1734 milj. markkaa, josta emoyhtiön osalle tuli 1124 milj. markkaa.

Myyntiryhmistä suurin on tukkumyyntiryhmä, jonka asiakaspiiri koostuu suurkuluttaja- sekä tukkuasiakkaista kuten rakennusliik-keistä ja -urakoitsijoista, teollisuuslaitoksista, valtion ja kuntien laitoksista ja virastoista, jälleenmyyjistä ym. tukku-luontoisista asiakkaista. Tärkeän asiakasryhmänsä muodostavat omat sidosryhmäasiakkaat eli Eka-yhtymän muut toimialat, joiden hankin-takanavana rautakauppatuotteiden osalta Renlund toimii. Osuuskun-takaupan kehittämisessä Renlundin ja muiden toimialaorganisaatioi-den yhteistyö onkin välttämätöntä ja sen kehittämiseen Renlund on varautunut panostamaan resursseja sekä parantamaan markkinointi-, informaatio-, toimitus- ym. järjestelmiä. Yhteistyön parantamiseksi-

si on E-osuuskunta Ekan kanssa tehty materiaalitoimintojen rationalisointisopimus.

Vähittäismyyntiryhmässä - runsas kolmannes myynnistä - Renlundin vahvinta aluetta edustavat Suur-Helsingin keskustan rautakaupat, joilla voidaan katsoa olevan selvä markkinajohtajuus Helsingissä. Rakentajarautakaupat sen sijaan ovat rautakaupan kovimmin kilpailtu alue, jota rasittaa lisäksi voimakas kausivaihtelu. Sisustajarautakaupat, jotka erikoistuvat asumisen laatua ja viihtyisyyttä lisääviin sisustamispalveluihin, on valittu yhdeksi markkinaosuuksia kasvattavaksi myynnin alueeksi.

Renlundilla on ollut metallikauppaan erikoistunut tulosityksikkö vuodesta 1976 alkaen. Vuoden 1984 aikana Oy Renlund Ab:ssa luotiin perusstrategia, jonka mukaan toiminnan painopistettä suunnataan kannattavimmille toimialoille. Vuoden 1985 aikana Renlund on luopunut ns. raskaasta teräskaupasta. Hyvinkään, Hämeenlinnan, Jyväskylän, Kouvolan, Kuopion, Mikkelin, Savonlinnan, Varkauden ja Virtain toimipisteet on siirretty E-osuuskunta Ekan maatalouskaupalle. Tammikuussa 1985 Renlund hankki Espoossa sijaitsevan Esmac Oy:n koko osakekannan. Refimex-yritysryhmään kuuluvat Esmac tuo maahan mm. sähkömoottoreita ja generaattoreita.

Ulkomaankauppatoiminnassa Renlund on siirtynyt käyttämään Projex Oy:n ulkomaankauppapalveluja. Vuonna 1983 perustetun ulkomaankauppa-tulosityksikön pyrkimyksenä on laajentaa toimintaa entistä enemmän kansainvälisille markkinoille.

Renlundin oman autoryhmän myynti vuonna 1984 oli 113 milj. markkaa. Renlundin autoryhmä on yksi maan suurimmista piirimyyjäketjuista ja kun otetaan huomioon Haka-Auton osuus ja tämän oman vähittäismyyntiketjun osuus, myytiin Renlundin ja sen tytäryhtiöiden kautta vuonna 1984 noin 14000 autoa eli lähes 13 % kaikista Suomessa myydyistä autoista.

2.5.2. Tuloskehitys

Voimakkaasti ketjuuntunut ja keskittynyt rauta- ja rakennustarvikekauppa on viime vuosina joutunut kireään kilpailuun markkinaosuuksista. Pääasiallisina syinä ovat olleet hidastunut talouskasvu, rakennustoiminnan supistuminen ja kuluttajien muuttuneet tarpeet.

Seuraavassa asetelmassa 32 esitetyt luvut perustuvat konsernitalinpäätökseen, joka sisältää myös Haka-Auto Oy:n, R-Auto Oy:n ja em. auto-osakeyhtiöt, Haka-Tuonti Oy:n ja Keski-Suomen Mittateräs Oy:n. Konserniyhtiöiden keskinäiset saamiset ja velat on eliminoitu samoin kuin keskinäiset liiketapahtumat ja niihin sisältyvät katteet. Yhtymän liikevaihto oli vuonna 1984 1734 milj. markkaa, josta emoyhtiön, Oy Renlund Ab:n, tiliin tuli 1124 milj. markkaa eli noin 65 %.

Rauta-alankaupassa Renlundin markkinaosuus on noin 9 %. Kiristyvässä kilpailutilanteessa Renlund on kyennyt kuitenkin säilyttämään markkinaosuutensa niin tukku- kuin vähittäiskaupassakin. Kuten rautakauppa-alalla yleensäkin, kannattavuus on emoyhtiön saneeraustoimenpiteistä ja käyttökuluihin kohdistuneista säästötoimenpiteistä huolimatta edelleen heikko.

Asetelma 32. Yhtymän tuloslaskelman keskeiset erät

	Miljoonaa markkaa		
	1982	1983	1984
Liikevaihto	1319	1477	1734
Muuttuvat kulut	1139	1288	1485
Kiinteät kulut	153	168	203
Käyttökate	28	21	46
Poistot	8	11	24
Liikevoitto	20	10	22
Muut tuotot ja kulut	32	44	51
Varausten muutos	-13	+0	-23
Korkokulut	47	60	69
Välittömät verot	5	7	6
Vähermistön osuus		1,4	0,6
Tilikauden voitto/tappio	-14	-14	-25

Käyttökate ei kolmena viimeisenä vuonna ole riittänyt kattamaan nettokorkoja. Pääomakustannusten kasvuun on vaikuttanut yleisen korkotason nousun ohella uusien toimipisteiden aiheuttamat lisäpääoman tarpeet sekä tappiollisen toiminnan vaatima rahoitus-tarve.

2.5.3. Omaisuus ja rahoitus

Renlund-yhtymän konsernitaseen loppusumma oli vuonna 1984 821 milj. markkaa. Sen jakautuma rahoitus-, vaihto- ja käyttöomaisuuteen käy ilmi oheisesta asetelmasta 33. Rahoitusomaisuuden keskeisimmät erät ovat luonnollisesti myynti- ja siirtosaamiset. Vaihto-omaisuus on pääasiassa tavara- ja valmistevarastoja.

Asetelma 33. Renlund-konsernin taseen omaisuus

VASTAAVAA	Miljoonaa markkaa		
	1982	1983	1984
Rahoitusomaisuus	241	287	315
Rahat ja pankkisaamiset	23	22	19
Myyntisaatavat	158	192	213
Lainasaamiset	26	9	18
Ennakkomaksut	5	2	4
Siirtosaamiset	27	61	60
Muu rahoitusomaisuus	2	1	1
Vaihto-omaisuus	182	248	288
Käyttöomaisuus	162	191	218
Keskeneräiset omat työt	3	3	0
Tontit ja maa-alueet	47	46	47
Rakennukset ja rakennelmat	62	48	34
Koneet ja kalusto	47	88	128
Muut aineelliset hyödykkeet	0	0	0
Osakkeet ja osuudet	2	2	2
Aineettomat oikeudet	0	0	0
Muut pitkävaik. menot	1	4	5
Arvostuserät	1	1	0
Vastaavaa yhteensä	<u>586</u>	<u>727</u>	<u>821</u>

Käyttöomaisuuteen kuuluva kiinteä omaisuus, tontit ja maa-alueet, rakennukset ja rakennelmat ovat keskeiset kirjanpidossa aliarvostetut omaisuuserät. Kirjanpitoarvon ja käyvän arvon eroa erityisesti tonttien ja maa-alueiden osalta on erityisen vaikea määrit-

tää. Sijainnista ja käyttötarkoituksesta riippuen käypä arvo saattaa olla kirjanpitoarvoon verrattuna tonttien ja maa-alueiden osalta 2-4 -kertainen. Osakkeiden ja osuuksien käypä arvo voi olla kirjanpitoarvoon nähden 3-4-kertainen. Tämän tarkempaa arviota Renlund-konsernin omaisuuden todellisesta arvosta ei tässä yhteydessä ole tarkoituksenmukaista tehdä.

Asetelmasta 34 ilmenee Renlund-konsernin vieraan ja oman pääoman määrä ja suhteet. Menemättä tarkempaan yritysanalyttiseen tarkasteluun voidaan todeta, että yhtymän omavaraisuusaste ja rahoitusrakenne ovat epätyydyttävät viime vuosina tehdyistä omaisuuden arvonkorotuksista ja osakepääoman korotuksista huolimatta.

Asetelma 34. Konsernin vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	Miljoonaa markkaa		
	1982	1983	1984
Vieras pääoma			
Lyhytaikainen	390	451	526
Ostovelat	125	157	178
Ennakkomaksut	23	23	14
Siirtovelat	47	81	53
Rahoitusvekselit	11	14	32
Muut lyhytaikaiset	184	176	249
Pitkäaikaiset	148	206	226
Lainat rah.laitoksilta	114	169	186
Eläkelainat	34	37	40
Muut pitkäaikaiset	0	0	0
Varaukset	20	20	44
Varastovaraus	19	18	36
Muut varaukset	1	2	8
Vähemmistöosuus	-	5	8
Oma pääoma			
Sidottu oma pääoma	42	58	55
Osakepääoma	27	40	40
Arvonkorotusrahasto	15	18	15
Vapaa oma pääoma	-14	-14	-39
Käyttörahasto	1	-	-
Voittovarot	-1	-0	-14
Tilikauden tappio	-14	-14	-25
Vastattavaa yhteensä	<u>586</u>	<u>727</u>	<u>821</u>

2.5.4. Toiminta-ajatuksen päälinjat

Renlund-yhtymässä toteutetun ja edelleen tehostuvan sisäisen rakenne- ja organisaatiouudistuksen tarkoituksena on, että kukin organisaatioyksikkö keskittyy oman liikeideansa kehittämiseen valtakunnallisesti. Tavoitteina ovat tällöin:

- markkinoinnin tehokkuus ja tarkoituksenmukaisuus,
- kustannusrakenteen keventäminen organisaatiotasojen ja -yksiköiden vähentämällä,
- pääoman sidonnaisuuden helpottaminen mitoittamalla resurssit tarkoituksenmukaisesti kunkin organisaatioyksikön liikeidean tarpeiden perusteella.

Tavoitteeksi on asetettu jokaisen toimintapisteen saaminen terveeksi siten, että kaikki toimipaikat kattavat omat kulunsa ja lasketun osuuden yrityksen nettotulostavoitteesta.

Rakentamisen määrässä ja sen sisäisessä rakenteessa tapahtuvat muutokset, muutokset kulutuskysynnässä entistä valmiimpien tuotteiden ja tuotekokonaisuuksien suuntaan sekä muut markkinointi- ja ympäristöolosuhteiden muutokset edellyttävät liikeideapohjaiselta markkinoinnilta joustavuutta ja jatkuvaa muuntumiskykyä. Liikeideapohjaisen markkinoinnin vahvojen puolien hyödyntäminen luo mahdollisuudet markkinaosuuksien lisäämiselle ja samalla edellytykset myös kannattavuuden parantamiselle. Luodun perustrategian onnistuminen lähivuosina edellyttäneen myös omavaraisuusasteen parantamista osakepääoman korotuksen kautta.

2.6. FINNOIL-KONSERNI

Vuonna 1964 perustettu E-Öljyt Oy sai Eka-yhtymän rakenneuudistuksessa vastatakseen Ekan polttoneste- ja huoltamokaupasta. Yhtiön uusi nimi Finnoil Oy otettiin käyttöön 1.5.1984. Yhtiön osakepääoma oli vuoden 1984 lopussa 44 milj. markkaa, josta Neste Oy omisti 50 % ja Eka-yhtymä 50 % siten, että E-osuuskunta Ekan osuus oli 27,3 % ja Kantava Oy:n osuus 22,7 %.

Finnoil Oy on emoyhtiönä konsernissa, johon kuuluvat Kuljetusliike Peippo Oy, henkilöautojen vaihtomootoreita ja varaosia valmistava ja markkinoiva Oy Carparts Ab, kiinteistöyhtiö Kajaanin Pohjolankulma Oy sekä Harjavallan Huoltokeskus Oy.

2.6.1. Toiminnan laajuus

Konsernin liikevaihto vuonna 1984 oli 1,9 miljardia markkaa (emoyhtiön osuus 98 %) ja taseen loppusumma 520 milj. markkaa (emoyhtiön osuus 96 %). Konsernin henkilökunnan määrä keskimäärin 1984 oli 1281, joista 1136 työskenteli emoyhtiössä.

Yhtiöllä oli vuoden 1984 lopussa 205 toimipaikan huoltamoverkko, joista oli yhtiön omia huoltamoita 107, osuusliikejakamoita 62 ja dealereita 36. Markkinaosuus oli bensiinissä 13,8 %, dieselöljyssä 8,5 % ja kevyessä polttoöljyssä 7,2 %. Huoltamoiden tarvikemyynti kohosi 200 milj. markkaan eli kymmenykseen yhtiön kokonaismyynnistä.

Konsernin tuloslaskelman keskeiset erät ilmenevät oheisesta asetelmasta 35. Vuosina 1983-1984 konsernin liikevaihdosta meni 87 % aine- ja tavarahankintojen kattamiseen. Vuonna 1984 kiinteiden kulujen, työvoimakustannusten, vuokrien ja muiden kiinteiden kulujen, suhteellisen voimakkaasta kasvusta johtuen konsernin kannattavuus laski. Kiinteitä kuluja kasvattivat erityisesti markkinointi- ja tietojenkäsittelykulut sekä yhtiön nimenmuutoksen aiheuttamat menot.

Asetelma 35. Konsernin tuloslaskelman keskeiset erät

	Miljoonaa markkaa		
	1982	1983	1984
Liikevaihto	1592	1747	1935
Muuttuvat ja kiinteät kulut	1452	1710	1894
Käyttökate	40	37	39
Poistot	18	7	14
Liikevoitto	22	30	25
Muut tuotot ja kulut	+7	+1	+10
Varastojen muutos	0	+8	0
Korkokulut	32	37	39
Välittömät verot	4	4	4
Tilikauden tulos	-7	-2	-9

Konserniaktiivasta tehtiin vuonna 1984 poistoja 8,4 milj. markkaa, jotka aiheutuivat Kuljetusliike Peippo Oy:n osakkeiden arvonalennuksesta. Muiden poistojen osuus oli vuonna 1983 24,5 % ja vuonna 1984 22,7 % EVL:n maksimipoistoista. Konsernin nettokorot olivat 1983 31,3 milj. markkaa ja vuonna 1984 32,2 milj. markkaa ja veivät siten käyttökatteesta yli 80 %. Alipoistoin ja käyttöomaisuuden myyntivoitoilla kohennettuna konsernin tulos vuonna 1984 oli 9 milj. markkaa tappiollinen.

2.6.2. Finnoilin omaisuus ja varainhankinta

Finnoil-konsernin taseen mukainen omaisuus esitetään oheisessa asetelmassa 36. Konsernin varoista vuoden 1984 lopussa oli noin puolet rahoitusomaisuudessa, rahana ja pankkisaamisina sekä myynti- ja lainasaamisina. Kanta-asiakkaiden, erityisesti sidosryhmäasiakkaiden ostoaktiivisuuden lisääntyminen ja luottokorttikannan voimakas kasvu lisäsivät myyntiä ja kasvattivat siten myös myyntisaamia.

Konsernin käyttöomaisuuden maa-alueet ovat pääasiassa pääkonttoria ja huoltamotoimintaa varten hankittuja tontteja. Niiden kirjanpidon mukaiset arvot eivät sisällä merkittäviä aliarvostuksia. Käyttöomaisuuden merkittävin osa on rakennuksissa, jotka ovat pääasiassa huoltamorakennuksia. Myös niiden todellinen arvo on lähellä taseen kirjanpitoarvoa. Kokonaisuutena ottaen Finnoilin taseen mukainen omaisuus ei sisällä merkittävää aliarvostusta.

Asetelma 36. Finnoil-konsernin taseen omaisuus

VASTAAVAA	Miljoonaa markkaa		
	1982	1983	1984
Rahoitusomaisuus	163,0	209,0	259,0
Rahat ja pankkisaamiset	14,6	24,5	33,6
Myyntisaamiset	119,9	147,7	166,9
Lainasaamiset	20,4	24,3	51,0
Ennakkomaksut	0,2	1,6	0,1
Siirtosaamiset	7,3	10,2	6,4
Muut rahoitusvarat	0,6	0,7	1,0
Vaihto-omaisuus	71,4	62,9	64,9
Tavarat	71,4	62,9	64,9
Käyttöomaisuus ja muut pitkävaikutteiset menot	162,4	169,8	195,3
Keskeneräiset omat työt	7,4	11,1	7,6
Maa-alueet	13,7	10,8	12,3
Rakennukset	65,6	75,8	84,9
Koneet ja kalusto	68,5	64,3	79,7
Muut osakkeet ja osuudet	2,5	3,5	3,8
Muut pitkävaik. menot	4,7	4,2	7,0
Konserniaktiiva	7,8	6,6	0,4
Vastaavaa yhteensä	<u>404,6</u>	<u>448,4</u>	<u>519,6</u>

Viime vuosien kova investointitahti on saattanut Finnoilin heikkoon rahoitusrakenteeseen. Vuoden 1983 osakepääoman 20 milj. markan korotuksen avulla vieraan pääoman osuus taseesta aleni, mutta vuonna 1984 vieraan pääoman osuus nousi jälleen 94 %:iin. Finnoilin lyhytaikaisissa veloissa vuonna 1984 oli suhteellisen merkittävä osuus korkeakorkoisella markkinarahalla, vaikka tuntuvaa siirtymistä toiminnan rahoittamisessa pitkäaikaisiin rahalaitoslainoihin tapahtuikin. Varauksista yhtiö purki vuonna 1983 vaihto-omaisuuden 7,7 milj. markan aliarvostusvarauksen, joten varauksia on vain 1,2 milj. markan luottotappiovaraus. Finnoilin osakepääomaa korotettiin vuonna 1983 20 milj. markalla, josta Neste Oy merkitsi 10 ja Kantava Oy 10 miljoonaa markkaa.

Konsernin vapaiden, voitonjakokelpoisten pääomien saldo oli negatiivinen 14,9 milj. markkaa. Emoyhtiön vastaava saldo oli negatiivinen 11,5 milj. markkaa.

Asetelma 37. Vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	1982	Miljoonaa markkaa	
		1983	1984
Vieras pääoma	383,0	408,7	489,0
Lyhytaikainen	256,0	301,8	341,7
Ostovelat	85,3	109,2	147,8
Siirtovelat	19,5	22,1	23,3
Rahoitusvekselit	29,3	10,2	3,3
Muut lyhytaikaiset velat	121,9	160,3	167,3
Pitkäaikainen	127,0	106,9	147,3
Lainat rah.laitoksilta	102,8	83,0	120,2
Eläkelainat	18,9	22,4	25,9
Muut pitkäaik. velat	5,3	1,5	1,2
Varaukset	9,0	1,2	1,2
Luottotappiovaraus	1,2	1,2	1,2
Varastovaraus	7,7	0,0	0,0
Vähemmistön osuus	0,0	0,3	0,3
Oma pääoma	12,6	38,2	29,2
Sidottu oma pääoma			
Osakepääoma	24,0	44,0	44,0
Vararahasto	0,0	0,0	0,0
Vapaa oma pääoma			
Käyttörahasato	-2,7	-2,7	-2,7
Edellisten kausien tulos	-2,1	-1,3	-3,1
Tilikauden tulos	-6,6	-1,9	-9,1
Vastattavaa yhteensä	<u>404,7</u>	<u>448,4</u>	<u>519,6</u>

Finnoil Oy:n hallitus vuonna 1984

Puheenjohtaja Eero Rantala,
pääjohtaja

Kai Hietarinta, varatoimitus-
johtaja
Eino Malinen, toimitusjohtaja
Pauli Kulvik, johtaja (16.6.1984
lähtien)

Varapuheenjohtaja Jaakko Iha-
muotila, toimitusjohtaja

Lauri Ihalainen, sihteeri
(16.6.1984 lähtien)
Risto Nummila, varatoimitusjoh-
taja, varajäsen
Timo Suortti, toimialajohtaja,
varajäsen

3. OSUUSLIIKE ELANTO

Nykyaikaisen osuustoimintaliikkeen vanhimpiin kuuluva Osuusliike Elanto perustettiin lokakuun 15. päivänä 1905. Ensimmäisenä toimintavuotenaan 1907 Elannolla oli jäseniä 1732, myymälöitä 12, henkilökuntaa 98 ja myyntiä 3000 silloista markkaa. Vuoden 1984 lopussa Elanto-yhtymän myynti ylitti 2 miljardin markan rajan, myymälöitä yhtymällä oli 267 ja henkilökuntaa 5177.

Osuusliike Elanto jäi E-liikkeessä toteutetun fuusion ulkopuolelle. Elannon edustajisto päätti ylimääräisessä kokouksessaan 5.10.1982 hylätä esityksen fuusiosta äänin 36-24. Edustajisto edellytti hylätessään fuusioesityksen Elannon ja uuden E-osuusliikkeen välille hyvää yhteistyötä.

Elanto harjoittaa vähittäiskauppaa Helsingissä ja 11 sen ympäristökunnassa eli maan ostovoimaisimmalla ja väkirikkaimmalla alueella. Elannon toimialueella asuu lähes viidennes maan väestöstä ja siitä yli 17 % eli 164 105 henkeä oli Elannon jäsenenä vuoden 1984 lopussa.

Elanto on osuustominnalliseen aatepohjaansa nojaten tarjonnut kaikille poliittisista näkemyksistä riippumatta mahdollisuuden tulla jäsenenä mukaan. Niinpä Elannon jäsenistössä samoin kuin sen hallintokunnissa ovat kaikki poliittiset ryhmittymät mukana. Edustajiston voimasuhteet 1984-1987 ovat: sosialidemokraatit 33, keskusta-oikeisto 15, kansandemokraatit 9 ja SKP:n Uudenmaan piirijärjestön ym. vaaliliitto 4.

3.1. Toiminnan laajuus

Elanto-yhtymään kuuluvat Osuusliike Elannon lisäksi seuraavat tytäryhtiöt; Kannelmäen Tavaratalo Oy, Pohjolan Pesula Oy, Oy Palvelurengas Ab, Oy Kaupparengas Ab ja Pohjolan Siivous Oy. Asetelmasta 38 käy ilmi Elannon toiminnan koko ja rakenne myynnillä ja toimipaikoilla mitattuna.

Asetelma 38. Elannon myynti ja toimipaikat

	1984 1000 mk	1983 1000 mk	Muutos %	Toimipaikat 1984 1983	
Mestari-Elannot	487803	441138	+10,6	55	44
Koti-Elannot	414957	401703	+ 3,3	111	128
Pullapuodit	66893	64777	+ 3,3	38	41
Elintarvikeryhmän yhteensä	969653	907618	+ 6,8	204	213
Tavaratalot ja eri- koismyymälät	425053	409520	+ 3,8	39	38
Hautauspalvelut ja kukkamyymälät	9103	8063	+12,9	3	3
Hotelli- ja ravinto- laryhmä	319973	307481	+ 4,1	55	54
Pesumyymälät	8562	7684	+10,7	-	-
Muu myynti	25404	22945	+10,7	-	-
Elanto yhteensä	1757748	1663311	+ 5,7	320	327
Kannelmäen Tavara- talo Oy (Ekamarketit Kannel- mäki ja Itäkeskus)	248267	214106	+16,0	2	1
Pohjolan Siivous Oy	4855	4081	+19,0	-	-
Oy Palvelurengas Ab	2030	2158	- 5,9	3	5
Oy Kaupparengas Ab	6155	5693	+ 8,1	-	-
Pohjolan Pesula Oy	8983	6444	+39,4	-	-
Yhtymä yhteensä	2028038	1895793	+ 7,0	325	333
- sisäinen myynti	15551	13196	+17,8	-	-
Yhtymä yhteensä	2012487	1882597	+ 6,9	325	333

Lähde: Elannon vuosikertomus 1984

Elintarvikeryhmä kattaa lähes puolet yhtymän myynnistä ja osuut-
taan on kasvattanut kehittynyt Mestari-Elantojen myyntiverkosto.
Tavarataloryhmässä uusin aluevaltaus tapahtui vuoden 1984 syys-
kuussa avatulla Itäkeskuksen Tavaratalolla, joka kuuluu tytäryhtiö
Kannelmäki Tavaratalo Oy:ön.

Aikaisempina vuosina myynnin volyymia suhteellisen voimakkaasti
kasvattaneen hotelli- ja ravintolaryhmän toimintaa ja myyntiä
vuonna 1984 rajoittivat laajat kunnostus- ja laajennustyöt.

Tytäryhtiöistä merkittävin on Kannelmäen Tavaratalo Oy, jonka myynti edustaa noin 12 % yhtymän myynnistä. Muiden tytäryhtiöiden merkitys on suhteellisen vähäinen, yhteensä vain noin 1 % yhtymän myynnistä.

3.2. Tuloskehitys

Osuusliike Elannon tulos ja sen kehitys ilmenee pääpiirteissään asetelmasta 39.

Asetelma 39. Osuusliike Elannon tuloslaskelman keskeiset erät

	Miljoonaa markkaa				
	1980	1981	1982	1983	1984
Myyntituotot	1239	1384	1511	1674	1768
Liikevaihto	1063	1189	1299	1418	1484
Kulut	1061	1187	1271	1373	1444
Käyttökate	1	2	29	45	40
Poistot	6	6	28	28	31
Liikeliikettä	-4	-4	1	17	10
Muut tuotot ja kulut	+42	+46	+110	+24	+43
Varausten lisäys	-	-	-65	-0,1	-3
Korkokulut	36	40	43	39	47
Välittömät verot	2	3	3	2	2
Tilikauden yli/alijäämä	-0,1	-0,04	+0,2	+0,6	+0,6

Elannon kannattavuus vuosina 1980-81 oli heikko. Tähän vaikutti heikohkon yleisen taloudellisen kehityksen ohella liikevaihtoon nähden osuuttaan kasvattaneet henkilökulut ja toimipaikkojen uudistamis- ja käynnistyskulut.

Myyntin ja myyntikatteen suotuisa kehitys ja henkilökulujen osuuden alentuminen vuosina 1982-1983 kohensivat kannattavuutta jo niin, että EVL:sta johdetut laskennalliset poistot voitiin tehdä. Vuonna 1984 Elannon kannattavuus ja tulos jälleen heikentyi. Tähän vaikutti kaupan kovan kilpailun ohella jonkin verran myös keväällä käyty kaupan lakko.

Elannon viime vuosien ongelmana on ollut toiminnan uudistamiseen riittämätön tulorahoitus. Käyttöomaisuuden myyntituloja on kirjattu tulosvaikutteisesti ja kauppavoittoja on myös rahastoitu mm.

perustamalla vuonna 1982 eläkerahasto 46,3 milj. markalla ja kartuttamalla sitä kauppavoitoilla vuosina 1983-84 yhteensä 14,3 milj. markalla. Käyttörahaan vuosina 1982-84 on siirretty yhteensä yli 29 milj. markkaa kauppavoitoista.

3.3. Osuusliike Elannon omaisuus

Osuusliike Elannon omaisuus vuoden 1984 lopussa lähestyi kirjanpitoarvoinkin miljardia markkaa. Vuosien 1983-84 luvut asetelmassa 40 eivät ole rahoitusomaisuuden osalta vertailukelpoisia vuosiin 1980-82. Aikaisempaan käytäntöön verrattuna rahoitusomaisuus ja myös taseen loppusumma vuonna 1983 oli noin 52 milj. markkaa suurempi. E-osuuskunta Ekan ja Elannon välisen entisen (OTK:n kanssa) tukkukauppa- ja vähittäiskauppasuhteen muututtua on aikaisempi konttokuranttitili purettu. Muutos näkyy toisaalta myyntisaamisten ja ostovelkojen kasvuna ja toisaalta ennakkomaksuissa ja lainasaamisissa. Lainasaamiset vuonna 1984 kattoivat 2/3 rahoitusomaisuudesta ja niiden voimakas lisäys viime vuosina on näkynyt myös Elannon suhteellisen voimakkaasti kasvaneina korkotuottoina.

Osuusliike Elannon käyttöomaisuus kirjanpitoarvoin 1984 oli 44 % taseen loppusummasta. 1980-luvulla Elanto on myynyt käyttöomaisuuttaan suurimman kaupan ollessa Aleksin tavaratalokiinteistön myynti Rakennuskunta Hakalle joulukuussa 1982. Yhteensä tuloutetut ja rahastoidut käyttöomaisuuden luovutusvoitot vuonna 1980-1984 olivat vajaat 300 milj. markkaa. Vastaavana aikana Elanto on investoinut käyttöomaisuuteensa, myymälöihin, tavarataloihin, hotelleihin ja ravintoloihin, tuotantolaitoksiin ja marketeihin, yhteensä lähes 400 milj. markkaa. Suurimpia yksittäisiä investointikohteita ovat olleet Hotelli Presidentti, Centrum-Kaivopiha, Maxi-Marketin osto Rake Oy:ltä, tytäryhtiö Kannelmäen Tavaratalo Oy:öön kuuluvat Eka-Marketit ja E-osuuskunta Ekalla olleiden Kannelmäen Tavaratalo Oy:n osakkeiden osto. Käyttöomaisuusinvestointiensä lisäksi Elanto sijoitti vuonna 1983 26 milj. markkaa Rakennuskunta Hakan lisäosuuspääomaan. Hakan varsinaisesta osuuspääomasta ja osuuksista Elannon osuus pieneni vuonna 1984 26,5

prosentista 20,5 prosenttiin, kun Elanto myi osuuksiaan Suomen Työväen Säästöpankille ja STS-Rahoitus Oy:lle. Elanto omistaa myös Eka-yhtymään kuuluvan Kansa-konsernin emoyhtiön Kansa-Yhtymä Oy:n osakkeista 11,5 %.

Elanto on siten merkittävänä kahden Eka-yhtymän konsernin vähemmistöomistajana mukana Eka-yhtymän liiketoiminnoissa. Elanto omistaa myös osana E-liikettä Peruspankki Oy:n osakkeita ja on mm. tätäkin kautta yhteistyösuhteissa työväenliikkeen pankkeihin.

Elannon käyttöomaisuuden, lähinnä maa-alueiden, rakennusten sekä osakkeiden ja osuuksien kirjanpitoarvon ja nykyarvon ero on huomattavan suuri. Kiinteän käyttöomaisuuden kirjanpitoarvot eivät sisällä merkittäviä arvonorotuksia.

Asetelma 40. Osuusliike Elannon omaisuus

	Miljoonaa markkaa				
VASTAAVAA	1980	1981	1982	1983	1984
Rahoitusomaisuus					
Rahat ja pankkisaamiset	4,4	5,5	7,0	17,9	12,0
Myyntisaamiset	28,7	28,9	28,9	44,5	54,0
Lainasaamiset	83,0	86,1	70,8	117,0	253,1
Ennakkomaksut	0,4	1,6	37,3	97,6	20,3
Siirtosaamiset	12,9	32,3	99,4	22,8	32,5
Muut rahoitusvarat	6,8	8,2	11,1	10,8	8,6
Yhteensä	136,3	162,6	254,4	310,6	380,5
Vaihto-omaisuus					
Aineet ja tarvikkeet	1,7	1,9	2,1	2,4	2,4
Valmisteet ja tavarat	111,3	115,8	144,0	147,2	161,6
Yhteensä	113,0	117,7	146,1	149,6	164,0
Käyttöomaisuus ja muut pitkävaikutteiset menot					
Maa-alueet	51,7	50,4	33,9	33,7	33,7
Rakennukset	49,8	46,9	39,8	38,2	43,4
Koneet ja kalustot	93,9	110,4	108,0	106,4	114,7
Osakkeet ja osuudet	91,0	90,5	117,7	145,1	223,2
Muut pitkävaikutteiset menot	7,0	9,4	6,3	7,3	13,2
Keskeneräiset työt	2,0	1,3	1,0	0,6	1,1
Yhteensä	295,3	308,9	306,8	331,3	429,3
Arvostuserät	1,5	0,4	-	-	-
	546,2	589,6	707,3	791,6	973,8

Elannon kiinteä omaisuus on pääosaltaan Helsingissä ja sen lähiympäristössä. Osa kiinteistöistä on hyvinkin vanhaa perua, osa taas varsin uutta. Niiden ikä, sijainti, käyttökelpoisuus jne. vaikuttavat niiden käypään arvoon. Käyttämällä perusteena mm. viime vuosien käyttöomaisuuden myyntejä, investointeja ja palovakuutusarvoja voidaan summittaisena karkeana arviona esittää, että Elannon koko käyttöomaisuuden käypä arvo vuoden 1984 lopussa oli vähintään noin 1,5 miljardia markkaa eli 3,5-kertainen kirjanpitoarvoon verrattuna. Tämä merkitsee sitä, että Elannon koko omaisuus asetelman 40 lukujen perusteella vuoden 1984 lopussa oli noin 2 miljardia markkaa.

3.4. Vieras ja oma pääoma

Osuusliike Elannon pääomarakenne ilmenee asetelmasta 41. Vuonna 1984 pääomista yhteensä oli lyhytaikaista vierasta pääomaa 35 %, varsinaisia lyhytaikaisia lainoja vain 13 % ja pitkäaikaisia lainoja 28 %. Kun velkojen vastapainona Elannon lainasaamiset olivat vuonna 1984 26 % taseesta, eivät Elannon ongelmana ole viime vuosina olleet korolliset velat ja suuret pääomakustannukset, itseasiassa Elannon velkaantumisasaste oli vuosina 1983-84 pienempi kuin vuosina 1980-81.

Elannon lainat rahoituslaitoksilta ovatkin suhteelliset vaatimatonta luokkaa. Eläkelainoista suurin osa on Eläkekassa Tuen rahastoimattomia eläkevastuita. Vieraaseen pääomaan luettu jäsenten pääoma, joka on pääosin säästökassatalletuksia, oli vuoden 1984 lopussa 12 % pääomista. Säästökassatalletuksista oli 55 % säästötileillä ja 45 % korkeampikorkoisilla sidotuilla määräraikaistileillä.

Varausten kartuttaminen on ajoittunut varsinaisesti vuoteen 1982, jolloin tapahtui suuri käyttöomaisuuden myynti.

Elannon jäsenmäärä oli vuoden 1984 lopussa 164 105 jäsentä. Osuusmaksu oli 100 markkaa ja maksettu osuuspääoma 12,1 milj. markkaa eli 74 % koko määrästä. Kokonaankin maksettuna jäsenten osuuspää-

Asetelma 41. Osuusliike Elannon vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	1980	1981	1982	1983	1984
Miljoonaa markkaa					
Vieras pääoma					
Lyhytaikainen					
Ostovelat	58,1	72,5	50,8	100,8	113,4
Ennakkomaksut	4,7	1,8	2,3	2,1	2,2
Siirtovelat	32,4	35,3	41,6	46,0	91,3
Rahoitusvekselit	30,4	29,4	2,4	-	-
Lyhytaikaiset lainat	6,0	20,8	10,8	-	40,0
Pitkäaikaisten lainojen erääntyvät lyhennykset	32,0	35,5	40,5	44,4	47,9
Muut lyhytaikaiset velat	35,5	33,8	38,4	53,0	43,4
Yhteensä	199,1	229,0	186,7	246,2	338,3
Pitkäaikaiset					
Lainat kotimaisilta rahoituslaitoksilta	68,9	64,8	83,1	79,0	107,6
Shekkiluotto	28,3	25,5	21,0	15,6	19,4
Eläkelainat	90,6	104,4	124,0	135,0	144,7
Muut pitkäaikaiset velat	0,3	0,3	0,3	1,4	0,4
Yhteensä	188,3	195,0	228,3	231,1	272,0
Jäsenten pääoma					
Säästökassatalletukset	68,7	78,2	83,5	91,2	102,0
Jäsentenrahasto	11,9	11,9	11,6	12,3	12,7
Nostamattomat os-tohyvitykset	0,7	0,7	0,8	0,9	1,2
Yhteensä	81,3	90,8	95,8	104,4	115,9
Varaukset					
Varastovaraus	-	-	73,0	73,0	74,1
Luottotappiovaraus	-	-	0,9	1,0	2,7
Yhteensä	-	-	73,9	74,0	76,8
Oma pääoma					
Sidottu					
Osuuspääoma	9,8	10,8	11,0	11,6	12,1
Lisäosuuspääoma	-	-	-	-	23,5
Vararahasto	55,4	54,5	33,4	33,5	33,6
Vapaa					
Käyttörahasot	12,0	9,0	31,6	37,6	39,3
Eläkerahasto	-	-	46,3	52,0	60,6
Muu oma pääoma	0,6	0,6	0,6	0,6	1,0
Tilikauden ylijäämä	-0,1	-0,04	0,2	0,6	0,6
Yhteensä	77,8	74,9	122,6	136,0	170,8
Vastattavaa yhteensä	546,2	589,5	707,3	791,6	73,8

oma olisi ollut vain vajaat 2 % pääomista. Kuten muillakin osuuskunnilla myös Elannolla osuuspääomana kertyvä riskirahoitus on erittäin vähäinen suhteessa investointeihin, pääomiin ja toiminnan laajuuteen nähden. Vuonna 1984 Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto (KK) r.y. suoritti Elannolle lisäosuuspääomaa 23,5 milj. markkaa.

Vapaassa omassa pääomassa käyttörahastoja on kartutettu erityisesti vuosina 1982-84 käyttöomaisuuden myyntivoitoista. Suurin oman pääoman erä on eläkerahasto, joka perustettiin vuonna 1982 niin ikään omaisuuden kauppavoittosiirroilla. Ottaen huomioon edellä todetun käyttöomaisuuden kirjanpidollisen aliarvostuksen Elanto on edelleen varsin vakavarainen osuuskunta.

3.5. Toiminta-ajatuksen pääpiirteet

Osuusliike Elanto on viime vuosina kiinnittänyt erityistä huomiota myymäläverkostonsa toiminnalliseen uudistamiseen, palvelun parantamiseen ja tuotevalikoimien monipuolistamiseen. Myymäläverkoston uudistaminen ja saneeraus on vähentänyt vuosina 1981-84 mm. Koti-Elantoja 44 myymälällä ja E-marketteja 31 myymälällä. Mestari-Elantoja on vastaavana aikana syntynyt 57.

Myös tavaratalo- sekä hotelli- ja ravintolaryhmän toimipaikkojen uudistaminen ja kehittäminen on tähdännyt kilpailukyvyyn ja palvelun parantamiseen. Lähtökohdat ovat nykypäivän realismissa. Toimittaessa voimakkaan kilpailun alaisilla liiketoiminnan alueilla, on kilpailukykyisillä palveluilla ja hinnoilla välittömin ja jokapäiväisin vaikutus pysyviin ja lisääntyviin jäsen- ja asiakassuhteisiin.

Elannon tunnetut, perinteiset jäsenedut, ostohyvytys, jäsentarjoukset, kumminlahja, omat jäsenjulkaisut, kurssi- ja harrastustoiminta yms. jäsenetudet ovat toisaalta luonnollinen osa osuustominta-aatetta, mutta toisaalta ne jo sellaisenaankin ovat vaikuttaneet jäsenkunnan määrään ja jäsenten asiakassuhteisiin. Jäsentarjoukset ovat nykyisin jopa tärkein syy jäseneksi liittymiseen.

Jäsenetuja tai niiden sisältöä kehiteltäessä erityistä huomiota tulisi kiinnittää sellaisiin painotuksiin, joilla voitaisiin saada aikaan kiinteän asiakassuhteen lisäksi sellainen jäsenaktiivisuus, joka kanavoituisi jäsenkohtaisena vaikuttamisena sekä liiketoiminnan kehittämiseen että erityisesti sidosryhmä- mutta myös muihin potentiaaleihin asiakkaisiin.

Konkreettisten jäsenpalvelujen ja -etujen ohella osuustoimintaan kuuluva jäsenten vaikutusmahdollisuus päätöksentekoon on perinteinen jäsenetu, mutta tämän jäsenedun sisällön muovaaminen vastaamaan nykypäivän jäsenten perinteisistä osuustoiminnallisista aatteista paljolti irtautuneita asenteita on yksi suurimpia haasteita nykypäivän osuustoimintaliikkeelle.

Elannon jäsen toiminta uudistettiin vuonna 1981. Jäsenkillat lakkautettiin ja hallintoneuvosto nimitti kaikkiaan 87 uutta jäsen toimikuntaa. Vuoden 1984 aikana jäsen toimikuntia toimi 97, joista tavarataloissa 8. Vuonna 1984 jäsen toimikunnat järjestivät sidosryhmien myötävaikutuksella jäsen- ja asiakastilaisuuksia sekä erilaisia kursseja, joiden osanottajamäärä yhteensä oli yli 50 000. Myymälöissä ja tavarataloissa pidettiin yhteistyössä Kuluttajaneuvontaliiton ja KK:n kanssa kuluttajaneuvontatilaisuuksia, joissa kävijöitä oli 84 000. Elannon jäsen suhdeosasto järjesti erilaisia kursseja, joilla osanottajia oli liki 4 000. Jäsen toimikuntien työtä kehittämällä ja lisäämällä yhteistoiminta- ja yhteydenpito muotoja ay-liikkeen ja poliittisen työväenliikkeen sidosryhmien ja niiden aluejärjestöjen kanssa ovat ilmeisesti niitä keinoja, joilla jäsenten osallistumista ja aktiivisuutta voitaisiin lisätä.

4. KULUTUSOSUUSTOIMINNAN KESKUSLIITTO KK r.y.

Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto KK r.y. on E-liikkeen rakenne-
muutoksen jälkeen keskittynyt aatteellisena yhdistyksenä valis-
tus- ja järjestötyöhön, kuluttajapolitiikkaan, julkaisutoimin-
taan sekä kansainvälisten järjestöyhteyksien hoitoon.

KK:n liiketoiminta päättyi vuonna 1984, kun kirjapainotoiminnan
jatkaajaksi perustettiin itsenäinen yritys, Painokaari Oy, jonka
osakepääomasta omistaa Paasipaino Oy 50 %, KK 40 % ja Kustannus-
osakeyhtiö Tammi 10 %. Painokaari Oy osti KK:lta kirjapainon
tuotantovälineistön, vaihto-omaisuuden ja liikearvon sekä vuokrasi
entiset toimitilat toistaiseksi käyttöönsä. Vuoden lopussa KK myi
Rakennuskunta Hakalle kirjanpainon käyttöön rakennetun kiinteistön.

KK:n jäsenet vuonna 1984 olivat:

	äänimäärä
E-osuuskunta Eka	487873
Osuusliike Elanto	158419
Hyvinkään Rautatieläisten Osuusruokala	324
Pitäjänmäen Osuusruokala	487
Henki-Kansa	1
Vahinko-Kansa	1
Rakennuskunta Haka	1
Asuntokeskuskunta Etelä-Suomen Haka	1

KK:n toimintojen laajuus on E-liikkeen rakennemuutoksen seurauk-
sena entisestään ratkaisevasti supistunut. Vuoden 1984 päättyes-
sä KK:n henkilöstön kokonaismäärä oli enää 45.

Vuosien 1983-84 taloudellista tilannetta kuvaa asetelma 42.

Vuonna 1984 KK rahoitti toimintansa pääasiassa kiinteistö- ja kor-
kotuotoilla. Vuonna 1983 tehdyistä osake- ja kiinteistökaupoista
saadut pääomat olivat sijoitettu E-osuuskunta Ekaan ja Osuusliike
Elantoon, jotka maksoivat pääomista sovitut korot. Korkotuotot
muodostuivatkin kiinteistötuloja suuremmiksi ja vuosimaksut olivat
vain 15 % kokonaistuloista.

Asetelma 42. KK:n toiminta ja taloudellinen asema

	1000 markkaa	
	1983	1984
1. Toiminnan laajuus		
+ Tuotot		
Kiinteistöt	3976	4713
Vuosimaksut	3930	1937
Korkotuotot	2985	8520
Muut tuotot/kulut	842	- 825
- Toimintakulut	9085	12412
- Korkokulut	2063	2030
2. Taloudellinen tulos		
Omatoiminen tuottojäämä	586	446
Tilikauden ylijäämä	20	52
3. Pääomat ja rahoitus		
Taseen vastaavaa		
Rahoitusomaisuus/		
Rahat ja pankkisaamiset	18323	185
Myyntisaamiset	7869	1589
Lainasaamiset	50243	33281
Siirtosaamiset	457	959
Vaihto-omaisuus	3272	-
Käyttöomaisuus	20548	109691
Taseen vastattavaa		
Vieras pääoma/lyhytaik.	9866	7656
Vieras pääoma/pitkäaik.	14760	20454
Varaukset	128	40
Omat pääomat	75958	117555
Yhteensä	<u>100712</u>	<u>145765</u>

Toimintakulujen suurimmat erät muodostuivat jäsen- ja järjestötyöstä, julkaisutoiminnasta, johdon, hallinnon ja talouden kuluista sekä eläkemenoista. Noin 2 miljoonan markan korkokulut olivat vain vajaa viidennes korkotuotoista. KK:n rahoitustilanne muodostui keveäksi ja sitä lisäksi paransi kirjapainotoiminnasta luopuminen.

Omaisuuksien rakenne muuttui vuonna 1984. Rahoitusomaisuus oli pääosaltaan lainasaamisia. KK:n käyttöomaisuudesta vuoden 1984 lopussa kirjapainoarvoin oli 93 % osakkeita ja osuuksia. Arvopa-

pereiden nimellisarvo kasvoi vuoden 1984 aikana vajaasta 10 miljoonasta markasta runsaaseen 100 miljoonaan markkaan, kun KK liittyi jäseneksi sekä E-osuuskunta Ekaan että Osuusliike Elantoon ja sijoitti vapautuneita varojaan niiden osuuspääomaksi. Arvopapereit ovat kirjanpidossa suurinpiirtein oikeassa arvossaan.

Asetelma 43. KK:n omaisuus

	1984
	1000 mk
Rahoitusomaisuus	36014
Käyttöomaisuus	109691
Maa- vesialueet	3882
Rakennukset	3591
Koneet ja kalusto	41
Osakkeet ja osuudet	102177

Suurimmat kirjanpidon aliarvostukset koskevat maa-alueita ja rakennuksia, joista pääosan muodostavat Roihuvuoressa sijaitsevat Strömsin maa-alueet ja eräät tontit ja niillä olevat rakennukset. Niiden käyvän arvon määrittäminen on varsin vaikeaa, koska näillä maa-alueilla ja myös rakennuksilla voi olla useita erilaisia käyttötarkoituksia. Kuitenkin suuruusluokkaa osoittava varovainenkin arvio osoittaa, että yhteensä maa-alueiden ja rakennusten käypä arvo vuoden 1984 lopussa oli vähintään 11-15-kertainen kirjanpitoarvoon verrattuna. Tämän arvion mukaisesti KK:n omaisuus, rahoitusomaisuus sekä osakkeet ja osuudet mukaan lukien vuoden 1984 lopussa oli 220-250 miljoonaa markkaa. Vuonna 1985 KK myi Roihuvuoren maa-alueitaan Rakennuskunta Hakalle.

KK:n pitkäaikaisesta vieraasta pääomasta vuoden 1984 lopussa oli pääosa eläkelainoja. Muut korolliset velat olivat suhteellisen vähäiset. Oman pääoman merkittävin lisäys vuonna 1984 oli muuhun omaan pääomaan kirjattu käyttöomaisuuden 42 miljoonan markan myyntivoitto.

Asetelma 44. Vieras ja oma pääoma

	1984
	1000 mk
Lyhytaikainen vieras pääoma	7656
Ostovelat	488
Siirtovelat	2392
Muut lyhytaikaiset velat	4776
Pitkäaikainen vieras pääoma	20454
Lainat rahoituslaitoksista	856
Eläkelainat	18918
Muut pitkäaikaiset velat	680
Varaukset	40
Oma pääoma	117555
Rahastot	75100
Muu oma pääoma	42400
Edellisen tilikauden ylijäämä	3
Tilikauden ylijäämä	52
Yhteensä	145705

5. TYÖVÄEN KESKINÄINEN VAKUUTUSYHTIÖ TURVA

Työväen Keskinäinen Vakuutusyhtiö Turva perustettiin 7.8.1910. Turva tunnetaan erityisesti yksityisten ihmisten, kotitalouksien ja pienyrittäjien vakuutuslaitoksena. Turvan vakuutustoiminta kohdistuu lähinnä palo-, yhdistelmä-, tapaturma- sekä liikenne- ja autovakuutuksiin.

Vakuutusyhtiö Turvan konserniin kuuluu emoyhtiön lisäksi kaksi kiinteistöosaakeyhtiötä ja yksi asunto-osaakeyhtiö. Konsernin palveluksessa oli vuonna 1984 keskimäärin 170 henkilöä, joista 167 työskenteli emoyhtiössä.

5.1. Toiminnan laajuus

Tampereella olevan pääkonttorin lisäksi Turvalla on eri puolilla maata 11 sivukonttoria ja 7 muuta palvelupistettä.

Turvan liikevaihto, joka koostuu ensivakuutuksen ja jälleenvakuutuksen maksutulosta sekä sijoitustoiminnan tuotoista, oli vuonna 1984 noin 111 milj. markkaa (asetelma 45). Pääasiallinen toiminta on kotimaisessa ensivakuutuksessa. Suurin vakuutuslaji on palovakuutus ja siihen läheisesti kuuluvat yhdistelmävakuutukset ja näissä myös Turvan markkinaosuus on suurin eli runsas 2 %.

Asetelma 45. Liikevaihto ja vakuutusmaksutulot

	Miljoonaa markkaa		
	1982	1983	1984
Koko liikevaihto	89,7	90,5	110,8
Sijoitustuotot	10,4	10,6	13,0
Vakuutusmaksutulot	69,3	79,9	97,8
Oma osuus	65,5	74,9	92,7
Jälleenvakuuttajat	3,8	5,0	5,1

5.2. Tulokset

Vakuutusyhtiö Turvan konsernin tilivuoden liiketuotot muodostuvat vakuutusmaksutuottojen omasta osuudesta ja konsernin sijoitustuotoista (asetelma 46). Turvan liiketuotoissa sijoitustoi-

minnan nettotuotot ovat toistaiseksi näytelleet suhteellisen vähäistä osaa. Tuloutettuja arvonkorotuksia sijoitusomaisuuteen kuuluville asunto-osakkeille on käytetty mm. ulkomaisen jälleenvakuutuksen korvausvastuun laskuperusteiden muutoksen edellyttämän korotetun korvausvastuun kattamiseen.

Asetelma 46. Tuloslaskelman keskeiset erät

	Miljoonaa markkaa		
	1982	1983	1984
Vakuutusmaksutuotto	59,1	69,6	86,1
Sijoitustuotot	10,1	11,9	12,4
Realisoitunut nettotuotto	8,2	8,2	9,3
Tuloutetut arvonkorotukset	<u>1,9</u>	<u>2,7</u>	<u>3,0</u>
Liiketuotot yhteensä	69,2	81,5	98,5
Korvauskulut	46,1	55,8	69,5
Liikekulut	22,1	24,7	27,7
Käyttökate	0,9	1,0	1,3
Poistot	0,6	0,7	0,9
Muut tuotot	0,5	0,3	0,3
Luottotappiovaraus	0,2	0,1	0,1
Välittömät verot	0,5	0,5	0,5
Tilikauden ylijäämä	0,1	0,05	0,1

Korvauskulut, joihin sisältyvät maksetut korvaukset ja korvausvastuumuutos, ovat viime vuosina lisääntyneet vakuutusmaksutuottoja nopeammin. Sen sijaan liikekulut, joihin sisältyy henkilökunnan palkat, sosiaalikulut ja muut liikekulut, ovat lisääntyneet suhteellisen maltillisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriön ulkomaiselle jälleenvakuutuselle antamat uudet korvausvastuun laskuperusteet ovat vuosina lisänneet Turvan korvausvastuuta, joten jälleenvakuutuksen tulos on muodostunut tappiolliseksi. Turva pyrkiikin vähentämään ulkomaisen jälleenvakuutuksen osuutta yhtiön kokonaisliikkeestä. Käyttökate on ollut noin yhden miljoonan markan luokkaa. Ensivakuutuksen suotuisasta vahinkokehityksestä johtuen käyttökate parani 1984 noin 30 prosentilla vuodesta 1983.

5.3. Varat ja sijoitustoiminta

Turvan kuten yleensä vakuutusyhtiöiden sijoitustoiminnan lakisääteisenä lähtökohtana on vakuutussitoumusten katteena olevien varojen sijoittaminen tuottavasta ja turvaavasti. Turvan sijoitusomaisuus on pienehkölle, puhtaasti vakuutustoimintaa harjoittavalle vakuutusyhtiölle tyypillinen (asetelma 47).

Asetelma 47. Konsernin omaisuus

VASTAAVAA	1982	1000 markkaa 1983	1984
Rahoitusomaisuus			
Rahat ja pankkisaamiset	2285	1562	1734
Jälleenvakuutussaamiset	19963	24383	34350
Siirtosaamiset	21074	24364	31727
Muu rahoitusomaisuus	702	415	415
Yhteensä	44024	50724	68226
Sijoitusomaisuus			
Velkakirjasaamiset	55759	55740	58002
Osakkeet ja osuudet	233	223	234
Kiinteistöt ja -osakkeet	12345	14936	20020
Arvonkorotus	1908	2700	3000
Yhteensä	70245	73599	81256
Käyttöomaisuus			
Osakkeet ja osuudet	1834	1838	215
Kiinteistöt ja -osakkeet	7600	12136	12081
Arvonkorotus	4092	-	-
Kalusto	1143	2061	2340
Muu käyttöomaisuus	101	222	237
Yhteensä	14770	16257	14873
Yhteensä	<u>129039</u>	<u>140579</u>	<u>164354</u>

Velkakirjasaamiset ovat asiakkaille myönnettyjä luottoja, joista vuonna 1984 suuntautui entistä suurempi osa yritystoimintaan yrityssektorin vakuutuskannan kasvun johdosta. Asiakkaille myönnettyjen luottojen korot kattoivat vuonna 1984 liki 80 % sijoitustoiminnan tuotoista.

Toisen keskeisen sijoitusomaisuuden erän muodostavat reaalisijoitukset kiinteistöihin ja -osakkeisiin, joista saatavat tuotot vuonna 1984 kattoivat lähes 20 % sijoitustoiminnan tuotoista.

Sijoitusomaisuuteen ja osin käyttöomaisuuteen kuuluvien asunto-osakeyhtiöiden osakkeisiin on ko. vuosina tehty arvonnkorotukset, joista sijoitusomaisuuden arvonnkorotusosuus on kirjattu myös tuloslaskelmaan lisäämään sijoitustoiminnan tuottoja. Vuonna 1982 käyttöomaisuuden arvonnkorotusosuus 4,1 milj. markkaa siirrettiin oman pääoman arvonnkorotusrahastoon, josta vuonna 1983 tapahtuneella siirrolla yhtiön pohjarahasto nostettiin 5 miljoonaan markkaan. Yhtiö on siten käyttänyt omaisuuden arvonnkorotuksia sekä tulostavien osakkeiden arvonnkorotuksia omien pääomien kartuttamiseksi.

5.4. Vieras ja oma pääoma

Vieraasta pääomasta suurin osa on vakuutus- ja eläinteknistä vastuuvelkaa. Vakuutusmaksuvastuu on voimassaolevista vakuutus- ja eläinteknisten sopimuksista aiheutuva vastuu, joka koskee tilinpäätöksen jälkeistä aikaa. Korvausvastuu on taas varaus ennen tilikauden päättymistä sattuneista, tunnetuista ja vielä tuntemattomista vahingoista suoritettavia korvauksia varten.

Kun yhtiön viimevuosien ylijäämän avulla on voitu kartuttaa oman pääoman muita rahastoja vain vähäisessä määrin, on yhtiön vakavaraisuusasema heikentynyt. Erityisesti vuoden 1983 epäedullisen vahinkokehityksen johdosta yhtiön tasointuvastuu purkautui yli 2,7 milj. markalla ja tämä vaikutti yhtiön solvenssimarginaalin tuntuvaan alentumiseen.

Asetelma 48. Vieras ja oma pääoma

		1000 markkaa	
VASTATTAVAA	1982	1983	1984
Vieras pääoma			
Jälleenvakuutusvelka	1165	2129	1901
Siirtovelat	6951	6918	10596
Muut velat	11578	11506	12986
Vakuutustekninen vastuu- velka			
Vakuutusmaksuvastuu	38245	43642	49817
Korvausvastuu	63190	68322	80768
Varaukset			
Luottotappiovaraus	599	724	824
Vähemmistöosuus	579	563	565
Oma pääoma			
Sidottu			
Pohjarahasto	2250	5000	5000
Vapaa			
Varmuusrahasto	202	272	302
Arvonkorotusrahasto	4092	1342	1342
Muut rahastot	223	231	241
Alijäämä edellisiltä tilikausilta	-119	-115	-115
Tilikauden ylijäämä	86	46	128
Vastattavaa yhteensä	<u>129039</u>	<u>140579</u>	<u>164354</u>

5.5. Turvan erikoispiirteet

Turvan perustaminen on eräs hyvä esimerkki vuosisatamme alun työväestön yhteistoiminnallisista saavutuksista. Työväenliikkeen järjestöt, yhteisöt, osastot rakensivat työväentaloja ja muita omia kokoontumistiloja. Katsottiin tarpeelliseksi perustaa oma vakuutuslaitos turvaksi palovahinkojen varalta. Turva perustettiin ja toiminta ulotettiin myös perheiden omaisuutta turvaamaan. Erityisesti 1950- ja 1960-luvuilla Turvan vakuutusvalikoima laajeni kotivakuutusten suuntaan. Turva on nykyisin selvästi palo- ja kotivakuutuskeskeinen yhtiö.

Viime sotien jälkeisinä vuosina voimakkaan asuntorakentamisen aikana Turvan antolainoitus kohdistettiin pääosin asuntotuotantoon. Sen osuus suurimmillaan oli luottokannasta kolmeneljännes-

tä. Nykyisin vastaava osuus on vain puolet. Asuntotuotannon ohella lainoitusta on viime aikoina kohdistettu merkittävästi pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, joiden työllistämisaikutus on yleensä suhteellisesti suurempi kuin suuryritysten.

Turvan toiminta on perustunut konttoriverkoston ohella tiheään asiamiesverkostoon, jonka etuna on useimmiten läheinen tuntuma paikkakunnan asukkaisiin ja asiakkaisiin.

6. TYÖVÄENPANKIT

6.1. SUOMEN TYÖVÄEN SÄÄSTÖPANKKI

Suomen Työväen Säästöpankki aloitti valtakunnallisena pankkina toimintansa vuoden 1971 alusta, kun Lappeenrannan, Hämeen, Kymenlaakson, Oulun ja Helsingin Työväen Säästöpankit olivat marraskuussa 1970 päättäneet hyväksyä neuvotellun fuusiosopimuksen. Kun valtiovarainministeriö antoi päätöksensä työväen säästöpankkien yhdistymisestä 16.12.1970, oli kuukautta vajaa 62 vuotta kulunut siitä vuoden 1909 tammikuun 16. päivästä, jolloin avattiin ensimmäinen työväen säästöpankin konttori yleisölle Helsingissä.

Kahdeksan yhteisön ja 120 yksityisen henkilön perustamasta ja kahden henkilön voimin 20 m²:n suuruudessa hellahuoneessa aloitetusta työväen pankkitoiminnasta on kehittynyt vakavarainen, selvästi suurin säästöpankki ja neljänneksi suurin talletuspankki. Vuoden 1984 lopussa STS:n talletukset yleisöltä olivat yli 3,8 miljardia markkaa ja taseen loppusumma ylitti 5 miljardin markan rajan.

Turun Työväen Säästöpankki ei tullut mukaan fuusioon. Sen sijaan fuusioitumiskeskustelujen yhteydessä vireille pantu ajatus Kuusankosken Säästöpankin fuusioitumisesta STS:ään toteutui 1976 alusta lukien.

Toiminta-ajatuksensa mukaan STS toimii asiakkaittensa hyvinvoinnin ja taloudellisen turvallisuuden edistämiseksi tarjoamalla ajanmukaisia pankkipalveluja kotitalouksille, yrityksille ja yhteisöille. Pankin sijoitustoiminnan tarkoituksena on turvata pankin haltuun uskottujen varojen tuotto.

STS:n hallitus

Toimikausi 1983-1985

Puheenjohtaja Per-Erik Lundh,
Helsinki, puheenjohtaja
Pääsihteeri Erkki Kivimäki,
Helsinki, varapuheenjohtaja
Vt. ylityönjohtaja Heikki Siren,
Kangasala
Kaupunginjohtaja Pauli E. Sutela,
Kotka

Toimikausi 1983-1986

Liittopuheenjohtaja Vilho
Pekkonen, Tampere
Pääjohtaja Eero Rantala,
Helsinki
Toimistopäällikkö Juhani
Reinikainen, Espoo
Liittopuheenjohtaja Kauko
Suhonen, Espoo

Toimikausi 1985-1987

Rehtori Arpo Heinonen, Lahti
Työnjohtaja Alpo Henriksson,
Oulu
Hallintopäällikkö Maunu Ihala,
Vantaa, varapuheenjohtaja
Taloudenhoitaja Olavi Kortelainen,
Helsinki

6.1.1. Toiminnan laajuus

STS:n toiminta-alue kattaa pääasiassa kaikki suuret asutuskeskukset. Nämä kuuluvat nykyisen organisaation mukaan kuuteen tulosvastuulliseen piiriin, Helsingin, Etelä-Suomen, Länsi-Suomen, Kaakkois-Suomen, Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen piiriin. Toimipaikkoja oli vuoden 1985 alussa 123 ja ne toimivat piirikeskusten alaisina. Vuoden 1984 lopussa STS:n palveluksessa oli yhteensä 1365 henkilöä.

STS:n kokoa suurimpana säästöpankkina voidaan kuvata useallakin tapaa. Sen taseen summa vuoden 1983 lopussa oli 1,8-kertainen verrattuna toiseksi suurimman säästöpankin taseeseen. Kaikkien säästöpankkien taseiden summasta ja myös niiden yleisön talletusten summasta vuonna 1983 oli STS:n osuus runsaat 10 % ja kaikkien maamme pankkien yleisön talletuksista 3 %. STS on kehittynyt valtakunnalliseksi suurpankiksi. Työväen ja palkansaajien pankkina sen markkinaosuus voisi kuitenkin olla merkittävästi suurempi mm. sillä perusteella, että palkansaajista yli puolet on järjestäytynyt SAK:laiseen ammattiyhdistysliikkeeseen.

Perinteisen pankkitoiminnan ohella useimmat pankit harjoittavat voimakkaasti kasvavaa rahoitusyhtiötoimintaa. STS osti yhdessä Peruspankki Oy:n kanssa vuonna 1982 Luottorengas Oy:n koko osakekannan ja yhtiön nimi muutettiin STS-rahoitus Oy:ksi, josta STS:n omistusosuus on 85 %. Rahoitusyhtiön toimintaan kuuluu mm. rahoitusleasing, osamaksurahoitus, vuokrasopimusten rahoitus ja sopimusrahoitus. STS-rahoitus Oy:n kasvu on ollut nopeampaa kuin rahoitusyhtiöiden keskimäärin, mutta sen taseen loppusumma on vain 0,2 miljardia markkaa ja osuus rahoitusyhtiöiden yhteenlasketusta tasesummasta vuonna 1984 vain 2 %.

Asetelmassa 49 esitetään STS:n tuloslaskelman pääerien kehitys viime vuosilta. Vuonna 1984 korkotuotoista 83 % tuli luotoista yleisölle ja korkokuluista aiheutui vastaavasti 72 % yleisön talletuksista ja 28 % muusta ottolainauksesta. Muun ottolainauksen kuin yleisön talletusten osuus korkokuluissa on viime vuosina huomattavasti kasvanut. Vuonna 1980 yleisön talletusten korkokulut

olivat 89 % ja muun ottolainauksen 11 %. Vuosikymmenten työn tuloksena STS:n kiinteistöomistus on kasvanut tuntuvaksi liike-toiminnan osaksi, sillä siitä syntyvät tuotot olivat vuonna 1984 nettomääräisesti yli 45 milj. markkaa. Muihin tuottoihin sisältyvät toimitusmaksut ja palkkiot kohosivat nekin vuonna 1984 liki 30 milj. markkaan.

Asetelma 49. Tuloslaskelman pääerät

	Miljoonaa markkaa			
	1981	1982	1983	1984
Korkotuotot	270,9	296,6	350,3	421,1
Korkokulut	171,6	178,5	219,1	293,2
Korkokate	99,3	118,1	131,2	127,9
Muut tuotot	59,9	93,1	87,2	106,9
Tuotot yhteensä	159,2	211,2	218,4	234,8
Muut kulut	134,8	158,1	167,0	209,6
Luotto- ja takaustappiot	0,2	0,5	0,3	0,6
Käyttökate	24,2	52,6	51,1	24,6
Poistot	8,0	32,0	29,7	8,8
Liikevoitto	16,2	20,6	21,4	15,8
Varausten lisäys	12,6	17,6	16,9	9,6
Välittömät verot	3,2	2,5	3,4	6,0
Tilikauden voitto	0,3	0,5	1,0	0,2

Asetelman "muut kulut" ovat pääasiassa henkilökunta- ja kiinteistökuluja. Vuonna 1982 STS teki tilinpäätöksessään täysimääräisen luottotappiovarauksen lisäyksen ja käyttöomaisuudestaan EVL:n mukaiset maksimipoistot. Vuonna 1984 katteiden ja tuloksen jääminen tavoitetta heikommaksi johtui paljolti Suomen Pankin harjoittamasta antolainauskorkojen sääntelystä, ottolainauksen hinnan nopeasta noususta sekä STS:n kohdalla eräistä erityispiirteistä, kuten yhteisö- ja myös kotitaloustallettajien lisääntyneestä korkotie-toisuudesta ja talletusten siirtymisestä määräaikaistileille, lisääntyneestä panostuksesta markkinointiin ja pankin toiminnan laajentamiseen sekä myös eräiden suurten kiinteistöjen saneerauksen johdosta saamatta jääneistä kiinteistötuotoista.

6.1.2. Omaisuus ja varainhankinta

STS:n varat taseen mukaisina käyvät ilmi asetelmasta 50. Rahoitus-omaisuuden suurin erä on luonnollisesti edelleen luotot yleisölle,

jotka vuonna 1984 olivat 77 % rahoitusomaisuudesta ja 63 % taseen summasta.

STS:n luottokannan suurimman ryhmän muodostavat edelleen asunto-
luotot (asetelma 51). Niiden osuus on alentunut, mutta se on
kuitenkin edelleen merkittävästi suurempi kuin muilla pankeilla
keskimäärin. Yhteensä asuntoluotot ja kotitalouksien muut luotot
muodostavat yli 2/3 STS:n luottokannasta. Tämä osoittaa selvästi
STS:n luototuksen varsin voimakasta suuntautumista kotitalouksiin
ja palkansaajiin.

Asetelma 50. STS:n taseen vastaavat

VASTAAVAA	Miljoonaa markkaa			
	1981	1982	1983	1984
Rahoitusomaisuus	2705,2	3134,3	3671,2	4163,3
Kassa	32,0	36,3	41,2	76,1
Saamiset Suomen Pankilta	0,0	0,0	0,0	0,0
Eriyistalletukset Suomen				
Pankissa	73,7	91,3	149,6	225,9
Saamiset muilta pankeilta	352,7	407,1	459,8	518,8
Luotot yleisölle	2121,0	2435,3	2906,9	3188,8
Maksujen välitys	77,3	111,1	39,8	45,4
Siirtosaamiset	48,5	53,2	66,3	62,9
Muut rahoitusvarat	-	-	7,6	45,4
Vaihto-omaisuus		21,2	4,9	74,2
Sijoitusomaisuus	60,7	58,4	76,2	145,8
Käyttöomaisuus ja muut pitkä- vaikutteiset menot	307,1	370,5	453,3	663,2
Muu omaisuus	1,6	1,8	1,5	1,5
Vastaavaa yhteensä	<u>3074,7</u>	<u>3586,0</u>	<u>4207,2</u>	<u>5048,0</u>

Asetelma 51. STS:n luottokannan jakautuma

	Miljoonaa markkaa			Osuus, %		
	1982	1983	1984	1982	1983	1984
Luotonsaajat						
Yksityisten henkilöiden asunto-osakeluotot	701	825	887	28,7	28,4	27,8
Kiinteistöyhteisöt	297	324	364	12,2	11,2	11,4
Yksityisten henkilöiden kiinteistöluotot	372	402	423	15,3	13,8	13,3
Asuntoluotot yhteensä	1370	1551	1674	56,2	53,4	52,5
Yksityisten henkilöiden muut luotot ja opintolainat	433	453	490	17,8	15,6	15,4
Kauppa ja liikenne sekä palveluelinkeinot	289	437	499	11,9	15,0	15,6
Teollisuus ja rakennustoiminta	117	141	170	4,8	4,9	5,3
Kunnat	77	90	118	3,2	3,1	3,7
Muut luotonsaajat	149	235	238	6,1	8,0	7,5
Luottokanta yhteensä	2435	2907	3189	100,0	100,0	100,0

Pankkipalveluiden ja -tekniikan nopeasti kehittyessä sekä valtakunnalliseksi laajentuneen toimipaikkaverkoston ulottuessa kattamaan kaikki suurimmat keskuksat on STS viime vuosina pyrkinyt lisäämään asiakassuhteitaan ammattiyhdistyksiin ja -järjestöihin sekä myös yrityssektoriin. Erityisesti kaupan, liikenteen ja muiden palveluelinkeinojen yritykset mutta myös teollisuus ja rakennustoiminta ovat lisänneet osuuttaan STS:n luottokannassa.

Vaihto-omaisuus asetelmassa 50 on kotimaisia joukkovelkakirjoja, jotka STS hankkii mm. asiakkaille myytäväksi. Sijoitusomaisuus muodostuu pääasiassa kiinteistöyhteisöjen osakkeista ja osuuksista sekä kiinteistöistä, jotka sisältävät osan STS:n omaisuuden aliarvostuksista. Käyttöomaisuus muodostaa STS:n kiinteän omaisuuden pääosan. Käyttöomaisuuden erät ja niiden lisäykset viime vuosina ilmenevät asetelmasta 52.

Käyttöomaisuuden osakkeet ja osuudet vuoden 1984 lopussa olivat pääasiassa STS:n viime vuosina merkitsemiä Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin, Peruspankki Oy:n, Tietotehdas Oy:n, STS-rahoitus

Oy:n, Suomen Tililuotto Oy:n ja Sponsor Oy:n osakkeita sekä Rakennuskunta Hakan osuuksia.

Asetelma 52. Käyttöomaisuuden pääerät

	Miljoonaa markkaa			
	1981	1982	1983	1984
Osakkeet ja osuudet	35,2	51,2	70,1	84,5
Kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet	59,1	79,5	83,3	179,7
Kiinteistöt	172,7	194,3	241,4	304,3
Koneet ja kalusto	32,3	36,0	45,4	75,9
Muut pitkävaikutteiset menot	<u>7,8</u>	<u>9,5</u>	<u>13,1</u>	<u>18,8</u>
Yhteensä	307,1	370,5	453,3	663,2

Merkittävimmät käyttöomaisuuden erät ovat kuitenkin kiinteistö-osakkeet ja -osuudet sekä kiinteistöt, joihin varojen aliarvostus lähinnä sisältyy. Viime vuosien merkittävien kiinteistöinvestointien ja kiinteistöjen arvonkorotusten johdosta käyttöomaisuuteen sisältyvien kiinteistöosakkeiden ja kiinteistöjen kirjanpitoarvo vuoden 1983 lopussa oli 325 milj. markkaa. Niiden todellinen arvo vuoden 1983 lopussa oli kirjanpitoarvoon verrattuna liki kolminkertainen. Kun myös sijoitusomaisuuteen sisältyvät kirjanpidon aliarvostukset otetaan huomioon, voidaan yhteensä sijoitus- ja käyttöomaisuuden käyväksi arvoksi vuoden 1983 lopussa laskea 1200 milj. markkaa, mikä on vastaavaan kirjanpitoarvoon verrattuna 2,3-kertainen.

Vuonna 1984 STS toteutti mittavan investointiohjelman. Nettomääräisesti kiinteistöihin ja kiinteistöosakkeisiin käytettiin 133 milj. markkaa sekä muihin investointeihin ja sijoituksiin 44 milj. markkaa. Kun lisäksi kiinteistöjen arvoja korotettiin 100 milj. markalla, nousivat sijoitusomaisuus ja käyttöomaisuus kirjanpitoarvoltaan yhteensä 809 milj. markkaan ja käyvältä arvoltaan vuoden 1984 lopussa noin 1,5 miljardiin markkaan.

STS:n vieraan ja oman pääoman suhteet ilmenevät asetelmasta 53.

Asetelma 53. STS:n vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	Miljoonaa markkaa			
	1981	1982	1983	1984
Vieras pääoma	2961,5	3456,1	4009,5	4640,8
Yleisön talletukset	2588,6	2914,5	3302,2	3747,3
Shekkitilit	143,4	197,1	238,4	223,1
Käyttötilit	74,5	92,9	117,2	144,2
Säästötilit	1130,6	1200,0	1258,0	1219,3
Karttuvat tilit	564,6	327,9	407,4	535,0
Yhteisötalletustilit	—	289,1	373,0	423,3
Pitkäaik. talletukset	675,5	807,5	908,2	1202,4
Velat Suomen Pankille	32,5	37,2	42,3	74,6
Velat muille pankeille	113,0	160,1	229,7	363,9
Velat luottolaitoksille	68,6	86,3	46,7	43,4
Velat valtiolle	6,3	6,3	6,2	6,5
Debentuurilainat	30,0	40,0	55,0	52,5
Muut velat	31,5	103,2	159,2	176,3
Maksujen välitys	40,3	49,1	72,2	71,8
Siirtovelat	50,7	59,4	96,0	104,6
Korot	40,5	48,5	76,1	85,1
Muut siirtovelat	10,2	10,9	19,9	19,5
Varaukset	67,5	85,0	102,0	111,6
Luottotappiovaraus	67,4	81,7	99,5	110,6
Vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvaraukset	0,1	3,3	2,5	1,0
Oma pääoma	45,5	44,9	95,6	195,4
Sidottu oma pääoma				
Kantarahasto 1000 mk	(10,0)	(10,0)	(10,0)	(10,0)
Vararahasto	29,4	28,9	29,3	29,8
Arvonkorotusrahasto	15,6	15,3	65,1	165,1
Vapaa oma pääoma				
Muut rahastot	0,2	0,2	0,2	0,3
Tilikauden voitto	0,3	0,5	1,0	0,2
Vastattavaa yhteensä	<u>3074,7</u>	<u>3586,0</u>	<u>4207,2</u>	<u>5048,0</u>
Vastuusitoumukset	149,9	213,0	295,6	475,0

Yleisön talletukset ovat luonnollisesti vieraan pääoman suurin erä, vaikka niiden osuus taseen loppusummasta onkin alentunut vuoden 1980 runsaasta 85 %:sta noin 76 %:iin vuonna 1984. Maksupalvelutilien määrä on viime vuosina kasvanut suhteellisen voimakkaasti pankkiavaimen, luottokorttien ja pankkikorttien lisääntyneen käytön myötä. Lisääntynyt korkotietoisuus osaltaan on kasvattanut pitkäaikaistalletusten määrää. Markkinarahan osuuden kasvu pankkien

rahoitusvirroissa näkyy varsin selvästi myös STS:n kohdalla. Markkinarahaa ja muita lyhytaikaisia luottoja oli vuoden 1984 lopussa 215 milj. markkaa. Markkinarahaa on kanavoitu edelleen STS-rahoitus Oy:lle ja Peruspankki Oy:lle.

STS:n kantarahasto on vain vaatimattomat 10 000 markkaa. Kun säästöpankki ei voi lisätä omia pääomiaan osakeyhtiön tavoin osakeanneilla, ovat oman pääoman tärkeimmät erät vararahasto ja arvonorotusrahasto sekä vakavaraisuutta laskettaessa säästöpankkilain mukainen osa debentureista ja luottotappiovarauksesta. Oman ja vieraan pääoman suhde, vakavaraisuus on kuitenkin säilynyt STS:ssä hyvänä. Se oli vuonna 1982 3,08 %, vuonna 1983 5,08 % ja vuonna 1984 7,2 %. Kun otetaan huomioon edellä todettu kiinteän omaisuuden varovainen arvostus tilinpäätöksissä, on STS vakavarainen pankki.

6.1.3. Toiminta-ajatuksen ja järjestöyhteistyön päälinjat

Suomen Työväen Säästöpankki on perinteittensä mukaisesti edelleen ensisijaisesti palkansaaajien, asuntosäästäjien, piensäästäjien ja eläkeläisten pankki. Kotitalouksien pankkina asuntoluottojen ja kotitalouksien muiden luottojen osuus pankin luottokannasta onkin edelleen yli 2/3. Vahvistaakseen asemaansa talletuspankkina luontaisen asiakaskuntansa keskuudessa STS on tehostanut palkansaaaja- ja kotitalousasiakkaisiin kohdistuneita kampanjoita mm. ottamalla käyttöön uusia tili- ja palvelumuotoja sekä pankkikilpailun edellyttämää uutta nykyaikaista pankkitekniikkaa. Palkkatilimarkkinointi, STS-palvelusopimusjärjestelmä korkoetuineen, luotollinen OK-korttijärjestelmä, STS-pikapankkiverkosto (laajeni vuoden 1985 tammikuussa yli 400 pankkiautomaatin verkostoksi, kun STS liittyi liikepankkien ja Postipankin automaattien yhteiskäyttöön), vuoden 1985 alussa käyttöönotetut korkeakorkoiset, verolliset sijoitustilit yksityishenkilöille ovat viime aikojen merkittävimpiä uusia palvelumuotoja ja pankkiteknisiiä kilpailukeinoja.

Perinteinen, läheinen yhteys ay-liikkeeseen on STS:n toiminnan yksitukipilari. Valtaosa työtaistelurahastosopimuksista solmittiin jo 1970-luvun alussa. Sopimusjärjestelmää ammattiyhdistysliikkeen

kanssa on jatkuvasti uudistettu ja kehitetty laajentamalla yhteistoimintasopimusten aluetta ja lisäämällä yhteistyötä alue-, paikallis- ja konttoritasolla. Työtaistelurahastosopimukset ammattiliittojen kanssa on uusittu ja vuonna 1983 otettiin käyttöön sopimuksia täydentävät ammattiosastokohtaiset talousturvasopimukset, joita on allekirjoitettu SAK-, TVK- ja STTK-laisten ammattiosastojen ja yhdistysten kanssa jo lähes 500. Nämä sopimukset koskevat jo yli neljännesmiljoonaa ay-liikkeen jäsentä.

Ay-liikkeelle annettavasta notariaatti- ja sijoituspalvelusta on tullut yhä kysytympi ja tärkeämpi toimintamuoto.

Asiakassuhteet työväen liikelaitoksiin nimenomaan E-liikkeeseen ulottuvat vahvoina jo Helsingin Työväenpankin perustamisvaiheisiin. STS on ollut E-liikkeessä toteutetun rakenneuudistuksen yhteydessä tärkeimpiä rahoittajia. Onkin varsin luonnollista, että suurimpana valtakunnallisena työväenpankkina ja ay-liikkeen pankkina STS:n merkitystä E-liikkeen rahoittajana voidaan korostaa ja lisätä järjestöllisten ja aatteellistenkin syiden vuoksi.

STS on tiivistänyt yhteistyötään myös eläkeläisjärjestöjen kanssa. Vuoden 1984 lopulla solmittiin yhteistoimintasopimukset Eläkkeensaajien Keskusliiton ja Eläkeläiset ry:n kanssa, joiden jäsenmäärä on yhteensä 200 000. Sopimusten perusteella STS:n asiantuntemus taloudenhoitoon liittyvissä tehtävissä ja neuvontatyössä on järjestöjen käytössä. Neuvontapalvelut painottuvat erityisesti sijoitustoimintaan sekä lakiasioihin. Solmittujen keskusjärjestösopimusten avulla on tarkoitus syventää yhteistyötä myös paikallisesti. Eläkeläisjärjestöt suosittelevat paikallisosastoilleen sopimuksen solmimista STS:n konttorien kanssa. Tavoitteena on saada mahdollisimman moni eläkeläisjärjestön jäsen myös STS:n asiakkaaksi.

Asiakas- ja tallettajaryhmien laajentamiseksi STS on vuonna 1984 kehittänyt metsänomistajille erityispalveluja, metsäasiakassopimuksen ja metsänuudistamista varten pankkitakausjärjestelmän, joita suoramarkkinoinnilla on tarjottu kaupunkilaismetsänomistajille.

Erityistä huomiota on kiinnitetty SAK:hon järjestäytyneisiin palkansaaaja-kaupunkilaismetsänomistajiin metsänmyyntitulojen kanavoimiseksi STS:ään.

Viime vuosina STS on pyrkinyt lisäämään asiakashankintaansa ammatin- ja liikkeenharjoittajien sekä pienten ja keskisuurten yritysten piiristä. Yritysassiakaspalvelua on monipuolistettu yhteistyössä STS-rahoitus Oy:n ja Peruspankki Oy:n kanssa. Peruspankin saatua täydet liikepankkioikeudet ja kehitettyä tehokkaammat yrityspalvelut ulkomaantoiminnoissa, on työväenliikkeen rahalaitoksilla nyt varsin hyvät mahdollisuudet yhteistoimin ulottaa pankkipalvelunsa keskinääristä työllistävämpään pieneen ja keskisuureen yritystoimintaan. STS osallistuu nykyisin myös useiden kehitysyhtiöiden toimintaan rahoittajana ja omistajana. Vuonna 1984 STS osti Sponsor Oy:n osakkeita ja merkitsi osan Pirkanmaan Kehitysyhtiö Oy:n ja Itä-Suomeen perustetun Eficon Oy:n osakepääomasta.

STS:n toiminnan monipuolistuminen merkitsee sen perinteisen säästöpankki-imagon muuntumista nykyisen pankkikilpailun edellyttämäksi pankki-imagoksi. Tätä muutosta myös ilmentää käyttöön otettu nimilyhenne STS-pankki. Kun Peruspankki Oy on vuoden 1985 alusta yhä selvemmin STS-pankin kassavarantopankki, voi STS säästöpankijärjestöstä entistä riippumattomampana kirkastaa pankkiluonnettaan ja edistää työväen rahalaitosten yhteistyön syventämistä.

6.2. OSUUSPANKKI YHTEISTUKI

Osuuspankki Yhteistuki aloitti toimintansa SAK:n perustamana Osuuskassa Yhteistuki- nimellä 3.9.1963 SAK:n keskustoimiston tiloissa. Yhteistuki perustettiin ensisijaisesti turvaamaan SAK:n, sen jäsenliittojen ja yksityisten jäsenten taloutta työtaistelutilanteiden varalta. Tämä toimintaperiaate on luonnollisesti edelleen voimassa, mutta Yhteistuen toiminta-alue on runsaan 20 vuoden kuluessa laajentunut monipuoliseksi pankkipalveluksi.

Toiminta-ajatuksensa mukaan Osuuspankki Yhteistuki toimii ammattiyhdistysliikkeen yhteisöjen ja yksityisten jäsenten taloudellisten etujen, oikeuksien ja vapauksien laajentamiseksi sekä yhteiskunnallisten ja sivistyksellisten tavoitteiden edistämiseksi ja toteuttamiseksi. Yhteistuki on siten ay-liikkeen ja järjestäytyneiden palkansaajien pankki.

Osuuspankki Yhteistuki on pankkitoimintaa harjoittava osuuskunta, jonka koko jäsenmäärä oli vuoden 1984 lopussa 14440 jäsentä. Näistä oli yksityishenkilöitä 13389 ja yhteisöjäseniä 1051, joista valtaosa oli ay-liikkeen yhteisöjä. Jäsenistön pääomasijoitukset eli Yhteistuen osuuspääoma oli vuoden 1984 lopussa runsaat 7,7 milj. markkaa, mikä oli 45 % enemmän kuin vuonna 1983. Jäsenmäärän ja osuuspääoman suhteellisen voimakas kasvu osoittaa, että ammattiyhdistysliikkeen oman pankkitoiminnan tarpeellisuus on järjestäytyneiden palkansaajien keskuudessa tiedostettu yhä laajemmin. Nykyisin kaikki SAK:laiset ammattiliitot ovat Yhteistuen jäseniä.

Yhteistuki kuuluu osuuspankkijärjestöön ja se on sekä taseen että talletusten perusteella suurimpia osuuspankkeja. Sen edellä on vain kaksi selvästi suurempaa osuuspankkia, Suur-Helsingin Osuuspankki ja Turun Seudun Osuuspankki.

6.2.1. Toiminnan laajuus

Osuuspankki Yhteistuki on valtakunnallinen pankki, jolla vuoden 1985 alussa oli Helsingin Hakaniemen pääkonttorin lisäksi sivukonttori Helsingin Merihaassa, Vantaalla, Turussa, Porissa, Tampereel-

la, Lahdessa, Lappeenrannassa, Kuopiossa, Vaasassa ja Oulussa. Pankin palveluksessa oli vuoden 1984 lopussa yhteensä 152 henkilöä.

Yhteistuki on nykyisellään täyden palvelun pankki. Sen liiketoimintaan kaikki nykyaikaisen pankkipalvelun muodot. Moderniin pankkitekniikkaan kuuluva pankkikorttien ja pankkiautomaattien käyttö on voimakkaasti lisääntynyt, kun Yhteistuki liittyi vuonna 1984 osuuspankkien ja säästöpankkien koko maan kattavaan pankkiautomaattien yhteiskäyttöön.

Vuonna 1984 Yhteistuen luotot yleisölle olivat 578 milj. markkaa ja yleisön talletukset vastaavasti 469 milj. markkaa. Yhteistuen viime vuosien tulot ilmenee asetelmasta 54.

Asetelma 54. OPY:n tuloslaskelman pääerät

		1000 markkaa		
	1981	1982	1983	1984
Korkotuotot	38643	43493	55537	78722
Korkokulut	28686	32041	38264	59788
Korkokate	9957	11452	17273	18933
Muut tuotot	10040	14278	12876	15150
Tuotot yhteensä	19997	25730	30149	34083
Muut kulut	19264	22372	25172	30838
Käyttökate	733	3358	4977	3246
Poistot ja arvonalennukset	573	1032	1011	1239
Liikevoitto	160	2325	3966	2007
Varausten muutos	+395	-1759	-3147	-900
Välittömät verot	201	177	352	403
Tilivuoden voitto	354	389	467	704

Yhteistuen taloudellista tulosta rasittivat vuonna 1981 suhteellisen suuret toimipaikkainvestoinnit ja ottolainauksen korkotason nousu ja vuonna 1982 edelleen jatkuneet toimipaikkainvestoinnit. Noina vuosina pankki joutuikin turvautumaan maksuvalmiutensa ja kannattavuutensa kohentamiseksi mm. omaisuuden myyntivoittoihin.

Vuosina 1983 ja 1984 toteutuneen ottolainauksen voimakkaan kasvun ja hallitun antolainauksen ja kulukehityksen ansiosta Yhteistuen

kannattavuus on parantunut. Vuonna 1983 Yhteistuki kasvatti varauksiaan yli 3 milj. markalla ja vuonna 1984 0,9 milj. markalla.

Osuuspääoman sijoituksille Yhteistuki on maksanut korkoa vuosina 1980-1982 10 % ja vuonna 1983 runsaat 8 %. Vuonna 1984 osuuspääoman korko nostettiin 12 prosenttiin, jolla tasolla se pyritään pitämään myös tulevina vuosina.

6.2.2. Omaisuus ja varainhankinta

Osuuspankki Yhteistuen omaisuuden (asetelma 55) suurin erä on luonnollisesti rahoitusomaisuus ja siinä yleisölle myönnetyt luotot, jotka vuonna 1984 olivat 578 milj. markkaa ja kattoivat taseen summasta 67 %. Luottokannan jakautuminen ilmenee jäljempänä asetelmasta 56.

Vaihto-omaisuudessa vuonna 1984 oli asiakkaille myytäväksi hankittuja kotimaisia joukkovelkakirjalainoja 85 % ja loput ulkomaan rahaa. Joukkovelkakirjalainat muodostivat sijoitusomaisuudenkin suurimman erän, mutta pankin sijoitukset myös kiinteistöyhteisöjen osakkeisiin ja osuuksiin sekä kiinteistöihin ovat parina viime vuotena merkittävästi lisääntyneet.

Pankin käyttöomaisuus oli vuonna 1983 kirjanpitoarvoltaan noin 51 milj. markkaa, josta kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet muodostivat pääosan eli 75 %. Omaisuuden kirjanpitoarvoja on korotettu vuonna 1982 2,7 milj. markalla ja vuonna 1984 10,6 milj. markalla. Nämä arvonkorotukset on kirjattu oman pääoman arvonkorotusrahastoon.

Vuonna 1984 Yhteistuki osti Ekalta, Kansalta ja STS-pankilta yhteensä viisi prosenttia Peruspankki Oy:n osakepääomasta. Yhteistuki meni myös 20 prosentilla osakkaaksi yhdessä SAK:n, ammattiliittojen ja Kansa-yhtymän kanssa perustettuun Ay-Tilipalvelu Oy:öön. Vuonna 1984 Yhteistuki osti itselleen SAK:lta vuokrattuna olleen pääkonttorin ja Hakaniemen konttorin tilat.

Asetelma 55. OPY:n taseen vastaavat

VASTAAVAA	1981	1000 markkaa		1984
		1982	1983	
Rahoitusomaisuus	413076	470622	557844	729814
Kassa	1861	2427	2479	2954
Saamiset Suomen Pankilta	8161	9057	16840	35069
Saamiset muilta pankeilta	43251	71928	65772	100567
Saamiset valtiolta	30	-	-	-
Luotot yleisöille	345461	377533	462508	578571
Maksujen välitys	1	22	18	13
Siirtosaamiset	5308	5216	6860	9510
Muut rahoitusvarat	9003	4439	3367	3129
Vaihto-omaisuus	774	1835	3799	3929
Sijoitusomaisuus	16228	25004	37368	34496
Joukkovelkakirjalainat	10759	19031	27543	34496
Osakkeet ja osuudet	178	266	276	376
Kiint.yht.osakkeet ja osuudet	5101	5436	6320	9860
Kiinteistöt	160	271	3229	2962
Muu sijoitusomaisuus	30	-	-	-
Käyttöomaisuus	46180	45304	50808	79009
Osakkeet ja osuudet	2671	2671	5364	6367
Kiint.yht.osakkeet ja osuudet	38130	36644	37964	64470
Kiinteistöt	1856	2760	2722	2812
Koneet ja kalusto	2261	2161	2443	3185
Muu käyttöomaisuus	9	23	251	425
Muut pitkävaikutteiset menot	1253	1045	2064	1749
Muu omaisuus	-	-	553	567
Vastaavaa yhteensä	476259	542765	650372	861014

Yhteistuen sijoitus- ja käyttöomaisuuden kirjanpitoarvon ja käyvän arvon ero ei toistaiseksi ole niin suuri, että se muodostaisi mainittavan omaisuuden aliarvostuksen.

Ammattiyhdistysliikkeen yhteisöjen ja jäsenten pankkina Yhteistuen luottokannan rakenteessa on tiettyjä erityispiirteitä (asetelma 56).

Asetelma 56. OPY:n luottokannan jakauma

	Milj. markkaa				Osuus, %	
	1981	1982	1983	1984	1981	1984
Luotonsaajat						
Palkansaajat	175,8	215,6	260,4	344,8	50,9	59,6
Yhteisöt (ay-liike)	41,8	47,2	47,6	68,3	12,1	11,8
Yritykset	98,8	81,9	122,6	130,2	28,6	22,5
Kunnat ja kuntainliitot	20,0	12,4	12,0	9,8	5,8	1,7
Rahoituslaitokset	9,0	20,4	19,9	25,5	2,6	4,4
Luottokanta yhteensä	345,4	377,5	462,5	462,5	100,0	100,0

Viime vuosien suhteellisen rauhallisen työmarkkinatilanteen johdosta lakkolainojen tarve on jäänyt keskimäärin vähäiseksi. Työtaistelulainoja myönnettiin vuonna 1981 yhteensä 162000 markkaa, vuonna 1983 558000 markkaa. Vuonna 1984 lakkolainojen tarve kohosi huomattavasti ja niitä myönnettiin SAK:n jäsenliitoille ja niiden jäsenille yhteensä 12,5 milj. markkaa.

Työtaistelulainojen osuus luottokannassa on kuitenkin melko vähäinen. Yhteistuki onkin voinut käyttää lisääntyneitä rahoitusresurssejaan suhteellisesti kasvavassa määrin jäsen- ja palkansaajakotitalouksien asuntoluottoihin. Palkansaaja-asiakkaiden lainakoh-teista 2/3 liittyy asuntoon. Pankin yksityishenkilöasiakkaista on yli 80 % ammatillisesti järjestäytyneitä. SAK:n jäsenliittoihin näistä asiakkaista kuuluu 70 %. Kun lisäksi yli kymmenes luottokannasta kohdistuu ay-liikkeen yhteisöille, on Yhteistuen luottokannasta 2/3 suuntautunut ammattiyhdistysväelle.

Yrityssektorin osuus luottokannasta on viime vuosina ollut keskimäärin neljännes, josta valtaosa on kuitenkin suunnattu ammattiyhdistysväkeä lähellä olevalle E-liikkeelle ja sen liikeyrityksille. Yhteistyö työväenliikkeen liikelaitosten kanssa on tiivistynyt erityisesti vuoden 1984 aikana.

Osuuspankki Yhteistuen vieraan ja oman pääoman erät ilmenevät asetelmasta 57.

Asetelma 57. OPY:n taseen vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	1981	1000 markkaa		1984
		1982	1983	
Vieras pääoma	469161	531449	634232	830717
Shekkitilit	39627	50675	81175	92932
Varsinaiset talletukset	235979	246538	272870	370042
Ulkomaan rahan määräiset talletukset	3774	5437	5226	5967
Velat Suomen Pankille	2121	2328	2887	3118
Velat muille pankeille	17554	32221	21024	48024
Velat muille luottolaitoksille	100466	107027	142512	159151
Debentuurilainat	22975	23855	31215	38860
Muut velat	38261	53127	63980	95079
Siirtovelat	8890	10241	13344	17544
Varaukset	2598	4357	7504	8404
Luottotappiovaraukset	2598	3098	5018	5918
Vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvar.	-	1259	2486	2486
Oma pääoma	4045	6958	8636	21893
Osuuspääoma	3576	3767	5346	7748
Vararahasto	113	122	143	160
Arvonkorotusrahasto	-	2679	2679	13280
Muut rahastot	1	1	1	1
Tilivuoden voitto	355	389	467	704
Vastaavaa yhteensä	<u>476259</u>	<u>542765</u>	<u>650372</u>	<u>861014</u>

Vieraassa pääomassa talletukset pankin käyttämillä tileillä muodostavat luonnollisesti tärkeimmän liiketoiminnan rahoituslähteen. Toinen keskeinen erä on velat muille luottolaitoksille. Tämä selittyy siten, että Yhteistueella on suhteellisen runsaasti ns. välitettyä luotonantoa, joka sisältää mm. eräiden ammattialojen LEL-vakuutetuille työntekijöille asianomaisen työeläkekassan varoista yhteistoimintasopimusten perusteella myönnettäviä asuntolainoja. Parin viime vuoden aikana ammattiliitot ovat myös ottaneet käyttöön markkinarahasijoittamista ja tämä näkyy Yhteistuenkin muiden velkojen kasvuna.

Oman pääoman tärkein erä, osuuspääoma, on erityisesti parina viime vuotena kasvanut voimakkaasti. Vuonna 1984 osuuspääoma kasvoi 45 prosentilla ja se oli vuoden 1984 lopussa 7,7 milj. markkaa. Vuoden 1984 lisäyksestä valtaosan eli 2,3 milj. markkaa merkitsivät yhteisöjäsenet.

Niin osuuspääoman lisäys kuin pääosaltaan myös talletusten kehitys riippuu välittömästi jäsenmäärän kehityksestä, johon ratkaisevasti vaikuttaa se, miten järjestäytyneet palkansaaajat kokevat Yhteistuen omaksi pankikseen. Tästä riippuu paljolti Yhteistuen kasvu ja kehitys kiristyvässä pankkikilpailussa. Viime vuosien kehittämisvaiheiden ansiosta Yhteistuki on tullut vakavaraiseen kasvuvaiheeseen. Osuuspääoman kasvun lisäksi pankin vakavaraisuutta vuonna 1984 lisättiin käyttöomaisuuden 10,6 milj. markan arvonkorotuksella, mikä johti arvonkorotusrahaston lähes 5-kertaistumiseen. Yhteistuen vakavaraisuusaste (omat pääomat pankin sitoumuksista) oli osuuspankkilain mukaisesti vuonna 1981 1,8 %, vuonna 1982 3,1 %, vuonna 1983 3,3 % ja vuonna 1984 6,4 %. Osuuspankkilain mukainen vähimmäistaso on 2 %.

6.2.3. Toiminta-ajatus ja järjestöyhteistyö

Yhteistuen hallintoelinten vahvistaman toiminta-ajatuksen mukaisesti Osuuspankki Yhteistuki on osa ammattiyhdistysliikettä ja sen päätavoitteet toteutetaan jäsenten, heidän valitsemiensa luottamushenkilöiden ja pankin henkilökunnan yhteistyöllä. Yhteistuki on siten ammattiyhdistysliikkeen oma pankki, jonka liiketoiminta ulottuu ammattiyhdistysliikkeen tavoitteiden tyydyttämisestä yksittäisten jäsenten monipuolisiin pankkipalveluihin.

Osuuspankki Yhteistuen hallinto on käytännöllisesti katsoen kokonaan SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen käsissä. Vähäisiksi yksittäistapauksiksi luettavia poikkeuksia esiintyy muutaman sivukonttorin hallinnossa.

Tehdyn tutkimuksen mukaan Yhteistuen yksityishenkilöasiakkaista 82 % on ammatillisesti järjestäytyneitä. Pankin yksityishenkilöasiakkaista SAK:n jäsenliittoihin järjestäytyneet edustivat 69 %, TVK:n liittoihin järjestäytyneet 8 %, Akavaan järjestäytyneet 3 % ja STTK:n järjestäytyneet 2 %. Pankin jäsenenä oli vuoden 1984 lopussa 1051 yhteisöä ja lähes 14000 yksityishenkilöä. Pankin liiketaloudessa yhteisöpainotteisuutta korostaa kuitenkin se, että osuuspääomasta (7,7 mmk) yhteisöt ovat merkinneet yli 80 %. Nämä

omistussuhteet näkyvät myös pankin yhteistoimintaa koskevissa strategisissa valinnoissa. Pääkaupunkiseudulla toiminnan painopiste on keskusjärjestö- ja liittotasolla. Sivukonttoreissa sekä liiketoiminta että yhteistoiminta nojaavat ammattiosastoihin ja niiden jäseniin.

Tärkeimmät ay-liikkeen kanssa tehdyt sopimukset ovat työtaistelusopimukset, jotka takaavat työtaistelutilanteessa rahoituksen ay-liikkeelle. Kuluvan vuosikymmenen aikana työtaisteluiden rahoittamiseksi on luotu järjestelmä, jossa pankin omien rahoitusresurssien lisäksi on käytettävissä ulkopuolisia rahoituslähteitä, joissa pankin rooli on välittävä. Sopimusten takaama rahoitusturva tällä hetkellä on yhteensä noin 200 milj. markkaa. Sopimus on ns. kollektiivisopimus, jossa määritellään ay-yhteisön ja pankin yhteistoiminta rahoitushuollon, maksuliikenteen ja markkinoinnin osalta. Yksityisten jäsenten osalta sopimuksessa määritellään lisäksi työtaistelulainan ehdot ay-yhteisön yksittäisille jäsenille. Sopimuksen tehneen yhteisön jäsenet saavat työtaistelutilanteessa luottoa viikon odotusajan jälkeen ilman aikaisempaa asiakassuhdetta pankkiin. Kollektiivisopimusta täydentävät yksityishenkilöille tehty palvelusopimukset, jossa luotonsaanti on kytketty sopimuksen tehneen henkilön kokonaisasiakkuuteen. Tällaisena palvelumuotona Yhteistuessa käytetään ay-järjestön kehittämää palkansaaajan op-sopimusta.

Useimmat SAK:n ammattiliitot ovat tehneet pankin kanssa työtaistelurahaston hoitosopimuksia. Työtaistelurahastoja kartutetaan erilaisin järjestelmin. Pankin takaama tuotto määräytyy liiton jäsentä kohti pankissa olevan sijoituksen perusteella.

Yhteistuki on kehittänyt ay-yhteisöjen käyttöön käteisvarojen sijoituspalvelumuotoja. Näitä ovat osuuspääomasijoitusten lisäksi vastuudebentuurit sekä velkakirjaluotonotto.

Viime aikoina myös ammattiliitot ovat käyttäneet pankkialalla yleistyvää markkinarahasijoittamista. Tärkeän osa-alueen muodostavat myös erilaiset kiinteistösijoituskohteet, joissa Yhteistuki

yleensä toimii hankkeen vireillepanijana ja sen jälkeen yhteistyösapuolena ay-liikkeen kanssa. Tällaisista hankkeista ovat mittavimpia olleet lähinnä pankin konttoripaikkakunnille rakennetut ay-keskukset.

Ay-liikkeen sijoitustoiminnassa Yhteistuen rooli on konsultoiva. Sijoitusneuvontaa pankki harjoittaa lähinnä pyydettyä arvioimalla mm. ay-liikkeelle tarjottavien kohteiden hinnan realistisuutta, hankkeen kannattavuutta yleensä ja sen taloudellisia vaikutuksia tulevaisuudessa. Sijoitusneuvonta voi liittyä osana niihin neuvontapalveluihin, jotka koskevat lähinnä liittotasolla tapahtuvaa talousneuvontaa ja pitkän aikavälin taloussuunnitelmien laatimista.

Yhteistuki on osakkaana myös sellaisissa erillisissä yhtiöissä, jotka on perustettu mm. kirjanpito- ja atk-palveluja varten.

Yhteistuessa on suhteellisen runsaasti ns. välitettyä luotonantoa. Pankki hoitaa tehtyjen yhteistoimintasopimusten puitteissa MEK- ja TEK-järjestelmistä luottoja niiden vakuutetuille asuntojen hankintaan.

Yhteistoiminta E-liikkeen kanssa

Yhteistoiminta E-liikkeen suuntaan on ollut vakiintuneinta Kansa-yhtiöiden kanssa, mutta eräiltä osin ennen E-liikkeen fuusiota myös OTK:n ja paikallisten osuuskauppojen kanssa. Yhteistoiminta on keskittynyt perinteisiin pankin ja asiakkaan välisiin rahoituspalveluihin. E-liikkeen fuusion jälkeen yhteistoimintamuodot ovat laajentuneet käsittämään myös Haka-konsernin ja Eka-yhtymän aiempaa OTK:ta laajemmin. Yhteistoiminta on pääasiassa edelleen perinteisten rahoituspalveluiden tarjoamista ja toisaalta E-liikkeen tarjoamien palvelujen käyttämistä yhteistyösapuolia hyödyttävällä tavalla.

Yhteistoiminta muiden työväenpankkien kanssa

Vuoden 1984 aikana työväen rahalaitokset paransivat keskinäistä yhteistyötään. Yhteistuesta tuli Peruspankki Oy:n toinen pankki-osakas, kun STS-pankki, E-osuuskunta Eka ja Kansa-yhtiö myivät yhteensä 5 % Peruspankin osakekannasta Yhteistuelle. Tämä merkitsi työväenpankkien yhteistyön tiivistymisen ohella suoran yhteyden luomista työväenpankkien ja Suomen Pankin välillä. Peruspankin osalta omistus- ja yhteistyöpohja laajeni ja pankin keskuspankki-luonteiset toiminnot lisääntyivät.

Yhteistuen kehittämiskohteet

Osuuspankki Yhteistuki on viime vuosina vahvistanut markkina-asemiaan ja yleisiä toimintaedellytyksiään. Pankin vakaan toiminnan kannalta keskeistä luonnollisesti on kannattavuudesta ja vakava-raisuudesta huolehtiminen. Pankkipalveluun liittyvien osa-alueiden saattaminen kaikkien muiden rahalaitosten kanssa tasavertaiselle tasolle on Yhteistuen liiketoimintojen ja asiakaskunnan laajentumisen tärkeä edellytys.

Yhteistuen osuuspääomalle maksettava korko on 14.9.1984 nostettu 12 %:iin, joten osuuspääomasijoitukset ovat jäsenille nyt kilpailukykyinen vaihtoehto. Osuuspääoman merkitsemisessä ja lisäämisessä yhteisöjäsenillä on edelleen keskeinen rooli. Yhteistuen markkinaosuuksien ja asiakaskunnan kasvun kannalta on kuitenkin ratkaisevan tärkeää saada yksityishenkilöiden jäsenmäärä entistä voimakkaampaan kasvuun. Tärkeimmänkin sidosryhmän SAK:n yli miljoonasta jäsenestä vain vajaa sadasosa on nyt Yhteistuen yksityisjäsenenä. Pankkipalveluja ja -tekniikkaa edelleen kehittämällä Yhteistuella pitäisi olla kaikki edellytykset vahvistaa asemaansa järjestäytyneiden palkansaaajien keskuudessa.

Yhteistuen ja ay-liikkeen yhteistoiminnan kehittäminen onkin pankin yhä keskeisempi panostusalue. Yhteistoimintamuodot ovat jo nykyiselläänkin monipuoliset ja vakiintuneet, mutta niiden laatua ja sisältöä voidaan yhä parantaa. Tämä on sekä pankin että ammattiyhdistysväen kannalta haasteellista, koska kilpailu ay-liikkeen

hallinnossa olevista pääomista on kiristymässä. Kaikki pankkiryhmät ovat viime aikoina yhä enemmän kiinnostuneet ay-liikkeen ja ammattiyhdistysväen pankkiasiakkuudesta.

Yhteistuen johtokunta 1984

Puheenjohtaja Rauno **Kousa**,
talouspääällikkö, SAK

Jäsenet

Matti **Haapakoski**, puheenjohtaja,
Hotelli- ja Ravintolahenkilö-
kunnan Liitto

Mauno **Hietikko**, pääsihteeri,
Liiketyöntekijäin Liitto

Vilho **Hiltunen**, taloudenhoi-
taja, Puutyöväen Liitto

Unto **Keijonen**, puheenjohtaja,
Rautatieläisten Liitto

Paavo **Kelloniemi**, taloudenhoi-
taja, Suomen Elintarviketyö-
läisten Liitto

Antero **Mäki**, puheenjohtaja,
Paperiliitto

Matti **Ojala**, II puheenjohtaja,
Rakennustyöläisten Liitto

Kaarlo **Tammela**, II puheenjoh-
taja, Maaseututyöväen Liitto

Reijo **Setälä**, toimitusjohtaja,
Osuuspankki Yhteistuki

Varapuheenjohtaja Simo **Elomaa**,
sihteeri, SAK

Varajäsenet

Seppo **Huldén**, pankinjohtaja,
Osuuspankki Yhteistuki

Lauri **Määttänen**, pankinjohtaja,
Osuuspankki Yhteistuki

Sakari **Savio**, pankinjohtaja,
Osuuspankki Yhteistuki

6.3. PERUSPANKKI OY

Peruspankin perustava yhtiökokous pidettiin tammikuun 30. päivänä 1963 ja pankki aloitti toimintansa huhtikuun 8. päivänä. Peruspankki on liikepankki, joka harjoittaa liikepankkilain ja yhtiöjärjestyksensä mukaista pankkitoimintaa. Yhtiöjärjestyksen mukaan "pankki myötävaikuttaa palkkatyöntekijöiden elin- ja sivistystason kohottamiseen sekä toimii näiden aloitteesta perustettujen yhteisöjen keskusrahallaitoksena".

Peruspankin osakepääoma oli vuoden 1984 lopussa 7,5 milj. markkaa ja osakkeiden nimellisarvo 100 markkaa. Osakekannan omistus jakautui seuraavasti:

Asetelma 58. Peruspankin omistussuhteet

	%osuudet	
	1983	1984
SAK:n jäsenliitot	49,2	49,2
STS-Pankki	20,2	18,2
E-liike	14,6	12,9
Kansa-yhtiöt	12,0	10,7
Osuuspankki Yhteistuki	-	5,0
Muut työväenliikkeen yhteisöt	2,9	2,9
Yksityiset henkilöt	1,1	1,1
Yhteensä	100,0	100,0

Vuoden 1984 syyskuussa tehtiin Peruspankin omistussuhteissa järjestely, jolla Osuuspankki Yhteistuki hankki 5 % osuuden osakekannasta ja tuli siten STS-Pankin ohella toiseksi Peruspankin pankkiosakkaaksi. Tällä järjestelyllä vahvistettiin Peruspankin asemaa liikepankkina ja STS:n sekä Yhteistuen keskuspankkina Suomen Pankkiin päin. Vuoden 1985 aikana on tarkoitus toteuttaa hallinto-neuvoston päätös osakepääoman korotuksesta 15 milj. markkaan, johon sisältyy myös 1,5 milj. markan ilmaisanti. Ilmaisanti rahoitetaan arvonorotusrahastoon kirjatulla omaisuuden arvonorotuksella.

6.3.1. Toiminnan laajuus

Yhtiöjärjestyksen mukaan Peruspankin toimintaa harjoitetaan Helsingin kaupungissa olevassa pääkonttorissa. Pankilla ei ole sivukonttoreita ja mahdolliset toimipisteet ovat pääkonttorin alaisia. Pankin palveluksessa oli vuonna 1984 keskimäärin 25 henkilöä.

Peruspankin päätoiminnot ovat ulkomaan toiminta ja yritysten rahoitus. Pankki onkin tehostanut ulkomaisen liiketoimintansa valmiuksia ja luonut läheiset ja luottamukselliset yhteistyösuhteet ulkomaisten pankkien kanssa. Peruspankilla on laaja kansainvälinen kirjeenvaihtajaverkosto ja marraskuussa pankki siirtyi ulkomaan maksuliikenteessään reaaliaikaan, kun pankki otti käyttöön SWIFT-järjestelmän. Tämä järjestelmä on pankkien välinen yhteistyöjärjestö, jonka tehtävänä on ylläpitää ja kehittää maailmanlaajuisesta tietoliikenneverkostoa. Verkosto takaa erilaisten pankkisanomien lähettämisen nopeasti ja turvallisesti. Peruspankin keskeiseksi tehtäväksi työväen omana liikepankkina voidaan katsoa yhä tehokkaampien ja ajanmukaisten palvelujen tarjoaminen työväenpankkien ulkomaantoiminnoille.

Peruspankin pääasiallinen toiminta tapahtuu kuitenkin kotimaaisessa pankkiliikkeessä ja kiinteässä yhteistyössä STS:n kanssa, joka valtakunnallisella konttoriverkostollaan voi ulottaa Peruspankin pankkipalvelut yritysasiakkaille lähes koko maassa. Peruspankki painottaakin toimintaansa kotimaiseen lyhytaikaiseen liikeluototukseen ja pankkitakaustoimintaan. Liikeluototuksessa on tarkoitettu lisätä valuuttamääräisten luottojen osuutta.

Peruspankin toimintakuvaan ei kuulu kilpailla otto- ja antolainauksessaan STS:n eikä myöskään Yhteistuen kanssa kotitalous- ja palkansaaaja-asiakkaista. Peruspankin keskeinen rooli työväenpankkien keskinäisessä yhteistyössä on siten ulkomaisten toimintojen hoitaminen ja kotimaisen rahan välitys Suomen Pankista STS:lle, Yhteistuelle ja itselleen sekä päinvastoin.

Tehtäväänsä nähden liikepankkina ja työväenpankkien toisena keskuspankkina Peruspankki on edelleen pieni, vaikka sen taseen loppusumma vuonna 1984 yli 2-kertaistui ja oli 566 milj. markkaa. Pankin toiminnan laajuus ja tuloksen kehitys keskeisine erineen ilmenee asetelmasta 59.

Peruspankin kannattavuutta vuonna 1984 rasittivat useat tekijät. Saadakseen täydet liikepankkioikeudet ja päästäkseen mm. Suomen Pankin päivämarkkinoille Peruspankki joutui alentamaan antolainauksensa keskikorkoa. Muita tekijöitä olivat yhteisötallettajien lisääntynyt korkotietoisuus ja markkinarahan kasvanut välitys. Kannattavuuden alenemiseen vaikuttivat myös tuntuvasti toimintakulujen kasvu pääasiassa em. ulkomaantoimintojen tehostamiseksi. Liikevoitto jäi varsin vaatimattomaksi ja pankki joutui purkamaan vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvaraustaan 1,3 milj. markalla.

Asetelma 59. Peruspankin tuloslaskelman pääerät

	1981	1000 markkaa		1984
		1982	1983	
Korkotuotot	23253	24505	28469	38810
Korkokulut	18203	20088	23605	35899
Korkokate	5050	4417	4864	2911
Muut tuotot	1268	2400	2676	3053
Tuotot yhteensä	6318	6817	7540	5964
Muut kulut	3459	3742	4267	5407
Luotto- ja takaustappio	-	-	40	14
Käyttökate	2859	3075	3223	556
Poistot	252	228	189	397
Liikevoitto	2607	2847	3044	159
Varausten muutos	-1414	-1879	-1726	+1308
Välittömät verot	523	364	493	599
Tilivuoden voitto	670	604	825	868

6.3.2. Pääomat ja rahoitus

Peruspankin varoissa ja niiden rakenteessa tapahtui vuonna 1984 merkittävä muutos (asetelma 60). Taseen loppusumma kasvoi 2,2-kertaiseksi vuodesta 1983 ja tähän vaikutti Peruspankin roolin muutos

toiseksi työväenpankkien keskusrahoituslaitokseksi. Tasetta kasvatti pääasiassa lisääntynyt yhteistoiminta STS:n kanssa, joka siirsi kassavarantotalletuksiaan SKOP:sta Peruspankkiin. Toinen merkillepantava muutos, joka kuvaa Peruspankin luonteen muutosta, oli ulkomaan rahan määräisten luottojen kasvu.

Käyttöomaisuus koostuu lähinnä pankin toimitiloista ja STS-Rahoitus Oy:n 15 % omistusosuudesta. Käyttöomaisuus on kirjanpidossa arvoitettu varovasti, joten tarvittaviin omaisuuden arvonorotuksiin on hyvät mahdollisuudet. Omaisuuden ei kuitenkaan käyttöomaisuuden suunnitellun arvonorotuksen jälkeen toistaiseksi voi katsoa sisältävän merkittäviä aliarvostuksia.

Asetelma 60. Peruspankin taseen vastaavat

VASTAAVAA	1981	1000 markkaa		1984
		1982	1983	
Rahoitusomaisuus	169896	223450	229319	537190
Kassa	282	381	315	267
Saamiset muilta pankeilta	21713	7609	93603	334900
Luotot yleisölle:				
Shekkiluotot	5626	5818	5161	6328
Vekselit	71279	50966	18736	6783
Lainat	67266	154194	105520	139901
Ulkomaan rahan määräiset luotot	413	-	27	34573
Siirtosaamiset	2033	2613	3272	4426
Muut rahoitusvarat	4	81	31	791
Ulkomaiset saamiset:				
Ulkomaan rahan määräiset	1280	1788	2654	9221
Vaihto-omaisuus	9174	11110	11482	11300
Kotimainen vaihto-omaisuus				
Joukkovelkakirjat	-	-	4444	9487
Ulkomainen vaihto-omaisuus				
Ulkomaanrahat	9174	11110	11482	11300
Sijoitusomaisuus	4185	4295	130	60
Joukkovelkakirjat	4100	4165	-	-
Osakkeet ja osuudet	46	91	91	21
Kiinteistösakkeet	39	39	39	39
Käyttöomaisuus ja muut pitkävaikutteiset menot	6670	6544	6738	8057
Osakkeet ja osuudet	2126	2126	2303	3223
Kiinteistösakkeet	3955	3746	3746	3746
Koneet ja kalusto	588	483	347	447
Muut pitkävaikutteiset menot	-	189	342	642
Vastaavaa yhteensä	<u>189925</u>	<u>245400</u>	<u>252114</u>	<u>566094</u>

Vuonna 1984 vastaavasti varojen hankinnassa velat muille pankeille, pääasiassa STS:lle, lisääntyivät voimakkaasti (asetelma 61).

Myös ulkomaan rahan määräiset velat nousivat kokonaan uudelle tasolle. Vuonna 1983 lokakuun alussa pankki laski liikkeeseen myös kotimaisen debentuurilainan määrältään 15 milj. markkaa. Muut velat sisältävät mm. ammattiliittojen ja vakuutusyhtiöiden sijoituksia.

Asetelma 61. Peruspankin vieras ja oma pääoma

		1000 markkaa		
VASTATTAVAA	1981	1982	1983	1984
Vieras pääoma	171353	223146	227908	543153
Kotimaiset velat				
Yleisön talletukset				
Shekkitilit	3565	3785	1865	2354
Säästö- ja karttuvat talletustilit	9460	13139	13070	9778
Muut talletustilit	9575	10578	12276	13428
Ulkomaan rahan määräiset	193	151	149	51569
Velat muille pankeille	99000	162000	158356	370000
Debentuurilainat	-	-	4161	15000
Muut velat	44533	28996	34413	59880
Maksujen välitys	234	1114	353	692
Siirtovelat	3892	2650	2022	4068
Ulkomaiset velat:				
Ulk. rahan määräiset	415	-	621	15736
Mk-määräiset	486	733	622	647
Varaukset	10001	11879	13605	12297
Luottotappiovaraus	5988	7265	7833	7833
Arvostusvaraus	4013	4614	5772	4464
Oma pääoma	8571	10375	10601	10644
Sidottu oma pääoma:				
Osakepääoma	6000	7500	7500	7500
Vararahasto	1357	1727	1731	1731
Vapaa oma pääoma:				
Käyttörahaso	544	544	544	544
Tilivuoden voitto	670	604	826	868
Vastattavaa yhteensä	<u>189925</u>	<u>245400</u>	<u>252114</u>	<u>566094</u>
Vastuusitoumukset	106288	130947	261254	221222

Vuonna 1984 pankki purki vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvaraustaan. Omissa pääomissa ei tapahtunut mitään merkittäviä muutoksia. Pankin vakavaraisuussuhde oli vuoden 1982 päättyessä 4,7 %, 1983 5,3 % ja 1984 4,8 %. Liikepankkilain edellyttämä vähimmäistaso on 4 %.

6.3.3. Toiminta-ajatuksen päälinjat

Peruspankin rooli työväenliikkeen pankkien välisessä yhteistyössä voimassa olevan pankkilainsäädännön puitteissa on nyt aikaisempaa selkeämpi. Pankki sai syyskuussa 1984 täydet liikepankkioikeudet ja pääsi Suomen Pankin päivämarkkinoille. Vuoden 1984 lopulla ja vuoden 1985 alussa STS on siirtänyt kassavarantojaan SKOP:sta Peruspankkiin ja käyttää sitä nyt pääasiallisena liikepankkinaan.

Peruspankin liittyminen marraskuussa 1984 kansainväliseen maksuvälityksen ajantasajärjestelmään SWIFT:iin tehosti asiakkaiden maksuliikennetekniikkaa ulkomaan toiminnoissa. Pankin omistuspohja laajeni, kun omistajaksi tuli myös toinen työväenpankki Yhteistuki, jolle osakkeitaan myivät STS, Kansa-Yhtiöt ja E-osuuskunta Eka. Peruspankin toiminta- ja kehitysedellytykset ovatkin em. tekijöiden ansiosta uudistuneet ja työväenpankkien yhteistyön kannalta entistä tarkoituksenmukaisemmat.

Peruspankki voi antolainauksessaan entistä enemmän painottaa lyhytaikaista liikeluototusta ja siten lisätä antolainauksensa kiertonopeutta ja tuottoa. Liikeluototuksen rinnalla Peruspankilla on myös entistä suuremmat rahoitukselliset edellytykset harjoittaa pankkitakaustoimintaa.

Nykyisillä toimintaedellytyksillään työväenpankkien yhteistyöjärjestelmässä Peruspankki voi olla entistä voimakkaammin myös työväenliikkeen liikelaitosten pankki. Peruspankin liiketoiminnassa kasvavana alueena voidaan pitää osallistumista yhteisrahoitushankkeisiin nimenomaan STS:n kanssa pienten ja keskisuurten yritysten luotottajana.

Peruspankin rooliin ja kasvutekijöihin ei työväenpankkien yhteistyössä voida edellyttää aktiivista kilpailua niistä palkansaaja- ja kotitalousasiakkaista, jotka perinteisesti ovat muiden työväenpankkien asiakaspotentiaalia.

Peruspankin johtokunta 1984

Varsinaiset jäsenet

Pekka Salonen
KTV:n puheenjohtaja
johtokunnan puheenjohtaja
Erkki Pesonen
fil. tohtori, Kansa-yhtymä
toimitusjohtaja
johtokunnan varapuheenjohtaja
Kalevi Aronen
Paperiliiton 2. puheenjohtaja
Heikki Oksanen
Työväen taloudellisen tutkimuslaitoksen vt. esimies
Toivo Pekkala
E-osuuskunta Ekan toimialajohtaja
Eino Yrjönen
Metallityöväen Liiton sihteeri
Anssi Karkinen
varatuomari, pankin toimitusjohtaja

Varajäsenet

Kauko Saastamoinen
KTV:n toimistopäällikkö
Timo Ahjos
Finanssipalvelu Oy Kansan toimitusjohtaja
Jarmo Koski
Liikeliiton palkkasihteeri
Raimo Meriluoto
Peruspankin apulaisjohtaja
Roy Wenman
Peruspankin apulaisjohtaja
Arto Kuusiola
Metallityöväen Liiton taloudenhoitaja
Esko Pennanen
Peruspankin johtaja

6.4. TURUN TYÖVÄEN SÄÄSTÖPANKKI

Turun Työväen Säästöpankki aloitti toimintansa tammikuun 3. päivänä 1914 vuokrahuoneistossa yhden varsinaisen toimihenkilön voimin. Aatteellisesti ja ammatillisesti järjestäytynyt työväestö, jonka perustamiin eläke-, sairas- ym. apukassoihin oli kertynyt rahavaroja, katsoi tarpeelliseksi perustaa oman pankin, jotta kertyneet varat olisivat helpommin saatavissa työväen yhteisöjen ja yksityisten taloudellisiin yrityksiin kuten asuntojen hankintaan. Työväen omaa säästöpankkia tuli hoitaa "tavallisten liikeperiaatteiden mukaisesti kuitenkin silmälläpitäen työväen etuja".

Nyt yli 70 vuoden ikäisenä TTSP on seitsemänneksi suurin säästöpankki. Vuoden 1984 lopussa TTSP:n ottolainaus oli 800 milj. markkaa, antolainaus 640 milj. markkaa ja taseen loppusumma 908 milj. markkaa. TTSP:n markkinaosuus maan säästöpankkiryhmässä on runsaat kaksi prosenttia.

Myös Turun Työväen Säästöpankki oli mukana viime vaiheisiin saakka työväen säästöpankkien yhdistymistä valmisteltaessa vuonna 1970, mutta päätti kuitenkin jäädä fuusion ulkopuolelle ja jatkaa toimintaansa itsenäisenä säästöpankkina.

6.4.1. Toiminnan laajuus

TTSP on paikallispankki, jolla on Turussa ja sen ympäristössä 28 konttoria. Sen palveluksessa oli vuoden 1984 lopussa 243 vakinaista toimihenkilöä.

Kuten asetelman 62 luvut osoittavat, myös TTSP:n kannattavuus vuonna 1984 oli edellisiä vuosia heikompi. Suomen Pankin harjoittama aikaisempaa kireämpi rahapolitiikka heijastui heikentävästi myös TTSP:n korkokatteeseen. Käyttökatteen alentumiseen vaikuttivat lisäksi maksuvalmiuden hoidon korkeat korkokulut, vähentyneet kiinteistötulot ja pankin edellisiä vuosia suurempi investointitoiminta.

Asetelma 62. Tuloslaskelman pääerät

		1000 markkaa		
	1981	1982	1983	1984
Korkotuotot	52509	57243	66668	79307
Korkokulut	33054	34337	40807	52120
Korkokate	19455	22906	25861	27187
Muut tuotot	12403	15623	17248	17735
Tuotot yhteensä	31858	38529	43109	44922
Muut kulut	27196	32262	36301	41391
Luotto- ja takaustappiot	225	139	50	46
Käyttökate	4437	6129	6758	3485
Poistot	2534	2566	2238	2402
Liikevoitto	1903	3563	4520	1082
Varausten lisäys	1421	3037	3835	200
Välittömät verot	472	424	312	482
Tilivuoden voitto	10	101	373	400

6.4.2. Omaisuus ja varainhankinta

TTSP:n taseen mukaisista varoista (asetelma 63) vuonna 1984 koko rahoitusomaisuus kattoi 88 % ja luotot yleisölle 70 % taseen loppusummasta. Tämä vastaa maan säästöpankkien keskimääräistä tilannetta.

Asetelma 63. TTSP:n taseen vastaavat

	Miljoonaa markkaa			
VASTAAVAA	1981	1982	1983	1984
Rahoitusomaisuus	557,9	627,6	721,8	794,9
Kassa	5,2	7,1	7,5	10,8
Saamiset Suomen Pankilta	16,5	20,3	32,8	43,9
Saamiset muilta pankeilta	70,5	80,4	84,0	83,4
Saamiset valtiolta	0,0	—	—	—
Luotot yleisölle	454,6	508,1	583,4	639,5
Maksujen välitys	1,2	0,9	0,6	3,8
Siirtosaamiset	9,9	10,8	13,4	13,4
Muut rahoitusvarat	—	—	0,1	0,1
Vaihto-omaisuus	—	0,0	0,2	0,6
Sijoitusomaisuus	15,8	19,8	35,9	40,7
Käyttöomaisuus	54,5	56,5	57,8	71,8
Osakkeet ja osuudet	7,0	10,6	11,9	13,1
Kiinteistöt	39,4	38,3	38,5	48,7
Kiinteistöyht. osakkeet	4,5	4,5	4,7	5,7
Koneet ja kalusto	3,2	2,8	2,3	3,4
Muut pitkävaikutteiset menot	0,4	0,3	0,3	0,9
Vastaavaa yhteensä	628,2	703,9	815,7	908,1

Sijoitusomaisuudessa vuonna 1984 oli puolet joukkovelkakirjoja ja lähes puolet kiinteistöjä ja kiinteistöyhteisöjen osakkeita. Omaisuuden aliarvostukset sisältyvät pääasiassa käyttöomaisuuden osakkeisiin ja kiinteistöihin. Pankki ei ole tehnyt viime vuosina omaisuuden arvonkorotuksia. Käyttöomaisuuden nykyarvon voidaankin arvioida vuoden 1984 lopussa olevan lähes nelinkertainen kirjanpitoarvoon verrattuna.

Säästöpankkien tapaan TTSP:n luotonannon pääkohteita ovat asuntotuotanto ja asuntojen hankinta (asetelma 64). Ensiasunnon hankkijat ja asunnonvaihtajat saavat ammattiyhdistyssopimuksen perusteella lainoja edullisin ehdoin. Kanta-asiakkaan palvelusopimuksessa sovitaan asuntoluottojen ohella ns. käyttö- ja pikaluotoista erilaisiin tarkoituksiin kuten perheen perustamiseen, varusmiespalveluun tai erilaisten kestokulutushyödykkeiden hankintaan. Yhteensä asuntotuotantoon ja asuntojen hankintaan ja muihin henkilöluottoihin luottokannasta vuonna 1984 suuntautui peräti 77 %. Liike-elämän osuus luottokannasta oli vain 14 % eli selvästi vähemmän kuin STS-pankilla ja Osuuspankki Yhteistuellä.

Asetelma 64. TTSP:n luottokannan jakauma

	Milj. markkaa			Osuus, %
	1982	1983	1984	1984
Luotonsaajat				
Asuntotuotanto ja asuntojen hankinta	307,4	393,5	401,0	62,7
Muut henkilöluotot	97,4	85,6	94,0	14,7
Kauppa, liikenne ja palvelut	65,8	72,4	70,3	11,0
Teollisuus ja käsityö	11,8	10,5	17,3	2,7
Muut	25,7	21,4	56,9	8,9
Luottokanta yhteensä	508,1	583,4	639,5	100,0

Turun Työväen Säästöpankki onkin edelleen selvästi palkansaajien ja säästäjien pankki. Vieraasta pääomasta (asetelma 65) peräti 92 % muodostuu yleisön talletuksista. Myös TTSP:n osalta voidaan todeta korkeampikorkoisten talletusten osuuden viime vuosina kasvaneen säästötilien kustannuksella.

Varauksiaan TTSP kasvatti vuonna 1984 selvästi edellisiä vuosia vähemmän eli vain 0,2 milj. markalla. Luottotappiovaraukset kasvoivat 1,6 milj. markalla, mutta vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvarauksia purettiin 1,4 milj. markalla. Pankin vakavaraisuus on taseen mukaan viime vuosina alentunut, mutta kuten edellä todettiin, pankilla on arvonorotusrahaston lisäämiseksi selvästi kirjanpitoarvoltaan aliarvostettua kiinteää käyttöomaisuutta. TTSP:n voidaankin katsoa olevan edelleen varsin vakavarainen säästöpankki.

Asetelma 65. TTSP:n vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	Miljoonaa markkaa			
	1981	1982	1983	1984
Vieras pääoma	599,9	672,5	780,2	872,0
Yleisön talletukset				
Shekkitilit	23,9	32,6	42,1	63,7
Käyttötilit	31,9	37,0	43,0	49,9
Säästö- ja karttuvat tilit	319,4	346,2	375,9	394,4
Muut talletustilit	188,2	211,7	252,5	291,8
Velat Suomen Pankille	5,0	6,9	7,4	10,6
Velat muille pankeille	18,2	23,9	42,7	26,2
Muut velat	2,0	2,1	1,6	17,3
Maksujen välitys	0,9	0,8	0,9	1,3
Siirtovelat	10,4	11,3	14,1	16,8
Varaukset	11,3	14,3	18,1	18,3
Luottotappiovaraus	10,8	13,4	16,2	17,8
Muut varaukset	0,5	0,9	1,9	0,5
Oma pääoma	17,0	17,1	17,4	17,8
Sidottu oma pääoma				
Kantarahasto	1,0	1,0	1,0	1,0
Vararahasto	8,3	8,3	8,4	8,7
Arvonkorotusrahasto	7,6	7,6	7,6	7,6
Vapaa oma pääoma				
Vapaat rahastot	0,05	0,05	0,05	0,05
Tilivuoden voitto	0,01	0,1	0,4	0,4
Vastattavaa yhteensä	<u>628,2</u>	<u>703,9</u>	<u>815,7</u>	<u>908,1</u>
Vastuusitoumukset		28,6	57,4	52,5

Turun Työväen Säästöpankin johtokunta 1984

Puheenjohtaja Heikki **Munter**,
kunnallisneuvos

Varapuheenjohtaja Ilari **Hurmerinta**,
ammattikoulun rehtori, opetusneuvos

Heikki **Hietarinta**, toimitus-
johtaja

Kauko **Lineri**, varatuomari

Heikki **Kiviaho**, levyseppä
Risto **Laalo**, apulaiskunnan-
johtaja

Matti **Paavola**, yhteiskuntatiet.
maist.

Terho **Lehto**, tarkastaja

Alpo **Ruuskanen**, taloudenhoitaja

6.5. NISULAN OSUUSPANKKI

Nisulan Osuuspankki on vanhin työväenliikettä lähellä olevista pankeista. Sen perustava kokous pidettiin elokuun 16. päivänä 1903 ja kaupparekisteriin osuuskassa merkittiin helmikuun 3. päivänä 1904. Kassan nimeksi tuli Jyväskylän pitäjän, Nisulan ja Syrjälän Osuuskassa. Sen jäsenistössä ja toiminnassa jo alunalkaen merkittävää oli silloisesta osuuskassatoiminnasta selvästi poikkeava suuntautuminen työväestöön. Lainansaaajina olivat käsityöläiset, työmiehet ja torpparit.

Nisulan Osuuspankki on nykyisin erityisesti palkansaaajien ja kotitalouksien pankki. Aktiivisen pankkitoiminnan ja hyvän palvelun ansiosta Nisulan Osuuspankki on kehittynyt Keski-Suomen suurimmaksi osuuspankiksi. Sen taseen loppusumma vuoden 1984 lopussa oli 389 milj. markkaa ja taseen perusteella sen edellä koko maassa oli 14 osuuspankkia.

Nisulan Osuuspankki on alueellinen pankki, jolla on Jyväskylässä olevan pääkonttorin lisäksi Jyväskylässä ja sen ympäristössä yhteensä 8 sivukonttoria. Pankin koko henkilöstö oli vuoden 1984 lopussa 103 henkilöä. Vuoden 1984 päättyessä jäsenmäärä oli 6 540 ja osuuspääoma 911 160 markkaa.

Nisulan Osuuspankin johtokunta

Puheenjohtaja Pentti **Sahi**,
käyttöpäällikkö

Sakari **Knuuttila**, kansanedustaja
Erkki **Pelkonen**, mallipuuseppä
Matti **Puumalainen**, sähköasentaja

Varapuheenjohtaja Erkki **Laa-
tikainen**, päätoimittaja

Antti **Tanskanen**, professori

Aimo **Ekonen**, toimitusjohtaja

6.5.1. Toiminnan tulos

Nisulan Osuuspankin markkinaosuuden kasvu toiminta-alueellaan on viime vuosinakin ollut suhteellisen voimakasta. Pankin talletuskasvu vuosina 1980-1984 on ollut selvästi nopeampaa kuin rahoituslaitoksilla keskimäärin. Hallitus antolainauksen ja kulukehityk-

sen ansiosta pankin kannattavuus on ollut hyvä. Vuonna 1984 otto-
lainauksen korkotason nousu hidasti myös Nisulan Osuuspankin
korkokatteen kasvua ja heikensi pankin kannattavuutta.

Käyttökate (asetelma 66) on kasvanut vuotta 1984 lukuunottamatta
varsin voimakkaasti ja selvästi nopeammin kuin pankeilla keski-
määrin. Niinpä pankki on voinut tehdä riittävät poistot, kasvat-
taa varauksiaan ja jakaa osuuspääomalle kohtuullisen koron.

Asetelma 66. Nisulan Osuuspankin tuloslaskelman pääerät

	1981	1000 markkaa		1984
		1982	1983	
Korkotuotot	21236	23572	28140	34676
Korkokulut	12576	13379	15915	22222
Korkokate	8660	10193	12225	12454
Muut tuotot	3535	4838	5795	7476
Tuotot yhteensä	12195	15031	18019	19931
Muut kulut	10457	12124	14223	16207
Käyttökate	1738	2907	3796	3724
Poistot	638	723	832	975
Varausten lisäys	777	1908	2623	2533
Verot	258	205	244	103
Tilivuoden voitto	65	71	96	113

6.5.2. Omaisuus ja varainhankinta

Nisulan Osuuspankin varojen suurin erä on luotot yleisölle, jotka
vuonna 1984 olivat noin 284 milj. markkaa ja muodostivat 73 %
taseen loppusummasta (asetelma 67). Yleisön talletukset taseesta
olivat 83 %.

Asetelma 67. Nisulan Osuuspankin taseen vastaavat

VASTAAVAA	1981	1000 markkaa		1984
		1982	1983	
Rahoitusomaisuus	212014	243051	297909	352655
Kassa	1786	2285	2376	3527
Erityistalletus SP	5501	6985	12136	17208
Saamiset pankeilta	20863	27699	33524	41005
Luotot yleisölle	178650	201699	243843	283518
Valt.var.väl.luotot	736	939	1239	1176
Maksujen välitys	788	1249	961	1176
Siirtosaamiset	2526	2270	3364	3880
Muut rahoitusvarat	1164	267	465	1165
Vaihto-omaisuus	782	3231	6264	6729
Joukkovelkakirjat	696	2983	6016	6472
Ulkomaanrahat	176	248	248	257
Sijoitusomaisuus	1123	2674	1487	1827
Joukkovelkakirjat	632	1922	275	81
Osakkeet ja osuudet	300	241	701	1235
Kiinteistöt	191	511	511	511
Käyttöomaisuus	17862	19098	23425	27696
Osakkeet ja osuudet	15125	16249	20595	24859
Kiinteistöt	1809	1719	1443	1443
Koneet ja kalustot	827	920	1184	1203
Muut pitkävaik. menot	101	210	203	191
Vastaavaa yhteensä	<u>231871</u>	<u>268055</u>	<u>329085</u>	<u>388906</u>

Nisulan Osuuspankin yleisön talletusten taseosuuden (81 %) selvä ero kaikkien osuuspankkien keskimääräiseen vastaavaan osuuteen (73 %) voi periaatteessa johtua monista tekijöistä. Ero on kuitenkin niin selvä, että sen voi katsoa osaltaan tuovan esiin Nisulan Osuuspankin keskeisen erityispiirteen, asuntosäästötoiminnan. Pankin asuntosäästäjät voivatkin käyttää pankin asuntosäästöpiirteiden asiantuntemusta asuntosäästösopimusta tehdessään ja asuntosäästökohdetta valitessaan. Pankki myös rahoittaa suhteellisen voimakkaasti asuntotuotantoa sekä rakennuttaa ja välittää asuntoja tytäryhtiönsä Keski-Suomen OP-Kiinteistökeskus Oy:n kanssa. Pankin luotoista yleisölle on peräti 57 % asuntoluottoja (asetelma 68).

Vuonna 1984 pankin vaihto-omaisuus oli pääasiassa joukkovelkakirjoja ja sijoitusomaisuus valtaosaltaan osakkeita ja osuuksia sekä kiinteistöjä.

Valtaosa pankin käyttöomaisuudesta on kiinteistöosakkeissa ja -osuuksissa. Viime vuosina pankin investoinnit kiinteään käyttöomaisuuteen ovat lisääntyneet muuhun toimintaan nähden sopuuh-
taisesti. Kiinteistöosakkeiden kirjanpitoarvoa on viimeksi koro-
tettu vuonna 1981 noin 1,7 milj. markalla. Kiinteä omaisuus on
arvostettu varovaisesti. Sen käypä arvo on 1,6-kertaa kirjan-
pitoarvoa suurempi.

Nisulan Osuuspankin poikkeavuus osuuspankeista yleensä näkyy sen
luottokannassa.

Asetelma 68. Luottokannan jakautuma

	Milj. markkaa				Osuus, %	
	1981	1982	1983	1984	1981	1984
Maatalous	1,6	1,4	2,0	2,0	0,8	0,7
Kunnat ja kuntainliitot	14,8	14,2	15,5	16,5	8,3	5,8
Yritykset ja yhteisöt	32,1	42,0	55,1	61,7	18,0	21,7
Opintolainat	10,4	10,9	12,4	12,4	5,8	4,8
Asuntolainat	103,1	116,9	138,2	161,1	57,7	56,8
Muut henkilöluotot	16,7	16,2	20,6	28,8	9,4	10,2
Luottokanta yhteensä	178,7	201,7	243,8	283,5	100,0	100,0

Kun osuuspankeilla keskimäärin maatilatalouksien osuus luottokan-
nasta on liki 30 %, on Nisulan Osuuspankin luottokannasta maata-
louden osuus vajaa prosentti. Merkittävän asuntolainoituksen
lisäksi Nisulan Osuuspankki on huomattava opintojen lainoittaja.
Muut henkilöluotot mukaan lukien pankin luotonannosta pääosa eli
72 % on annettu kotitalouksille. Viidennes luottokannasta on
annettu yrityksille ja yhteisöille. Nisulan Osuuspankki tukeekin
rahoituksellaan ja pankkipalveluillaan toiminta-alueensa pieniä ja
keskisuuria yrityksiä.

Nisulan Osuuspankin ottolainauksesta yleisön talletukset merkit-
sevät keskeistä erää johtuen pankin voimakkaasta asuntosäästötoi-
minnasta (asetelma 69). Vuonna 1984 myös Nisulan Osuuspankin
toiminnassa markkinarahan välitys ja muiden luottolaitosten
varoista välitettyjen luottojen osuus kasvoi merkittävästi edelli-
seen vuoteen verrattuna.

Asetelma 69. Nisulan Osuuspankin vieras ja oma pääoma

VASTATTAVAA	1000 markkaa vuoden lopussa			
	1981	1982	1983	1984
Vieras pääoma	222942	257094	315397	372548
Yleisön talletukset	193009	224250	272913	315569
Velat Suomen Pankille	1861	2587	2902	3631
Velat pankeille	21202	22905	28598	22513
Velat luottolaitoksille	—	—	1500	10500
Val. var. väl. velat	736	939	1238	1176
Muut velat	1996	2005	2441	11400
Maksujen välitys	89	58	56	808
Siirtovelat	4049	4346	5749	6951
Varaukset	3785	5757	8181	10914
Luottotappiovaraukset	3785	5013	6501	8234
Vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvaraukset	—	744	1880	2680
Oma pääoma	5144	5204	5307	5444
Osuuspääoma	692	740	812	911
Vararahasto	258	264	270	291
Arvonkorotusrahasto	4129	4129	4129	4129
Tilivuoden voitto	65	71	96	113
Vastattavaa yhteensä	<u>231871</u>	<u>268055</u>	<u>329085</u>	<u>388906</u>

Viime vuosina pankki on kasvattanut luottotappiovarauksiaan sekä myös vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvarauksiaan suhteellisen voimakkaasti. Osuuspääoman lisäys on ollut suhteellisen hidasta. Arvonkorotusrahastoa on kasvatettu omaisuuden kirjanpitoarvoihin tehdyillä korotuksilla vuonna 1981 1,7 milj. markalla. Pankin vakavaraisuus on 3,7 % ja ylittää siten selvästi lain säätämän 2 prosentin vähimmäistason.

6.5.3. Pankin jäsenistö ja yhteistyö ay-liikkeen kanssa

Pankin jäsenistön enemmistön muodostavat palkansaaajat, joiden osuus jäsenistöstä on 74,4 %. Eläkeläisiä on 16 % ja opiskelijoita 0,8 %, yrittäjiä 4,6 % ja muita 4,2 %.

Suhteita palkansaaajaväestöön on kehitetty Osuuspankki Yhteistuen mallin mukaisesti erilaisten yhteistyösopimusten muodossa suoraan paikallisten ammattiosastojen kanssa. Sopimusten piiriin kuuluu n. 22 000 palkansaaajaa. Pääosa sopimuksista on SAK-laisen ammattiyhdistyskentän kanssa.

Koska pankilla on ollut merkittävä rooli asuntojen tuottajana Jyväskylän seutukunnan alueella, on ammattiyhdistyssopimuksiin perustuen tarjottu osastojen jäsenille tuotettuja asuntoja merkittäväksi. Samoin lakko- ja muissa palkankeskeytymistilanteissa on tuettu osastojen jäseniä erilaisin sopimukseen liittyvin luotoin. Osastoille on voitu tarjota toimitilaratkaisuja pankin pääkonttorin viereisestä kiinteistöstä. Myöskin pankin tytäryhtiön, Jyväskylän OP-tilikeskus Oy:n, palveluja on ollut eri osastojen käytössä.